

Peri Istorias

Vol 11 (2023)

Περί Ιστορίας

ΙΟΝΙΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Περί Ιστορίας

11

ΚΕΡΚΥΡΑ 2023

Λικινίου ιατροφιλοσόφου, «Λόγος ἐπιτάφιος εἰς τὸ ζωοποιὸν καὶ σωτηριῶδες πάθος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῇ Ἁγίᾳ καὶ Μεγάλῃ Παρασκευῇ», κατὰ τοὺς ἐλληνικοὺς κώδικες BAR MS. GR. 637 (212), BAR MS. GR. 722 (475), ΜΠΤ 625 καὶ ΣΙΝΑ 2129

Αναστάσιος Παπαϊωάννου

doi: [10.12681/p.i.39682](https://doi.org/10.12681/p.i.39682)

To cite this article:

Παπαϊωάννου Α. (2024). Λικινίου ιατροφιλοσόφου, «Λόγος ἐπιτάφιος εἰς τὸ ζωοποιὸν καὶ σωτηριῶδες πάθος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῇ Ἁγίᾳ καὶ Μεγάλῃ Παρασκευῇ», κατὰ τοὺς ἐλληνικοὺς κώδικες BAR MS. GR. 637 (212), BAR MS. GR. 722 (475), ΜΠΤ 625 καὶ ΣΙΝΑ 2129. *Peri Istorias*, 11, 51–120. <https://doi.org/10.12681/p.i.39682>

ΑΝΔΡΕΟΥ ΛΙΚΙΝΙΟΥ ΙΑΤΡΟΦΙΛΟΣΟΦΟΥ, «ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΖΩΟΠΟΙΟΝ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΙΩΔΕΣ ΠΑΘΟΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΤΗ ΑΓΙΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ», ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥΣ ΚΩΔΙΚΕΣ BAR MS. GR. 637 (212), BAR MS. GR. 722 (475), ΜΠΤ 625 ΚΑΙ ΣΙΝΑ 2129

Μεταξύ των Ἑλλήνων λογίων, στή δράση καί τὸ ἔργο τῶν ὁποίων ἀποτυπώνεται τὸ κλίμα τῆς περιόδου τῆς μετάβασης τοῦ δυτικοευρωπαϊκοῦ κόσμου ἀλλὰ καί τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς ἀπὸ τὸν 17^ο στὸν 18^ο αἰώνα, συγκαταλέγεται ὁ ἱατροφιλόσοφος Ἀνδρέας Λικίνιος. Εἶναι ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία ἐμφανίζεται καί διαμορφώνεται ὁ εὐρωπαϊκὸς Διαφωτισμός, ἐνῶ στὴν ὀθωμανοκρατούμενη Ἀνατολὴ ἀναδύονται, στὸ πλαίσιο τοῦ θρησκευτικοῦ οὐμανισμοῦ, ἐξέχουσες προσωπικότητες μὲ στέρεη φιλολογικὴ καί θεολογικὴ γνώση, ποὺ ἀγωνίζονται γιὰ τὴν ἀνθηση καί διάδοση τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, μὲ ἀπώτερο σκοπὸ τὴν ἐθνικὴ ἀφύπνιση τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ. Μέσα σὲ αὐτὸ τὸ πλαίσιο κινεῖται ὁ ἀκέστορας Ἀνδρέας Λικίνιος, ἡ ζωὴ τοῦ ὁποίου μοιράστηκε ἀνάμεσα στὸν τόπο καταγωγῆς του, τὴ Μονεμβασία, τὸν τόπο σπουδῶν του, τὴν Πάδοβα, καθὼς καί τοὺς τόπους δράσης του, τὴν Κωνσταντινούπολη, τὶς Παραδουνάβιες Ἡγεμονίες καί ἐνδεχομένως καί τὴν Κέρκυρα. Ὁ Λικίνιος ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς πλέον ὀνομαστοὺς ἱατροφιλόσοφους τῆς ἐποχῆς του, ἐφόσον, ὡς γνωστόν, ὑπηρέτησε ὡς προσωπικὸς ἱατρὸς τοῦ σουλτάνου, ὑπῆρξε ἀρχίατρος τῆς μολδαβικῆς Αὐλῆς, ἐνῶ ἔλαβε σημαντικὲς διακρίσεις καί τιμήθηκε ἀπὸ τὴ Γαληνοτάτη γιὰ τὶς ἱατρικὲς καί διπλωματικὲς του ὑπηρεσίες, μέχρι τὸν μαρτυρικό του θάνατο δι' ἀπαγχονισμοῦ, μετὰ τὴν κατάληψη τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Λόγω τῶν ὑψηλῶν ἀξιοματίων ποὺ κατέλαβε, ἦρθε σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ ἄλλους σημαντικοὺς λογίους τῆς ἐποχῆς καθὼς καί μὲ ἀξιοματούχους τῆς ἀπέραντης ὀθωμανικῆς ἐπικράτειας, ὅπως φαίνεται καί ἀπὸ τὰ ἐπιστολογραφικά του κατάλοιπα. Ἐπιστολές του σώζονται διάσπαρτες σὲ διάφορες βιβλιοθηκῆς, στὸ Παρίσι, στὶς Μηλιές, στὴ Χίο, στὴν Ἀθήνα¹ καί στὸ Βου-

---

1. Βλ. ἀναλυτικὰ Ἑλένη Ἀγγελομάτη-Τσουγκαράκη, «Οἱ οἰκογένειες Λικινίου καί

κουρέστι, στόν λεγόμενο *Κώδικα Κριτία*², ἐνώ πρόσφατα ὁ καθηγητῆς Γ. Παπάζογλου σέ ἐργασία του γιά τόν λόγιο Φαναριώτη Νικόλαο Καρατζᾶ ἔφερε στό φῶς δύο νέους κώδικες ποῦ περιέχουν ἐπιστολές του: πρόκειται γιά τόν κώδικα ἀρ. 10 τοῦ πρώην Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, ποῦ σήμερα φυλάσσεται στήν Ἄγκυρα³, καί τόν κώδικα Βρυξελλῶν τῆς *Bibliothèque Royale Albert Ier* ἀρ. IV 491⁴. Ἐν τούτοις, τὸ ἕως τώρα γνωστὸ συγγραφικὸ τοῦ ἔργο ἦταν ιδιαίτερα ἰσχνό, ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴν ἐμβέλεια τῆς προσωπικότητάς του, γεγονός ποῦ ἴσως ἐξηγεῖ καί τόν λόγο γιά τόν ὁποῖο ἡ ἔρευνα δὲν ἔχει ἀκόμη ἀσχοληθεῖ ἐπισταμένα μὲ τὴν ἐνδιαφέρουσα αὐτὴ προσωπικότητα. Τὸ συγγραφικὸ τοῦ ἔργο περιορίζεται σὲ κάποια ἐλάχιστα «ἐπιγράμματα» καί «ἐλόγια», ἐνῶ ἡ ἀόριστη πληροφορία τοῦ Ζαβίρα ὅτι ἔγραψε διάφορα ἰατρικὰ συγγράμματα δὲν ἔχει πρὸς τὸ παρὸν ἐπιβεβαιωθεῖ⁵.

Τὸ 1996 ἡ καθηγήτρια Ἑλένη Ἀγγελομάτη-Τσουγκαράκη στήν ἐνδελεχὴ βιογραφικὴ καί γενεαλογικὴ τῆς μελέτῃ γιά τὶς οἰκογένειες Λικινίου καί Περδικάρῃ παρουσίασε ἐμπεριστατωμένες πληροφορίες γιά τὸν ἰατροφιλόσοφο Ἄνδρέα Λικίνιο, βασιζόμενη στήν προγενέστερη βιβλιογραφία καί σὲ νεότερα δεδομένα τῆς ἔρευνας⁶. Λίγα χρόνια ἀργότερα, ὁ Γεώργιος Λαζάρου στὴ διδακτορικὴ του διατριβὴ γιά τὴν ἑλληνικὴ ἰατρικὴ στὶς Παραδουνάβιες Ἡγεμονίες θὰ ἀποκαταστήσει διάφορες ἐσφαλμένες ἐντυπώσεις καί παρανοήσεις γιά τὴ ζωὴ καί τὴ δράση του συμπληρώνοντας καί νέα στοιχεία.⁷ Στὴ μελέτῃ, μάλιστα, τῆς Ἀγγελομάτη-Τσουγκαράκη γίνεται γιά

Περδικάρῃ, Μελέτῃ βιογραφικὴ καί γενεαλογικὴ», *Μεσαιωνικὰ καί Νέα Ἑλληνικὰ* 5 (1996), σ. 330 σημ. 100-102.

2. Γιά τὸν Κριτία βλ. διεξοδικὰ Ἑλένη Ἀγγελομάτη-Τσουγκαράκη, «Νικόλαος Κριτίας (βιογραφικὰ καί ἐργογραφικὰ)», *Μεσαιωνικὰ καί Νέα Ἑλληνικὰ* 1 (1984), σ. 281-402 καί 2 (1986), σ. 199-301. Γιά τὸν κώδικα βλ. Δημήτρης Γ. Ἀποστολόπουλος, «Ὁ κώδικας “Κριτίου” εἶναι τοῦ Νικολάου Καρατζᾶ. Προβλήματα πατρότητος τοῦ χφ. 974 τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας», *Ὁ Ἐρανιστῆς* 24 (2003), σ. 125-137.

3. Γιά ἀναλυτικὴ περιγραφὴ τοῦ κώδικα βλ. Γεώργιος Κ. Παπάζογλου, *Ὁ λόγιος Φαναριώτης Νικόλαος Καρατζᾶς καί ἡ βιβλιοθήκη τῶν χειρογράφων κωδίκων του (1705 ci.– 1787)*, τ. Β', Ἀθήνα 2019, σ. 167-177.

4. Παπάζογλου, *Ὁ λόγιος Φαναριώτης*, σ. 328-335.

5. Γεώργιος Ἴ. Ζαβίρας, *Νέα Ἑλλὰς ἢ Ἑλληνικὸν θέατρον*, Ἀθήνα 1872, σ. 415.

6. Εἰδικὰ γιά τὸν Ἄνδρέα Λικίνιο βλ. Ἀγγελομάτη-Τσουγκαράκη, «Οἱ οἰκογένειες», σ. 325-330.

7. Βλ. σχετικὰ Γεώργιος Ἀχ. Λαζάρου, *Ἡ ἑλληνικὴ ἰατρικὴ στὶς Παραδουνάβιες Ἡγεμονίες. Ἡ δράση τῶν Ἑλλήνων ἰατροφιλοσόφων στήν εὐρωπαϊκὴ διασπορὰ ἀπὸ τὴν Ἄλωση ὡς τὰ μέσα τοῦ 18^{ου} αἰῶνα*, Ἀθήνα 2017, σ. 273-287, μὲ ἐξαντλητικὴς πληροφορίες καί βιβλιογραφία. Πρόκειται γιά ἐπεξεργασμένη μορφή διδακτορικῆς διατριβῆς

πρώτη φορά μνεία σὲ ἕναν ἀνέκδοτο «Ἐπιτάφιο Λόγος» ἀφιερωμένο στὸ «σωτηριώδες πάθος τοῦ Χριστοῦ τῆ Μεγάλῃ Παρασκευῇ», ἡ πατρότητα τοῦ ὁποίου ἀποδίδεται, σύμφωνα μὲ τὸν τίτλο, στὸν ἱατροφιλόσοφο Ἄνδρᾶ Δικίνιο. Ὁ λόγος περιέχεται στὸν χειρόγραφο ἑλληνικὸ κώδικα τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν BAR ms. gr. 637 (212)⁹ καὶ βάσει τοῦ βιβλιογραφικοῦ σημειώματος τοῦ γραφέα του, ὀνόματι Πασχάλη¹⁰, χρονολογεῖται στὸ ἔτος 1759. Στὸν συγκεκριμένο κώδικα, ποὺ ἐδῶ τοῦ δίνουμε συμβατικὰ τὸ ὄνομα R, μεταξὺ ἄλλων περιλαμβάνονται κυρίως ἐπιτάφιοι καὶ ἀναστάσιμοι ἐκκλησιαστικοὶ λόγοι ἐπιφανῶν λογίων ἀνδρῶν τοῦ 17^{ου} αἰῶνα, ἐνῶ ὁ προαναφερθεὶς «Ἐπιτάφιος Λόγος» σώζεται στὰ φύλλα 146^v-161^r. Στὸ τέλος, μάλιστα, τοῦ λόγου (φ. 161^r) ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἐνδιαφέρουσα ἐνθύμησις: «αφνὺ 1757 ὀκτοβρίου 26 ἡμέρα εἰς Κυριακὴ εἰς ταῖς 7 ὥραις τῆς νυκτὸς ἔδοσεν {ἔδοσεν} τὸ κοινόν χρέος {αφνὺ τὸ κοινόν χρέος} ἡ μητέρα μου καὶ εἰς αφνὴ 1758 μαΐου 3 ἡμέρα Κυριακὴ εἰς τὰς 9 ὥραις τῆς ἡμέρας ἔδοσεν τὸ κοινόν χρέος ἡ ἀδελφί μου ἡ σμαράγδα. Κόσμε μάταιε καὶ θάνατε πικρὴ καὶ κλέπτη.» Προφανῶς ὁ κώδικας χρησιμοποιοῦνταν λόγω τοῦ περιεχομένου του σὲ περιστάσεις θλιβερές, προκειμένου νὰ ἀνακουφίσει καὶ νὰ ἀπαλύνει τὸν ἀνθρώπινο πόνο, ὅπως στὴ συγκεκριμένη περίπτωση ποὺ ὁ κάτοχος τοῦ χειρογράφου καταγράφει τὸν θάνατο προσφιλῶν του συγγενῶν.

Σὲ ἄλλη ἀναζήτησή μας εἶχαμε τὴν τύχη νὰ ἐντοπίσουμε τὸν ἴδιο λόγο στὶς σ. 37-94 τοῦ ἐπίσης ἑλληνικοῦ κώδικα BAR ms. gr. 722 (475)¹¹, μὲ παρεμφερεῖς περιεχόμενο, στὸν ὁποῖο δίνουμε τὸ ὄνομα N. Στὴ δευτέρῃ αὐτῆ περίπτωση ἔχουμε ἐπίσης τὴν πληροφορία, σύμφωνα μὲ τὸ ὑπάρχον βιβλιογραφικὸ σημείωμα, ὅτι ὁ κώδικας ἀντιγράφηκε στὰ 1732 ἀπὸ κάποιον Ἄνθιμο μοναχό¹². Στὴν ἀρχὴ τοῦ λόγου βλέπουμε ὅτι ἀναγράφεται βραχυγραφημένο τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα του, «ἀ(ν)δ(ρ)ε(α) λ(ι)κ(ι)ν(ι)ου

(<https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/20205>), ποὺ ἐκπονήθηκε στὴν Ἱατρικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τὸ ἔτος 1999 (βλ. σ. 191-201).

8. Ἀγγελομάτη-Τσουγκαράκη, «Οἱ οἰκογένειες», σ. 329.

9. Γιὰ τὴν περιγραφή τοῦ κώδικα βλ. Constantin Litzica, *Catalogul manuscriselor grecești*, București 1909, σ. 342-347.

10. Στὸν κατάλογο βιβλιογράφων τῶν Α. καὶ Μ. Πολίτη δὲν γίνεται καμία ἀναφορὰ σὲ γραφέα μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα.

11. Γιὰ τὴν περιγραφή τοῦ κώδικα βλ. Litzica, *Catalogul*, σ. 467-470.

12. Λίνος Πολίτης – Μαρία Πολίτη, «Βιβλιογράφοι 17^{ου}-18^{ου} αἰῶνα. Συνοπτικὴ Καταγραφή», *Δελτίο τοῦ Ἱστορικοῦ καὶ Παλαιογραφικοῦ Ἀρχείου ΣΤ'* (1988-1992), Ἀθήνα 1994, σ. 354. Ὁ κώδικας εἶναι ὁ μόνος γνωστὸς ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴ γραφίδα τοῦ Ἄνθιμου, βάσει τῆς καταγραφῆς.

ἀκέστ(ορος)», ἀλλὰ δὲν γίνεται ἡ σχετικὴ ἀναφορὰ στὴν περιγραφὴ τοῦ κώδικα ἀπὸ τὸν Litzica, οὔτε ἀπὸ ὄσους ἔχουν ὡς τώρα ἀσχοληθεῖ μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του, ἐπομένως ἡ ἐπισήμανση αὐτὴ γνωστοποιεῖται γιὰ πρώτη φορά. Ἐπιπλέον, στὸν κώδικα ΜΠΤ 625¹³, τὸν ὁποῖο ὀνομάζουμε Κ, διαπιστώσαμε ὅτι ἐπίσης σώζεται τὸ κείμενο ποὺ παραδίδουν οἱ κώδικες R καὶ N στὰ φ. 179^v-195^r. Ἄν, μάλιστα, δεχθοῦμε τὴν ἀποψη τοῦ Ἀθ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, ὁ ὁποῖος πρῶτος τὸν περιέγραψε, ὅτι ἀντιγράφηκε στὶς ἀρχὲς τοῦ 18^{ου} αἰῶνα, τότε θὰ μπορούσαμε νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι πιθανὸν ὁ κώδικας N τοῦ ἔτους 1732 ἀποτελεῖ ἀπόγραφο τοῦ προγενέστερου κώδικα Κ.

Ἡ ἀναγραφή τοῦ ὀνόματος τοῦ Λικινίου στὴν ἀρχὴ τοῦ λόγου, στοὺς κώδικες R, N, καὶ Κ, εὐλόγο εἶναι νὰ ὀδηγήσει στὸ –τελικῶς ἐσφαλμένο, ὅπως θὰ φανεῖ– συμπέρασμα ὅτι πρόκειται γιὰ δικό του δημιούργημα. Ἡ προσεκτικὴ ὁμως μελέτη καὶ ἡ παραβολὴ του μὲ τὸν ὁμώνυμο Λόγο τοῦ Κρητικοῦ λογίου καὶ ἱερωμένου Σωφρονίου Παγκάλου, ποὺ ἤδη ἔχει ἐκτενῶς σχολιαστεῖ καὶ δημοσιευθεῖ σὲ προγενέστερη συμβολὴ μας¹⁴, ἀναμφίβολα ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Λικίνιος εἶναι ἀπλῶς συμπληρητὴς τοῦ λόγου καὶ σὲ κα-

13. Γιὰ τὴν περιγραφὴ τοῦ κώδικα βλ. Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, *Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, ἤτοι Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ ἀγιωτάτου ἀποστολικοῦ τε καὶ καθολικοῦ ὀρθοδόξου πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ πάσης Παλαιστίνης ἀποκειμένων Ἑλληνικῶν Κωδίκων*, τ. 5, Ἁγία Πετροῦπολη 1915, σ. 183-186 (φωτ. ἀνατ., Βρυξέλλες 1963).

14. Βλ. ἀναλυτικὰ Ἀναστάσιος Φ. Παπαϊωάννου, *Λόγος ἐπιτάφιος εἰς τὸ ζωοποιὸν καὶ σωτηριῶδες πάθος καὶ τὴν ταφήν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆ Ἁγίας καὶ Μεγάλῃ Παρασκευῇ. Ἐνα ἀνέκδοτο ἔργο τοῦ ἐπισκόπου Κυθηρῶν Σωφρονίου Πάγκαλου καὶ μία διασκευή του ἀπὸ τὸν λόγιο Νεόφυτο Χριστόπουλο τὸν Ἰβηρίτη. Συμβολὴ στὴ μεταβυζαντινὴ ὁμιλητικὴ πρακτικὴ*, Κέρκυρα 2023. Στὴν ἔκδοση αὐτὴ κάνω ἀναφορὰ σὲ ἑπτὰ χειρόγραφους κώδικες ποὺ παραδίδουν τὸν λόγο τοῦ Παγκάλου (στὶς σ. 37-38). Ὡστόσο, σὲ πρόσφατη ἀναζήτηση σὲ καταλόγους χειρογράφων, ἐντόπισα ἐπιπλέον τὸν θεολογικῆς ὕλης σιναΐτικὸ κώδικα 2129, ἀντιγραμμένο τὸ 1709, βάσει κωδικογραφικοῦ σημειώματος (φ. 224), ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει ἐκκλησιαστικὲς ὁμιλίες (βλ. συνοπτικὰ Vladimir Benešević, *Catalogus Codicum Manucriptorum Graecorum Qui In Monasterio Sanctae Catharinae In Monte Sina Asservantur*, tomus III.1, *Codices numeris 1224-2150 signati*, Hildesheim 1965, σ. 334-335) καὶ γιὰ πρώτη φορά τὸ περιεχόμενό του γίνεται γνωστὸ στὴν ἔρευνα σὲ μελέτη μου σχετικὴ μὲ τὸ ὁμιλητικὸ ἔργο τοῦ Γερασίμου Βλάχου τοῦ Κρητὸς στὸ ἄρθρο μου με τίτλο «Παρατηρήσεις στὴ χειρόγραφη παράδοση τοῦ ὁμιλητικοῦ ἔργου τοῦ Γερασίμου Βλάχου καὶ ἔκδοση δύο ἀνέκδοτων “διδασχῶν” του», *Ἰόνιος Λόγος* Η' (ὑπὸ ἔκδοσιν). Στὰ φ. 23r-39v τοῦ σιναΐτικοῦ κώδικα περιλαμβάνεται ἕνας ἐπιτάφιος λόγος στὸ σωτήριον πάθος τοῦ Κυρίου, χωρὶς ὁμως νὰ δηλώνεται στὸν τίτλο ὄνομα συγγραφέα. Κατόπιν σχετικῆς ἀντιβολῆς τῶν χειρογράφων, διαπίστωση ὅτι τὸ κείμενο ταυτίζεται μὲ τὴν ομάδα τῶν κωδίκων ποὺ διασώζουν τὸ ψευδώνυμο κείμενο τοῦ Λικινίου (στὸ παρὸν ἄρθρο ὀνομάζουμε Μ τὸν σχετικὸ κώδικα).

μία περίπτωση ό συγγραφέας του. Ό Δικίνιος προβαίνει σε μιὰ τρόπον τινά διασκευή του λόγου του Παγκάλου, δηλαδή τόν άντιγράφει, αλλά ή συνολική έκταση του συμπιλήματος είναι κατά πολύ βραχύτερη, σε σχέση με τόν αρχικό λόγο, ενώ προσθέτει ή αφαιρεί τμήματά του κατά τó δοκοϋν. Οί μικρές διαφορές που έντοπίζονται στα άντιγραμμένα μέρη του κειμένου, άφοροϋν κυρίως στο λεξιλόγιο που χρησιμοποιεί ό Δικίνιος και στις πτώσεις τών οϋσιαστικῶν, χωρίς, ώστόσο, να άλλοιώνεται ό βασικός πυρήνας και τά οϋσιώδη και ύψηλά νοήματα τά όποια θέλει να μεταφέρει με τόν Λόγο του ό Πάγκαλος στο χριστεπώνυμο πλήρωμα. Οί κώδικες τής Ρουμανικής Άκαδημίας, του ΜΠΤ και του Σινά, ώστόσο, οί όποιοι παραδίδουν τó ίδιο συνοπτικό περιεχόμενο του Λόγου και έχουν κάποιες ελάχιστες διαφοροποιήσεις μεταξύ τους, προέρχονται από μιὰ κοινή ομάδα χειρογράφων, που θεωρήσαμε σκόπιμο να τά εκδώσουμε κριτικά¹⁵.

Ό Λόγος που διασώζεται σε αυτήν τήν ομάδα κωδίκων άποτελεί μιὰ έπιτομή του Λόγου του Παγκάλου, τόν όποιο κατά πάσα πιθανότητα κάποιος έντολοδόχος άντιγραφέας ή ακόμη και ό ίδιος ό Δικίνιος προσπάθησε –για άδιευκρίνιστο λόγο– να σφετεριστεί. Είναι γνωστά, άλλωστε, στην έρευνα άνάλογα φαινόμενα «κλοπής» πνευματικής ιδιοκτησίας. Ένδεικτικά αναφέρουμε τήν περίπτωση του Κεφαλονίτη ιερομονάχου Άνθιμου (Άκακίου) Διακρούση¹⁶. Στο πρώτο μέρος ενός χειρόγραφου κώδικα που σήμερα άνήκει στη συλλογή του Μορφωτικού Ίδρυματος τής Έθνικής Τραπεζής και φέρει τόν ταξινομικό αριθμό 3, άντιγράφονται διάφορα στιχουργήματα από τó γνωστό έργο του Διακρούση *Βιβλίον ώραιότατον* [...] ¹⁷, τά όποια, ώστόσο, έχουν άποδοθει από τόν άντιγραφέα του χειρογράφου σε άλλο πρόσωπο, στόν ιερομόναχο Ίωσήφ Βαρτζάγγη, κρητικής

15. Βλ. κατωτέρω, σ. 61-117.

16. Για τή ζωή και τó έργο του Διακρούση βλ. Άνθιμος (Άκάκιος Διακρούσης), *Ό Κρητικός Πόλεμος. Διήγησις διά στίχων του δεινού πολέμου του έν τή νήσω Κρήτη γενομένου, εις τήν όποίαν περιέχει τήν σκληρότητα και αιχμαλωσίαν τών άθέων Άγαρηνών και πώς έκυρίευσαν όχι μόνον τά Χανιά και τó Ρέθυμνον, μά και όλον τó νησί, και όλον ένα πολεμοϋσιν και αυτό τó Μεγάλον Κάστρον*, κριτική έκδοση, Εισαγωγή, Γλωσσάριο και Εύρετήριο Στέφανος Κακλαμάνης, Άθήνα 2008, σ. 48-66.

17. *Βιβλίον ώραιότατον περιέχον στίχους πολιτικούς κατά πολλά ψυχωφελείς. Είς τήν ύπεραγίαν Θεοτόκον, εις τήν μακαρίαν Τριάδα. Είς τόν μάταιον κόσμον, εις τήν Δευτέραν Παρουσίαν, και έτερα διάφορα, προς ψυχικήν ώφέλιαν [sic] χρήζοντα*. Παρά Άκακίου Ίερομονάχου του Διακρούση του έν Κεφαλληνίας συντεθέν. Και μετά πλείστης έπιμελείας παρ' αυτού διορθωθέν, και τυπωθέν ιδίοις αναλώμασι, Ένετίησιν ,αχνη'. Παρά Άνδρέα τῷ Ίουλιανῶ. Πρβλ. Έλένη Κακουλίδη-Πάνου, *Συμβολές. Νεοελληνικά Μελετήματα*, Ίωάννινα 1982, σ. 155-158.

καταγωγής¹⁸. Χαρακτηριστικό, επίσης, είναι και το παράδειγμα του οίκου-μενικού πατριάρχη Κοσμά, του ἐπικαλουμένου και Βυζαντίου (1714-1716), ὁ ὁποῖος συνειδητὰ ἐπιχείρησε νὰ παρουσιάσει ὡς δικό του τὸ ἔργο τοῦ Ναθαναὴλ Χίκα «Περὶ τῶν πρωτείων τοῦ Πάπα»¹⁹.

Τὸ 2016 ὁ Β. Τσιότρας ἔφερε στὸ φῶς νέους αὐτόγραφους κώδικες²⁰ τῶν λογίων Εὐγενίου Γιαννούλη τοῦ Αἰτωλοῦ²¹ καὶ Ἰωάννη Κομνηνοῦ, μετέπειτα Ἱεροθέου, μητροπολίτη Δρύστρας²². Μεταξὺ τῶν κωδίκων αὐτῶν συγκαταλέγεται καὶ ὁ σύμμεικτος κώδικας τοῦ Μουσείου Μπενάκη 93 (TA 250)²³, σὲ ἓνα τμήμα τοῦ ὁποῖου ἀναγνωρίστηκε καὶ ταυτοποιήθηκε ἀπὸ τὸν Τσιότρα ἢ γραφὴ τοῦ Γιαννούλη. Συγκεκριμένα, στὰ φ. 66^v-83^r τοῦ ἐν λόγω κώδικα ἔχει ἀντιγραφεῖ ἀπὸ τὸν Γιαννούλη –χωρὶς νὰ ἀναγράφεται τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα– τὸ ὡς ἄνω ἔργο τοῦ Χίκα «Περὶ τῶν πρωτείων τοῦ Πάπα», καὶ μάλιστα στὸν πίνακα περιεχομένων, στὴν ἀρχὴ τοῦ κώδικα, τὸ ἔργο ἀποδίδεται, ἀπὸ τὸν κύριο ὅμως γραφέα τοῦ κώδικα, στὸν Θεόφιλο Κορυδαλέα²⁴. Ὁ Τσιότρας ἀναφέρει ὅτι τὸ ἔργο ἔχει δημοσιευθεῖ ἀπὸ τὸν Ἀ. Δημητρακόπουλο στὴ Λειψία τὸ 1869 μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Χίκα,

18. Γιὰ τὸ θέμα βλ. τὶς ἐξαντλητικὲς πληροφορίες καὶ τὴν πλούσια βιβλιογραφία στὸ Νικόλαος Μ. Παναγιωτάκης, «Ἰωσήφ Βαρτσέλης: ἀνύπαρκτος Ζακυθινὸς στιχουργὸς τοῦ 17^{ου} αἰῶνα», *Παρνασσὸς* 25 (1983), *Τμητικὸς τόμος εἰς μνήμην Γεωργίου Θ. Ζώρα*, σ. 125-145. Γιὰ τὸ ἐν λόγω χειρόγραφο καὶ τὴν ταυτότητα τοῦ ἀντιγραφέα του βλ. τώρα Ἀναστάσιος Φ. Παπαϊωάννου, «Ὁ Κώδικας MIET 3, ὁ γραφέας του καὶ ἡ σχέση του μὲ τὸν Κώδικα 42 τῆς Μονῆς Χοζοβιτίσσης Ἀμοργοῦ», στό: Γεράσιμος Παγκράτης, Παναγιώτα Τζιβάρα, Σπύρος Καρύδης (ἐπιμ.), *Ζητήματα Παιδείας τοῦ Νέου καὶ Νεότερου Ἑλληνισμοῦ. Ὁφειλὴ στὴ Βασιλικὴ Μπόμπου-Σταμάτη. Πρακτικὰ Ἡμεριδῶν*, Ἀθήνα, 25 Φεβρουαρίου 2022, Ἀθήνα 2024, σ. 197-232.

19. Μανούσος Ἰ. Μανούσασκας, «Συμπληρωματικὰ εἰς τὰ περὶ Ναθαναὴλ Χίκα», *Ἐπετηρὶς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου* 4 (1953), σ. 207-208 σημ. 2.

20. Βλ. ἐνδεικτικὰ Βασίλειος Ἰ. Τσιότρας, «Αὐτόγραφα λογίων διδασκάλων 17^{ου} αἰῶνος (Εὐγενίου Γιαννούλη καὶ Ἰωάννου Κομνηνοῦ)», *Ὁ Ἐρανιστῆς* 29 (2016), σ. 287-293.

21. Γιὰ τὸν Γιαννούλη καὶ τὰ αὐτόγραφέα του βλ. Χαρίτων Καρανάσιος, «Αὐτόγραφα τοῦ Εὐγενίου Γιαννούλη», στό: Κώστας Λάππας, Ἀντῶνης Ἀναστασάπουλος, Ἡλίας Κολοβός (ἐκδοτ. ἐπιμ.), *Μνήμη Πηνελόπης Στάθη. Μελέτες Ἱστορίας καὶ Φιλολογίας*, Ἡράκλειο 2010, σ. 251-266.

22. Γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἱεροθέου βλ. ἀναλυτικὰ Δημήτριος Χ. Πάντος, *Ἰωάννης Κομνηνὸς (Ἱεροθεὸς Δρύστρας) 1657-1719. Ὁ βίος, τὸ συγγραφικὸ ἔργο καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ πολιτικὴ του δράση*, διδ. διατριβή, Ἐθνικὸ καὶ Καποδιστριακὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, Θεολογικὴ Σχολή, Τμήμα Θεολογίας, Ἀθήνα 2014.

23. Γιὰ ἀναλυτικὴ περιγραφή τοῦ περιεχομένου τοῦ κώδικα βλ. Εὐριδίκη Λάππα-Ζίζηκα, Ματούλα Ρίζου-Κουρουποῦ, *Μοῦσεῖο Μπενάκη. Ἑλληνικὰ χειρόγραφα 10^{ου}-16^{ου} αἰῶνας*, Ἀθήνα 1991, σ. 177-185.

24. Τσιότρας, «Αὐτόγραφα λογίων», σ. 288-289 σημ. 4.

ἀλλὰ δὲν γνωρίζει προφανῶς τὸ σχετικὸ ἄρθρο τοῦ Μανούσακα καὶ δὲν τὸ μνημονεύει, ἐκφράζοντας τὴν ἄποψη ὅτι περαιτέρω ἔρευνα θὰ ἀποκαλύψει τὴν πραγματικὴ ταυτότητα τοῦ σύγγραφέα τοῦ ἔργου. Κατὰ πόσον καὶ σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωση ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ ἐσκεμμένη ἐνέργεια τοῦ βασικοῦ ἄγνωστου ἀντιγραφέα τοῦ κώδικα νὰ ἀποδώσει τὸ ἔργο στὸν Κορυδαλέα ἢ πρόκειται γιὰ μεμονωμένο ἀντιγραφικὸ σφάλμα κατὰ τὴ χειρόγραφη παράδοση τοῦ κειμένου, πρὸς τὸ παρὸν δὲν μπορούμε νὰ τὸ ἀπαντήσουμε. Μία παρακινδυνευμένη μὲν ἀλλὰ βάσιμη ὡς ἓνα σημεῖο ἐρμηνεία σχετικὰ μὲ τὴν ἀπόδοση τοῦ ἐπιτάφιου Λόγου στὸν Ἄνδρέα Δικίνιο θὰ προσπαθήσουμε νὰ παρουσιάσουμε παρακάτω, ἀναπτύσσοντας τὰ σχετικὰ ἐπιχειρήματα.

Ὡς γνωστόν, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ Ἰσαακίου Β΄ Ἀγγέλου μεταφέρθηκε ἀπὸ τὴ Μονεμβασία στὴν Κωνσταντινούπολη ἡ περίφημη εἰκόνα τοῦ Ἐλκομένου ἐπὶ Σταυροῦ Χριστοῦ, μὲ σκοπὸ νὰ διακοσμηθεῖ ὁ ἀνακαινιζόμενος ναὸς τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ «ἐν τῷ Ἀνάπλω»²⁵. Ἡ ἀρχικὴ αὐτὴ εἰκόνα τοῦ Ἐλκομένου Χριστοῦ τῆς Μονεμβασίας εἶναι γνωστὴ μόνο ἀπὸ κάποια ἀποσπασματικὰ στοιχεῖα ποὺ μᾶς παρέχουν γραπτὲς πηγές. Σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ Νικήτα Χωνιάτη, φαίνεται ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ σημαντικὸ θρησκευτικὸ κειμήλιο, τὸ ὁποῖο ὁ Ἰσαάκιος Ἀγγελος κατόρθωσε μὲ δόλιο τρόπο νὰ ἀποσπάσει, γνωρίζοντας ὅτι ἡ φήμη του ξεπερνοῦσε τὰ στενὰ τοπικὰ ὄρια καὶ σίγουρα ἡ μεταφορὰ του θὰ προξενοῦσε ἰδιαιτέρη ἐντύπωση στοὺς κατοίκους τῆς πρωτεύουσας. Ὁ ἐπίσης λόγιος μητροπολίτης Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἀντιλαμβανόμενος τὴ σπουδαιότητα τῆς ἱερῆς αὐτῆς εἰκόνας συνέταξε ἓνα ἐνδεκάστιχο ἐπίγραμμα μὲ ἀλληγορικὴ-συμβολικὴ σημασία σχετιζόμενο μὲ αὐτήν²⁶. Ἡ μεγάλη καλλιτεχνικὴ καὶ συνάμα λατρευτικὴ σπουδαιότητα τῆς εἰκόνας τοῦ Ἐλκομένου Χριστοῦ καταδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι εἶχε συνδεθεῖ ἄρρηκτα μὲ τὴν ἴδρυση τῆς Μονεμβασίας, σὲ διάφορες μεταγενέστερες λαϊκὲς παραδόσεις, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴ διαδεδομένη χρῆση τῆς συγκεκριμένης εἰκονογραφικῆς παράστασης σὲ σημαντικὰ μνημεῖα

25. Γιὰ τὴν ἱστορία καὶ τὶς περιπέτειες ποὺ γνώρισε ἡ ἀρχικὴ εἰκόνα τοῦ ναοῦ, βλ. Βασιλικὴ Φωσκόλου, «Ἀναζητώντας τὴν εἰκόνα τοῦ Ἐλκομένου τῆς Μονεμβασίας. Τὸ χαμένο παλλάδιο τῆς πόλης καὶ ἡ ἐπίδρασή του στὰ ὑστεροβυζαντινὰ μνημεῖα τοῦ νοτίου ἑλλαδικοῦ χώρου», *Βυζαντινὰ Σύμμεικτα* 14 (2001), σ. 229-256.

26. Γιὰ τὸ θέμα βλ. Δημήτριος Β. Βαχαβιώλος, «Τὸ εἰς τὸν ἐν τῷ Ἀνάπλω Χριστὸν τὸν Ἐλκομένον ἐπίγραμμα τοῦ Ἰωάννου Ἀπόκαυκου», στό: Κώστας Ἀ. Δανούσης, Κώστας Γ. Τσικνάκης (ἐπιμ.), *Ministerium Historiae. Τιμὴ στὸν π. Μάρκο Φώσκολο*, Τῆνος 2017, σ. 69-86, μὲ ἐξαντλητικὴ βιβλιογραφία καὶ πληροφορίες. Ἐκφράζω καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἓνα μεγάλο εὐχαριστῶ στὸν φίλο Δ. Βαχαβιώλο γιὰ τὴ βιβλιογραφικὴ ἐνημέρωση ποὺ μοῦ παρείχε.

τῆς εὐρύτερης περιοχῆς τῆς Μονεμβασίας καὶ τοῦ χώρου ποὺ αὐτὴ ἔλεγχε διοικητικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ κατὰ τὴν ὕστερη βυζαντινὴ περίοδο²⁷.

Ὁ Λικίνιος, λοιπόν, ἀναλογιζόμενος τὴ σημασίαν τῆς χαμένης πλέον εἰκόνας τοῦ Ἐλκομένου Χριστοῦ καὶ θέλοντας ἴσως νὰ ἀναπτερώσει τὸ ἠθικὸ τῶν συμπατριωτῶν του, σὲ δύσκολες συγκυρίες, ἀνάμεσα σὲ ἄλλες δωρεές ποὺ τοὺς προσέφερε, ἔστειλε, στὰ 1700, ἐνδεχομένως ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, στὴν ιδιαίτερή του πατρίδα τὴ νεότερη φορητὴ εἰκόνα τοῦ Ἐλκομένου Χριστοῦ ὡς ἀφιέρωση. Ἡ πρώτη πανηγυρικὴ Θεία Λειτουργία, γιὰ νὰ ἐορταστεῖ τὸ λαμπρὸ αὐτὸ γεγονὸς, τελέσθηκε μὲ κάθε ἐπισημότητα στὸν ὁμώνυμο καθεδρικὸ ναὸ τῆς γενέτειράς του, στὶς 17 Σεπτεμβρίου, χοροστατοῦντος τοῦ νεοεκλεγέντος ἐπισκόπου Ἑλούς²⁸ Νικοδήμου Βαβατενῆ²⁹ καὶ μὲ τὴν παρουσία τοῦ μητροπολίτη Μονεμβασίας Γρηγορίου τοῦ Ἐφεσίου³⁰. Εἰκάζουμε, ἐπομένως, ὅτι εἶναι πολὺ πιθανὸ τὴν ἡμέρα αὐτὴ νὰ ἐκφωνήθηκε ἀπὸ ἄμβωνος καὶ ὁ (ψευδεπίγραφος) ἐπιτάφιος Λόγος τοῦ Ἀνδρέα Λικινίου, ὥστε νὰ τιμηθεῖ ὁ μέγας εὐεργέτης τῆς πόλης. Ἐξάλλου, τὸ περιεχόμενον τοῦ Λόγου συνάδει ἀπόλυτα μὲ τὴ θεματικὴ τῆς εἰκόνας τοῦ Ἐλκομένου Χριστοῦ καὶ θὰ ἐπέτεινε ὅπωςδῆποτε τὴ συγκινησιακὴ φόρτιση ποὺ ἀσφαλῶς θὰ ἐνιωθε τὸ παρευρισκόμενον πλῆθος τῶν πιστῶν συμμετέχοντας στὴν πανηγυρικὴ Θεία Λειτουργία. Ὁ Λικίνιος ἐπέλεξε νὰ χρησιμοποιήσῃ γιὰ τὴν ιδιαίτερη αὐτὴ περίσταση ἓνα λαμπρὸ δεῖγμα ρητορικῶν λόγων, ποὺ θὰ εἶχε, ὡς φαίνεται, μεγάλη ἀπήχηση στοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κύκλους τῆς ἐποχῆς, καὶ μάλιστα προερχόμενο ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῶν Κυθῆρων, μὲ τὴν ὁποία ἀνέκαθεν ἡ Μονεμβασία εἶχε ἀναπτύξει ἰσχυροὺς θρησκευτικοὺς, πολιτικοὺς καὶ καλλιτεχνικοὺς δεσμούς³¹.

27. Στὸ ἴδιο, σ. 74.

28. Γιὰ τὴν ὀριοθέτηση τῆς περιοχῆς στὴν ὁποία εἶχε δικαιοδοσία ἡ Ἐπισκοπὴ Ἑλούς τὴν ἐν λόγω περίοδο βλ. Δημήτριος Β. Βαχαβιώλος, «Ἡ περιοχὴ Δικαιοδοσίας τῆς Ἐπισκοπῆς Ἑλούς», *Θεολογία* 81.1 (2010), σ. 313-330.

29. Γιὰ τὸν Νικοδήμο Βαβατενὴ καὶ τὸ χρονικὸ τῆς ἐκλογῆς του βλ. Δέσποινα Στεφ. Μιχάλαγα, «Νικοδήμος Βαβατενῆς: Ὁ κακόδοξος λόγιος Ἐπίσκοπος Ἑλούς», *Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς* 43 (2008), *Τιμητικὸν Ἀφιέρωμα εἰς Βλάσιον Ἰω. Φειδᾶν, Χρῆστον Σπ. Βουλγαρην, Γεώργιον Ἀντουράκην*, σ. 447-478, καὶ Κωνσταντία Κεφαλαῖ, «Περὶ τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλούς Νικοδήμου», *Θησαυρίσματα* 38 (2008), σ. 371-384.

30. Γιὰ τὸν Μονεμβασίαν Γρηγόριον βλ. Τάσος Ἀθ. Γριτσόπουλος, *Ἡ Ἐκκλησία τῆς Πελοποννήσου μετὰ τὴν Ἄλωσιν*, Ἀθήνα 1992, σ. 358-369.

31. Φωσκόλου, «Ἀναζητώντας τὴν εἰκόνα», σ. 233 σημ. 14, ὅπου καὶ ἐνδεικτικὴ βιβλιογραφία, καὶ Νίκος Βέης, «Ὁ Ἐλκόμενος Χριστὸς τῆς Μονεμβασίας μετὰ παρεμβάσεων περὶ τῆς αὐτόθι Παναγίας τῆς Χρυσοφίτισσης», *Δελτίον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας* 1 (1933), σ. 40-41.

Ὁ ἐπιτάφιος Λόγος τοῦ Παγκάλου ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ προοίμιο καὶ τέσσερα συνολικὰ μέρη, ἐνῶ ἡ ἐπιτομὴ, ποὺ ἐδῶ πραγματευόμαστε, περιλαμβάνει μόνον τὸ προοίμιο καὶ δύο μέρη, τὸ δεύτερο καὶ τὸ τρίτο, ἀντιστοίχως, τοῦ ἀρχικοῦ ἔργου, παραλείποντας τὸ πρῶτο καὶ τὸ τέταρτο μέρος τοῦ Λόγου. Μετὰ τὸ προοίμιο, παρατίθεται ἀπευθείας τὸ δεύτερο μέρος καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸ τρίτο, μὲ τὸ ὁποῖο ὀλοκληρῶνεται ἡ ἀφήγησις τοῦ ρήτορα, ἐνῶ δὲν λείπουν οἱ σποραδικῆς συρραφεῖς ἀπὸ διάφορα μέρη τοῦ Λόγου, ἀνάλογα μὲ τὰ νοήματα ποὺ κάθε φορὰ θέλει ὁ διασκευαστὴς νὰ παρουσιάσει.

Ἐκδίδω ἀκολούθως τὴν ἐπιτομὴ τοῦ ἐπιτάφιου Λόγου, βάσει τῶν τεσσάρων ἕως σήμερα γνωστῶν συγγενῶν κωδίκων ποὺ τὸν διασώζουν, διορθῶνοντας σιωπηρὰ τὰ ἐλάχιστα ὀρθογραφικὰ σφάλματα, ἀποκαθιστώντας τὴ στίξις καὶ κεφαλαιογραφώντας τὰ κύρια ὀνόματα. Στὸ κριτικὸ ὑπόμνημα σημειώνονται οἱ παραναγνώσεις λέξεων καὶ φράσεων, καὶ στὸ κυρίως κείμενο προκρίνονται οἱ ὀρθῆς γραφεῖς, χωρὶς ὥστόσο νὰ δηλώνονται καὶ ἐκ νέου οἱ παραπομπῆς στὴ θύραθεν καὶ ἐκκλησιαστικὴ γραμματεία, τὶς ὁποῖες ὁ ἐνδιαφερόμενος ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ τὶς ἀναζητήσει στὴν προαναφερθεῖσα ἔκδοσις τοῦ Λόγου τοῦ Παγκάλου, ποὺ τὶς περιέχει.³² Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐμφανίζουν σημαντικῆς μεταξὺ τους διαφορῆς, ὥστόσο ὅσες ἐντοπίσαμε σημειώνονται στὸ κριτικὸ ὑπόμνημα. Μέσω τῆς συγκριτικῆς μελέτης τῶν γραφῶν τῶν κωδίκων καταλήγω στὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ κώδικας R, ἂν καὶ μεταγενέστερος, συνήθως ὑπερέχει τῶν ὑπολοίπων καὶ μπορεῖ βάσιμα νὰ θεωρηθεῖ ὅτι εἶναι ὁ κύριος φορέας παράδοσης τοῦ κειμένου καὶ ὁ πλέον ἐγγύτερος στὸ (ἄγνωστο) ἀρχικὸ κείμενο τοῦ Πάγκαλου. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος ποὺ τὸν χρησιμοποιοῦμε ἐδῶ ὡς βάση τῆς κριτικῆς μας ἔκδοσης.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

- [[ ]] γράμματα ἢ λέξεις ποὺ διέγραψε ὁ γραφέας
- { } γράμματα ἢ λέξεις ὀβελιστέες
- | ἀλλαγὴ ἀράδας
- < > γράμματα ἢ λέξεις ποὺ προσθέτει ὁ ἐκδότης

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ ΚΡΙΤΙΚΟῦ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΟΣ

- add (addidit): προσέθεσε
- om (omisit): παρέλειψε
- del (delevit): ὀβέλισε

32. Παπαϊωάννου, *Λόγος ἐπιτάφιος*.

*Λόγος ἐπιτάφιος
εἰς τὸ ζωοποιὸν καὶ σωτηριῶδες πάθος
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ¹ τῇ Ἁγίᾳ καὶ Μεγάλῃ
Παρασκευῇ, Ἀνδρέου Δικινίου ἱατροφιλοσόφου²*

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Ὅποταν ἐκείνη ἢ παλαιὰ Ἐκάβη³ τῆς δεδοξασμένης Τροίας ἢ βασίλισσα τὸ ἱμάτιον τῆς θεράπεινάς της ξεσκεπάζουσα καὶ θεωροῦσα, ἐκατάλαβεν (ὦ θεωρία ἐλεεινή!) πῶς ἐκείνος ὁ ὠραιότατος νέος ὁποῦ ὑπὸ κάτω⁴ τοῦ ἱματίου πεφονευμένος, πνιγμένος καὶ σκληρῶς τεθανατωμένος ἐκείτετο, ἕτερος δὲν ἦτον⁵, πάρεξ αὐτὸς ὁ υἱός της ὁ Πολύδωρος, ὁ κληρονόμος τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς⁶ βασιλείας της, ἢ παραμυθία τοῦ γήρατός της καὶ ἡ γλυκυτάτη χαρὰ τῆς καρδίας της, τεθανατωμένος καὶ πνιγμένος ἀπὸ τὸν πιστότατόν της φίλον τὸν Πολυμήστορα, διὰ νὰ κλέψη καὶ νὰ κληρονομήσῃ τὸν πλοῦτον του. Τί ἄλλο ἤθελες νὰ τὴν παρακινᾷ τότε⁷ νὰ πράττῃ, τὸ μερικὸν τῆς καρδίας της σπλάγχνος⁸, τὸ πρέπον (φ. 147r) καὶ δίκαιον καὶ αὐτὸς ὁ σκληρὸς τρόπος⁹ τοῦ θανάτου καὶ ἀπάνθρωπος, ὁ ἄδικος καὶ ἀνέλπιστος, παρὰ τὰ βασιλικά της ρούχα σχίζουσα καὶ τὸ εὐλαβητικὸν της πρόσωπον ραπίζουσα καὶ τὸ αἰδέσιμόν της στῆθος τύπτουσα; Μάλιστα ἐκ καρδίας στενάζουσα, ταύτην τὴν τραγωδίαν ἀπαρηγορήτως νὰ τραγωδῇ (κατὰ τὸν σοφὸν Εὐριπίδην): «Οἴμοι! Βλέπω δὲ παιδ' ἐμὸν τεθνηκότα Πολύδωρον, ὄν μοι Θρηῆξ ἔσφζ' οἴκοις ἀνήρ. Ἀπωλόμην δύστηνος, οὐκ ἔτι εἰμι δῆ.¹⁰ ὦ τέκνον, τέκνον, αἰ αἰ, ἄπιστ' ἄπιστα, καινὰ καινὰ δέροκομαι, ἕτερα δ' ἄφ'

1. om.: ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ N || om.: ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ K || om.: ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Ἀνδρέου Δικινίου ἱατροφιλοσόφου M.

2. ἀκέστ<ορος> N || ἀκέστ<ορος> K.

3. Ἐκάβη ἢ παλαιὰ M.

4. ἀπὸ κάτω N || ἀπὸ κάτω K || ἀπὸ κάτω M.

5. ἦτονε N || ἦτονε K || ἦτονε M.

6. om.: τῆς N || om.: τῆς K || om.: τῆς M.

7. τότες N || τότες K || τότες M.

8. σπλάγχνος K || σπλάγχνος M.

9. ὁ τρόπος ὁ σκληρὸς N || ὁ τρόπος ὁ σκληρὸς K || ὁ τρόπος ὁ σκληρὸς M.

10. δέσποιναν N.

έτέρων¹¹ κακὰ κακῶν κυρεῖ. Ἀδάκρυτος, οὐδέποτ'¹² ἀστένακτος ἀμέρα¹³ μ' ἐπισχῆσει, ὦ τέκνον, τέκνον ταλαίνας ματρός, τίνι μόρω θνήσκεις; Τίνι πότμῳ θνήσκεις¹⁴; Κεῖσαι πρὸς τίνος ἀνθρώπων;» Ξεσκέπαζε¹⁵ καὶ σύ, ὦ νέα Ἐκάβη καὶ νοητὴ μάλιστα βασιλίσσα δεδοξαμένη πάσης τῆς οἰκουμένης. Ἐσὺ λέγω, ὦ ὀρθοδοξία μου, εἰς¹⁶ τὴν σημερινὴν ἡμέραν καὶ ὥραν τὸ πέπλον καὶ ἱμάτιον τῆς ἐνθυμήσεώς σου. Καὶ ἀφοῦ¹⁷ θέλεις ἰδεῖ εἰς¹⁸ τὸ ὀξυκερδέστατον ὄμμα τοῦ νοός, ὅπως¹⁹ ὁ ἴδιός σου υἱὸς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἀλλὰ καὶ Υἱὸς τοῦ νοητοῦ Πριάμου, τοῦ Θεοῦ λέγω καὶ Πατρὸς κατὰ τὴν Θεότητα, ὅχι μόνον ἀπλῶς τεθανατωμένος εὐρίσκεται ἀπὸ τὸν ἀχάριστον καὶ βάρβαρον Πολυμήστορα, τὸν ἐβραϊκὸν λέγω λαὸν τὸν παρανομώτατον, διὰ τὰ πάρη τὴν κληρονομίαν του, –δὲν τοῦ ἀκούεις τί λέγει; «Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος. Δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτὸν καὶ κατάσχωμεν²⁰»– ἀμὴ ἔτι καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιόν του μαθητὴν προδομένον καὶ πουλημένον, ἀπὸ τὴν σπειραν ὡς κατάκριτον καὶ ληστὴν δεδεμένον; Ἀπὸ τοὺς στρατιώτας ὡς κλέπτην τυπτόμενον, ἀπὸ τὸν πιστότατον Πέτρον τρεῖς φορὲς ἀρνούμενον, ἀπὸ παλάτιον εἰς παλάτιον καὶ ἀπὸ κριτὴν εἰς κριτὴν ὡς ἀποστάτην πεμπόμενον, ἀπὸ τὰς χεῖρας ὅπου ἔπλασε ραπιζόμενον, ἀπὸ τὰς γλώσσας ὅπου μὲ δέκα φωνητικὰ ὄργανα κατεσκεύασε²¹ καὶ ἄρθρωσεν ὑβριζόμενον, ἀπὸ ἐκείνους ὅπου ἰάτρευσε τιμωρούμενον, ἀπὸ ἐκείνους ὅπου ἐδιδασκάλευε καὶ ἐσόφειζεν ἐμπαιζόμενον, ἀπὸ τοὺς εὐεργετούμενους γονυπετούμενον, ἀπὸ τοὺς ποτιζομένους ἐξ αὐτοῦ ὕδωρ ἀλλόμενον, χολὴν καὶ ὄξος²² ποτιζόμενον καὶ τέως εἰς ἓνα κατηραμένον ξύλον κρεμάμενον γυμνόν, ξένον μὲ ἀκάνθας στεφανούμενον, βλασφημούμενον, χλευαζόμενον²³, ἐγκαταλειπόμενον καὶ μὲ ἄλλα μύρια πάθη διὰ τὰ ἡμέτερα πλημμελήματα τιμωρούμενον καὶ θανατούμενον. Μὴ μιμηθῆς τὸν ἀποστάτην Ἀβεσσαλὼμ κατὰ τῆς²⁴

11. ἀμφοτέρων M.

12. οὐδέποτ' ἀδάκρυτος N || οὐδέποτ' ἀδάκρυτος K || οὐδέποτ' ἀδάκρυτος M.

13. ἡμέρα R || ἀμέρα N || ἀμέρα K || ἀμέρα M || ἀμέρα corr. nos.

14. om.: θνήσκεις N || om.: θνήσκεις K || om.: θνήσκεις M.

15. ξεσκέπασε N || ξεσκέπασε K || ξεσκέπασε M.

16. καὶ N.

17. ἀπείτις N || ἀπείτις K || ἀπείτις M.

18. μὲ N || μὲ K || μὲ M.

19. πὼς N || πὼς K || πὼς M.

20. post κατάσχωμεν add. τὴν κληρονομίαν καὶ τὰ ἐξῆς M.

21. ἐκατασκεύασε N || ἐκατασκεύασε K || ἐκατασκεύασε M.

22. om.: καὶ ὄξος M.

23. χολευόμενον N || χοχευόμενον K || λοχευόμενον M.

24. τὴν N || τὴν K || τὴν M.

τοῦ πατρός του βασιλείας²⁵, οὔτε τὸν Ἱεροβοάμ τὸν ἀχάριστον καὶ ἀπάνθρωνον. Μάλιστα ἄς²⁶ σὲ παρακινήση τὸ μητρικὸν²⁷ καὶ φυσικὸν σπλάγχχνος²⁸, τὸ πρέπον καὶ τὸ δίκαιον, ὁ τρόπος ὁ σκληρότατος τοῦ τοιούτου θανάτου²⁹, τὰ ἄπειρα καὶ ἀνεκδιήγητα χρέη ὅπου χρεωστᾶς τῷ τεθανατωμένῳ Ἰησοῦ³⁰, διὰ τ<ῆν> εἰς τὸ εἶναι σου πλάσιν, διὰ τὴν εἰς τὸ καλῶς εἶναι σημερινὴν διάπλασιν, διὰ τὴν πολυχρόνιον σου εἰς τὸ εἶναι συντήρησιν, διὰ τὸ ἐν ἁμαρτίαις σου χρέος τῶν μυρίων ταλάντων, διὰ τοὺς θησαυροὺς ὅπου ἀπολαμβάνεις καθημερουσίως τῆς ἀγαθότητος καὶ εὐσπλαχνίας³¹ του, τῆς προνοίας καὶ κυβερνήσεώς του, διὰ τὰ αἵματα ὅπου ἰδρώνει γυρεύοντάς σε τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον ἐπάνω³² εἰς τὰ ὄρη τῆς παραβάσεως, μέσα εἰς τὰ σπήλαια καὶ μάνδρας τῶν χοιροβοσκῶν διαβόλων. Τοῦτα, λοιπόν, ὅλα τὰ χρέη ὅπου χρεωστεῖς τῷ σημερινῷ θανάτῳ τῷ κυριακῷ³³, ἄς ταράξωσι³⁴ σφόδρα τὰ ἐνδότερα φύλλα τῆς καρδίας σου, ἄς ἀναμοχλεύωσι³⁵ τὴν πολλὰ χρεωστούμενην³⁶ καὶ βεβαρυμένην ψυχὴν σου, ἄς παροξύνωσι³⁷ τὸν ἐγκέφαλον νὰ καταβιβάσῃ³⁸ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς (φ. 147v) ροὰς δακρύων, ἄς προτρέψωσι³⁹ τὰ δέκα τοῦ λόγου φωνητικὰ ὄργανα μὲ τραγωδικὴν σύνθεσιν καὶ μέθοδον νὰ λέγῃς: «Εἴθ' ὄφελ' ἐν λειμῶνι⁴⁰ μηδ' ἔρπειν ὀ⁴¹ ὄφις, μηδ' ἐν νάπαισι τὸν δ' ὑφεδρεύειν δράκων ἀγκυλομήτης· οὐ γὰρ ἂν πλευρᾶς φύμα, μήτηρ⁴² γένους δύστηνος ἥπατημένη⁴³, τόλμημα

25. βασιλείαν N || βασιλείαν K || βασιλείαν M.

26. ἂν M.

27. μερικὸν R || μερικὸν N || μερικὸν K || μερικὸν M || μητρικὸν corr. nos.

28. σπλάγχχνος K.

29. τῷ τοιούτῳ θανάτῳ N || τῷ τοιούτῳ θανάτῳ K || τῷ τοιούτῳ θανάτῳ M.

30. τοῦ τεθανατωμένου Ἰησοῦ N || τοῦ τεθανατωμένου Ἰησοῦ K || τοῦ τεθανατωμένου Ἰησοῦ M.

31. εὐσπλαχνίας K.

32. ἀπάνω N || ἀπάνω K || ἀπάνω M.

33. τοῦ σημερινοῦ θανάτου τοῦ κυριακοῦ N || τοῦ σημερινοῦ θανάτου τοῦ κυριακοῦ K || τοῦ σημερινοῦ θανάτου τοῦ κυριακοῦ M.

34. ταράζουσι N || ταράζουσι K || ταράζουσι M.

35. ἀναμοχλεύουσι N || ἀναμοχλεύουσι K || ἀναμοχλεύουσι M.

36. χρεωμένην N || χρεωμένην K || χρεωμένην M.

37. παροξύνουσι N || παροξύνουσι K || παροξύνουσι M.

38. κατευάση N || κατευάση K || κατευάση M.

39. προτρέψουσι N || προτρέψουσι K || προτρέψουσι M.

40. χειμῶνι R || λειμῶνι N || λειμῶνι K || λειμῶνι M || λειμῶνι corr. nos.

41. om.: ὁ N || om.: ὁ K || om.: ὁ M.

42. μάτηρ N || μάτηρ K || μάτηρ M.

43. ἥπατημένου M.

τολμᾶν πάντολμον ἀνέτλη, ἔρρους ἔρωτι θυμὸν ἐκπεπλεγμένη⁴⁴, θεώσεως πεισθεῖσα τυχεῖν αὐτόθεν· οὐδ' ἂν ἐγὼ <πέφυκα μήτηρ παρθένος καὶ νῦν> ἔκλυον ἔλκεσθαι κρίσει οὐράνιον, Ἰησοῦν γήϊνον, <ἀκραιφνῆ γοναῖς>, ἰδεῖν τε βροτὸν τόνδε καθυβρισμένον.» Ὅλοι γοῦν ὄλοι, ὦ προσωρισμένον ἀκροατήριον, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, ὁμοθυμαδὸν μὲ κλαυθμούς καὶ μὲ θρήνους ἄς συνδράμωμεν νῦν εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου μας, καὶ τὸ περισσότερον ἡμεῖς οἱ ἄνδρες οἱ κατὰ πνεῦμα Ἰακώβ καὶ Ἰσραὴλ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Πατρός μας κατὰ τὴν θεότητα καὶ Ἰιοῦ μας κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα ὀδυρόμενοι, ἄς λέγη καθέννας μας (ἀποβλέποντας εἰς τὴν σάρκα τοῦ Ἰησοῦ μας ὅπου ἐπροσηλώθη εἰς τοῦτο τὸ τίμιον ξύλον), καθὼς ἔλεγεν ὁ Ἰακώβ ὀδυρόμενος τοῦ γλυκυτάτου του⁴⁵ Ἰωσήφ⁴⁶ τὴν στέρησιν, μὲ τὸ νὰ ἔβλεπε τὸν αἱματωμένον χιτῶνα, χιτῶν τοῦ Ἰιοῦ μου⁴⁷, Ἰωσήφ οὗτός ἐστιν. Θηρίον πονηρὸν κατέφαγεν αὐτόν, θηρίον πονηρὸν ἤρπασεν αὐτόν, διὰ τοῦτο καταβήσομαι πρὸς τὸν Ἰῖόν μου πενθὼν εἰς Ἄδου. Μάλιστα⁴⁸ εἰς τὸ ὑπερώων τῆς θεωρίας πρέπει νὰ ἀναβῶμεν⁴⁹, καθὼς καὶ ὁ Δαβὶδ ἔκαμε⁵⁰. Καὶ ἐκεῖ τὴν τοσαύτην τοῦ Θεοῦ μας συγκατάβασιν μὲ τὸν νοῦν μελετῶντες⁵¹, μὲ εὐχαριστίας δάκρυα πρὸς τὸν Ἰῖόν μας Χριστόν, τὸν κρεμασθῆναι εὐδοκήσαντα εἰς τὸ δένδρον τοῦτο⁵² τοῦ σταυροῦ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τὰς τρίχας, ἤγουν ἀπὸ τὴν σάρκα τῆς θεότητος, τὴν ὁποῖαν ἐνδύθηκε, νὰ λέγωμεν: «Ἰῖέ μου Ἀβεσσαλώμ, υἱέ μου, υἱέ μου Ἀβεσσαλώμ, τίς δίδει⁵³ τὸν θάνατόν μου ἀντὶ σοῦ; Ἐγὼ ἀντὶ σοῦ⁵⁴, Ἀβεσσαλώμ, υἱέ μου, υἱέ μου, υἱέ μου, Ἀβεσσαλώμ!» Οἷμοι καὶ τὸ σκληρὸν γένος τῶν Ἰουδαίων ἀπαρηγορήτως ἔκλαιεν εἰς τὸν θάνατον τοῦ Μωϋσέως τριάκοντα ὀλοκλήρους ἡμέρας καὶ ἡμεῖς οἱ συμπαθεῖς σήμερον εἰς τὸν ἄδικον θάνατον τοῦ νοητοῦ Μωϋσέως νὰ μὴ κλαύσωμεν ὅπου ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν τῶν ἁμαρτιῶν μᾶς ἐπέρασε καὶ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ νοητοῦ Φαραὼ ἀρπάζοντάς μας εἰς τὴν γῆν τούτην⁵⁵ τῆς Ἐπαγγελίας, δηλαδὴ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, μᾶς ἔφερε τρέ-

44. ἐκπεπλεγμένη N ἢ ἐκπεπλεγμένη K.

45. om.: του N ἢ om.: του K ἢ om.: του M.

46. Ἰησοῦ N ἢ Ἰησοῦ K ἢ Ἰησοῦ M.

47. μας R ἢ μου N ἢ μου K ἢ μου M ἢ μου corr. nos.

48. post Μάλιστα add. καὶ N ἢ post Μάλιστα add. καὶ K ἢ post Μάλιστα add. καὶ M.

49. ἀνεβοῦμεν N ἢ ἀνεβοῦμεν K ἢ ἀνεβοῦμεν M.

50. ἔκαμεν N ἢ ἔκαμεν K ἢ ἔκαμεν M.

51. μετροῦντες N ἢ μετροῦντες K ἢ μετροῦντες M.

52. om.: τοῦτο N ἢ om.: τοῦτο K ἢ om.: τοῦτο M.

53. δίνει N ἢ δίνει K ἢ δίνει M.

54. om.: Ἐγὼ ἀντὶ σου R.

55. ἐτούτην N ἢ ἐτούτην K ἢ ἐτούτην M.

φοντάς μας⁵⁶ τὸ μάννα τὸ οὐράνιον καὶ σωτήριον; Ἄγε γοῦν, ὦ ἐκλεκτότατόν μου συνάθροισμα, διὰ νὰ ἔχωμεν αἰτίαν περισσοτέραν⁵⁷ δακρύων τὴν σήμερον, ἃς προσφέρωμεν τὴν ἐξήγησιν τούτου τοῦ μυστηριωδεστάτου τίτλου, ὅπου κατὰ θεϊαν οἰκονομίαν ὁ Πιλάτος ἔγραψεν: «Ἰησοῦς Ναζωραῖος⁵⁸, βασιλεὺς Ἰουδαίων.» Ἐπειδὴ⁵⁹ δὲν εἶναι κανένα μυστήριον ὅπου ἀσαφῶς εἰς τοῦτον νὰ μὴ περιέχεται, καθὼς θέλετε ἀκούσει. Λοιπὸν εἰς τὸ ὑπέρτιμον ὄνομα καὶ ἀγαθόν, τὸ Ἰησοῦς θέλει γίνεῖ⁶⁰ τὸ πρῶτον μέρος⁶¹ τοῦ λόγου⁶². Εἰς τὸ τῶν Ναζωραίων τὸ δεύτερον μέρος⁶³ καὶ εἰς τὸ βασιλεὺς Ἰουδαίων τὸ τρίτον μέρος καὶ τελευταῖον. Καὶ⁶⁴ ὅμως εἰς τοιοῦτον⁶⁵ ἄπειρον πέλαγος⁶⁶, πῶς θέλω δυνηθεῖ ἐγὼ ὁ ἄμουσος νὰ πλεύσω, ἐξηγούμενος ἄνευ δυνάμεως καὶ βοήθειας; Ποῦ προσδράμω καὶ βοηθήσομαι εἰς ταύτην τὴν ὥραν; Ἴδου ὅπου⁶⁷ νῦν ἀκούω τὸν Προφητάνακτα Δαβιδ ὅπου λέγει: «Ἡ βοήθειά μου παρὰ Κυρίου, τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.» Λοιπὸν, ὦ Θεέ, Πάτερ καὶ Κύριε, ὅπου τὸν παλαιὸν καιρὸν εἰς σχῆμα γέροντος ἀνθρώπου⁶⁸ ἐφάνηκες καὶ παλαιῶ⁶⁹ τῶν ἡμερῶν εἰς τοὺς Προφήτας, λάβε τὸ αὐτὸ σχῆμα⁷⁰ καὶ σήμερον, διὰ νὰ σοῦ ζητήσω τελείαν δύναμιν θεωρώντάς σε, ἐπειδὴ καὶ κατὰ τὸν θεῖον Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην πᾶσα (φ. 148r) δόσις ἀγαθῆ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθεν ἐστὶ καταβαίνον ἐκ σοῦ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων. Δεῖξόν μοι τὴν ὄψιν σου καὶ ἀκούτισόν με τῆς φωνῆς σου καὶ σὺ Πανάγιον καὶ συναῖδιον Πνεῦμα, ὅπου ἀδιαφόρως εἰς τοὺς πιστῶς αἰτοῦντας διαιρεῖς ἐνεργοῦντα⁷¹ χάρισματα. Χάρισε⁷² ταυῖν τῷ εὐτελεῖ νοῦ μου τὴν ἰσχὴν καὶ ὀξύτητα. Σὺ ὅπου ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν κατελθὼν εἰς τοὺς μαθητάς, ἐν τῷ ἅμα πάσης σοφίας

56. post μας add. με N || post μας add. με K || post μας add. με M.

57. περισσοτέρων N || περισσοτέρων K || περισσοτέρων M.

58. Ναζωραίων N || Ναζωραίων K || Ναζωραίων M.

59. Post Ἐπειδὴ add. καὶ N || post Ἐπειδὴ add. καὶ K || post Ἐπειδὴ add. καὶ M.

60. γενεῖ N || γενεῖ K || γένει M.

61. ρος M.

62. post λόγου add. μας N || post λόγου add. μας K || post λόγου add. μας M.

63. τὸ μέρος τὸ δεύτερον N || τὸ μέρος τὸ δεύτερον K || τὸ μέρος τὸ δεύτερον M.

64. om.: Καὶ N || om.: Καὶ K || om.: Καὶ M.

65. τοσοῦτον N || τοσοῦτον K || τοσοῦτον M.

66. πέλαγος ἄπειρον N || πέλαγος ἄπειρον K || πέλαγος ἄπειρον M.

67. om.: ὅπου N || om.: ὅπου K || om.: ὅπου M.

68. ἀνθρώπου γέροντος N || ἀνθρώπου γέροντος K || ἀνθρώπου γέροντος M.

69. παλαιῶν M.

70. post σχῆμα add. ἔτι N || post σχῆμα add. ἔτι K || post σχῆμα add. ἔτι M.

71. ἐνεργοῦν τὰ N || ἐνεργοῦν τὰ K || ἐνεργοῦν τὰ M.

72. χάρισον N || χάρισον K || χάρισον M.

καὶ γνώσεως αὐτοὺς ἐπλούτησας. Κατάπεμψον καὶμοὶ τὴν σήμερον ὡς πηγὴ χαριτόβρυτος, ρανίδα σοφίας καὶ λόγον, διὰ τὴν δυνηθῶ σαφῶς τὴν ἐξηγήσω τῆς ὄντως σοφίας καὶ τοῦ ἀνάρχου λόγου σοῦ⁷³ τε ὁμοουσίου τὸ φρικτὸν πάθος καὶ συνάγαγε⁷⁴ διὰ τῶν ἐμῶν λόγων τὴν θερμότητα⁷⁵ εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀκουόντων, τόσον ὅπου ἀναγκαζόμενοι ἀπὸ τὴν ζέσιν τῆς πίστεως τὴν ἐκχύσουν⁷⁶ θερμότετα δάκρυα μετανοίας, καὶ ἀρχίζω. Ζήτημα ἐπιστάσεως ἄξιον προβάλλεται τὴν σήμερον, πότερον, ἕνας ἀσεβῆς καὶ ἐπικουρίου, ὅπου ποσῶς δὲν θέλει τὴν φανερώσῃ τὴν ἀλήθειαν, ἀναγκάζεται πολλάκις καὶ μὴ θέλων⁷⁷ τὴν φέρῃ⁷⁸ εἰς τὸ μέσον ἢ οὐ; Εἰς τὸ ὅποιον ἐγὼ καταφατικῶς ἀποκρινόμενος λέγω ὑμῖν: «Διὰ τὴν καταλάβετε ραδίως τὸ πρᾶγμα, πῶς πρέπει τὴν ἔξεύρετε (ὡς λέγουσι⁷⁹ κοινῶς οἱ φιλόσοφοι⁸⁰), ὅτι ἀντικείμενον τοῦ νοῦς εἶναι τὸ ἀληθές, καθὼς καὶ τῆς θελήσεως εἶναι τὸ ἀγαθόν; Ἐπειδὴ καὶ δὲν εἶναι ποτὲ⁸¹ δυνατὸν τὴν λάβῃ ἀνάπαυσιν ὁ νοῦς εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ πράγματος, ἀνίσως⁸² ἐκεῖνο τὸ γνωστὸν πρᾶγμα δὲν εἶναι ἀληθές ἢ πραγματικῶς, ὡσάν ὅποτεν καλῶς νοεῖ ὁ νοῦς, καθὼς ἔχει τὸ πρᾶγμα, ἢ πιθανῶς, ὡσάν ὅποτεν λαμβάνεται⁸³ ὁ νοῦς, λογιάζοντας τὴν νοῦ τὸ ἀληθές καὶ ἑτέρως ἔχει τὸ πρᾶγμα; Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ Πιλάτος νοῶντας τὸ ἀληθές τὴν σήμερον ἂν καλὰ καὶ τὴν μὴ⁸⁴ ἤτον⁸⁵ δεκτὸν ἀπὸ τὴν θέλησίν του ὡς ἀγαθόν, ἀναγκάζει ὁ νοῦς του ὁ νοῦ τὴν γλῶτταν τὴν ἁμαρτάνῃ ἐναντίον τῆς θελήσεώς του, λέγοντας τὴν ἀλήθειαν διὰ μέσου τοῦδε τοῦ μυστηριωδεστάτου τίτλου. Ἐπειδὴ καὶ κατὰ τὸν ποιητὴν «ἡ⁸⁶ γλῶσσα ἁμαρτάνουσα τὰληθῆ λέγει.» Καὶ κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν: «Τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβε», δηλαδὴ τὸ φῶς ὅπου σημαίνει τὴν ἀλήθειαν, μὲ⁸⁷ ὄλον ὅπου ἔλαμψεν εἰς τὸν ἐσκοτισμένον

73. του N.

74. συνήγαγε R || συνάγαγε N || συνάγαγε K || συνάγαγε M || συνάγαγε corr. nos.

75. {τὴν θερμότητα} N.

76. ἐκχύσωσι N || ἐκχύσωσι K || ἐκχύσωσι M.

77. θέλοντας N || θέλοντας K || θέλοντας M.

78. ἐφέρῃ N || ἐφέρῃ K || ἐφέρῃ M.

79. λέγουσιν N || λέγουσιν K || λέγουσιν M.

80. οἱ φιλόσοφοι κοινῶς N || οἱ φιλόσοφοι κοινῶς K || οἱ φιλόσοφοι κοινῶς M.

81. [[ποτὲ N]]

82. post ἀνίσως add. καὶ N || post ἀνίσως add. καὶ K || post ἀνίσως add. καὶ M.

83. λαμβάνεται N || λαμβάνεται K.

84. μὴν N || μὴν K || μὴν M.

85. ἤτονε N || ἤτονε K || ἤτονε M.

86. om.: ἡ N || om.: ἡ K.

87. καὶ N || καὶ K || καὶ M.

νοῦν τοῦ Πιλάτου καὶ ἐφανερῶθη ἡ ὄντως ἐσκοτισμένη του θέλησις, αὐτὸ οὐ κατέλαβεν. Ἔστοντας καὶ τὸ ἐλεύθερον καὶ αὐτεξούσιον νὰ μένη εἰς τὴν θέλησιν, ἢ νὰ δεχθῆ τὸ γνωστόν, ὑπονοώντας τὸ⁸⁸ ἀγαθὸν ἢ οὐχί. Ἄλλ' ἀντιφαίεις μὲ τὸν Ἀριστοτέλην λέγοντας: «Οὐδὲν θελητόν, εἰμὶ πρότερον γνωστόν.» Λοιπόν, ἂν ἀμαρτάνῃ ἡ θέλησις, ἀμαρτάνει διότι πρότερον ἤμαρτεν ὁ νοῦς. Πῶς γοῦν⁸⁹ λέγεις πῶς ἤμαρτε μόνον τοῦ Πιλάτου ἢ θέλησις; Εἰς τοῦτο ἐξηγώντας τὸν Ἀριστοτέλην, λέγω ὅτι ὁ φιλόσοφος ἐκεῖ ὑπονοεῖ πῶς δὲν εἶναι δυνατὸν φυσικῶς νὰ ἔλθῃ ἡ θέλησις, ὅπου εἶναι δευτέρα ἐνέργεια τοῦ νοῦς, ἀνίσως καὶ δὲν ἔλθῃ ἡ νόησις, ὅπου εἶναι πρώτη τοῦ νοῦς ἐνέργεια. Καὶ τοῦτο διατί; Διότι τὸ δεύτερον ἀναγκαίως ἐξήρηται τοῦ πρώτου, ἐπειδὴ καὶ νὰ εἶναι ἀκόλουθον, τὸ δὲ πρῶτον οὐχ οὕτως ἔχει. Λοιπόν, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἔπεται, ὡς καὶ ἐγὼ προεῖπον⁹⁰, πῶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θελήσῃ ἡ θέλησις⁹¹, ἀνίσως καὶ δὲν γνωρίσῃ πρῶτον ὁ νοῦς. Ἀμὴ δὲν εἶναι ἀνάγκη ὅποτεν γνωρίζῃ ὁ νοῦς νὰ θέλῃ καὶ ἡ θέλησις διὰ τὸ ἐλεύθερον ὅπου ἔχει καὶ διὰ τὰς ἄλλας αἰτίας ὅπου εἴπαμεν. Καὶ τάχα, ὦ ὀρθοδοξότατόν μου συνάθροισμα, τοῦτος ὁ τίτλος τοῦ Ἰησοῦ μας ὡς μυστηριώδης νὰ μὴ⁹² προεφανερώνετο⁹³ ὡς⁹⁴ καὶ αἱ ἄλλαι προφητεῖαι μέσα εἰς τὴν Παλαιὰν Γραφήν; Ναί, βέβαια. Διαβάσετε τὸ κη^{ον} κεφάλαιον τῆς Ἐξόδου καὶ ἐκεῖ θέλετε ἰδεῖ νὰ λέγῃ ὁ Θεὸς τῷ Μωϋσῆ: «Καὶ ποιήσεις πέταλον χρυσοῦν (φ. 148v) καθαρὸν καὶ ἐκτυπώσεις ἐν αὐτῷ ἐκτύπωμα σφραγίδος ἀγίασμα Κυρίου.» «Καὶ τί νὰ τὸ κάμω, ὦ Θεέ;», λέγει ὁ Μωϋσῆς. Καὶ ὁ Θεὸς ἀποκρίνεται: «Ἔσται⁹⁵ ἐπὶ τῆς μήτρας κατὰ πρόσωπον ἐπὶ τοῦ μετώπου Ἀαρὼν καὶ ἐξαρεῖ Ἀαρὼν τὰ ἀμαρτήματα τῶν ἁγίων.» Καὶ ποῖα εἶναι τὰ ἀμαρτήματα τῶν ἁγίων; Τὰ⁹⁶ ἀμαρτήματα τῶν ἁγίων, ὦ εὐγενέστατόν μου ἀκροατήριον⁹⁷, ὅπου λέγει ὁ Θεός, δὲν εἶναι ἄλλα παρὰ τὸ προπατορικὸν ἀμάρτημα τῶν προπατόρων μας, ὅτι⁹⁸ μὲ⁹⁹ ὄλον ὅπου

88. post τὸ add. ὡς N || post τὸ add. ὡς K || post τὸ add. ὡς M.

89. οὖν N || οὖν K || οὖν M.

90. ἐπροεῖπον N || ἐπροεῖπον K || ἐπροεῖπον M.

91. om.: ἡ θέλησις N || om.: ἡ θέλησις K || om.: ἡ θέλησις M.

92. μὴν N || μὴν K || μὴν M.

93. ἐπροεφανερώνετον N || ἐπροεφανερώνετον K || ἐπροεφανερώνετον M.

94. ὡσάν N || ὡσάν K || ὡσάν M.

95. ante ἔσται add. καὶ N || ante ἔσται add. καὶ K || ante ἔσται add. καὶ M.

96. om.: τὰ N || om.: τὰ K || om.: τὰ M.

97. om.: ἀκροατήριον N || om.: ἀκροατήριον K || ὦ εὐγενέστατοί μου ἀκροαταί M.

98. διότι N || διότι K || διότι M.

99. μ' ὄλον N || μ' ὄλον K || μ' ὄλον M.

ἐκείνοι εἶναι¹⁰⁰ ἅγιοι καὶ καθαροὶ ἀπὸ προαιρετικὰ ἀμαρτήματα, ὅμως εἶ-
 χον τὸν ρύπον τὸν προπατορικόν. Ἐπειδὴ καὶ κατὰ τοὺς θεολόγους ἡμεῖς
 ἂν καλὰ καὶ ἐνεργεῖα νὰ μὴ¹⁰¹ ἡμάρτομεν¹⁰², πάντες ὅμως εἰς τὸν Ἀδάμ, ὡς
 εἰς πρώτην ἀρχὴν, ἡμάρτομεν. Καὶ τοῦτα τὰ ἀμαρτήματα λέγει ὁ Θεὸς τῷ
 Μωϋσῆ¹⁰³, πὼς θέλουσιν ἀφανισθεῖ¹⁰⁴, ἀφοῦ¹⁰⁵ ὁ Ἄαρὼν παρακαλέσει¹⁰⁶ τὸν
 Θεόν, ἔχοντας εἰς τὸ μέτωπόν του πέταλον, ἣγουν τίτλον γεγραμμένον με
 γράμματα. Καὶ δὲν ἐλειτούργα¹⁰⁷ ὁ Ἄαρὼν πάντα¹⁰⁸ παρακαλώντας διὰ τὰ
 ἀμαρτήματα τοῦτα; Ναί. Καὶ ἠφανίσθησαν τὰ ἀμαρτήματα; Οὐχί. Λοιπὸν
 ψεύδεται ὁ Θεός; Μὴ γένοιτο! Ἐπειδὴ¹⁰⁹ αὐτὸς μόνος κατὰ τὸ ἱερὸν¹¹⁰
 Εὐαγγέλιον ἐστὶν ἡ ὄντως ἀλήθεια. Τί μὴν; Ἀφανίζονται, ναί, τὴν σήμερον
 τὰ προπατορικὰ καὶ προαιρετικὰ πάντων τῶν πιστῶν ἀμαρτήματα με τὸ
 νὰ ἱερουργᾶ ὁ ἄκρος ἀρχιερεὺς Χριστὸς καὶ νέος Ἄαρὼν ἐπάνω¹¹¹ εἰς τὸν
 ἅγιον σταυρὸν φορῶντας τὸν τίτλον τοῦ τετραγραμμάτου ἐπὶ τοῦ μετώ-
 που¹¹², δεόμενος τοῦ Πατρὸς του: «Πάτερ ἄφες αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν, ἄφες
 αὐτοῖς.» Καὶ τό: «Διεπέτασα πρὸς σὲ τὰς χεῖράς μου.» Μάλιστα καὶ τὰς
 χεῖράς του ὑψῶν λέγει: «Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου. Ἡ ψυχὴ μου ὡς
 γῆ ἄνυδρός σοι. Ταχὺ εἰσάκουσόν μου, Κύριε, ἐξέλιπε τὸ πνεῦμά μου.» Ὡ
 τῶν μυστηρίων μυστήρια! Ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ νόμου
 ποιεῖ. Οἱ δὲ τὸν νόμον ἔχοντες, τὰ τοῦ νόμου οὐκ ἐνεργοῦσι. Τοῦτα¹¹³ ἦτον
 τοῦ Παλαιοῦ Νόμου ἡ συνήθεια, τὸ τετραγράμματον τοῦ Θεοῦ ὄνομα,
 ὅπου ἦτον τὸ ἄδωναί¹¹⁴, οὐδενὸς πράγματος νὰ τὸ δίδωσι παρὰ ἐκείνου
 ὅπου ἔχει φύσιν Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πιλάτος με ὄλον¹¹⁵ ὅπου ὑποτεταγ-
 μένος εἰς τὸν ἐβραϊκὸν νόμον δὲν εὐρίσκετον, ὅμως παρακινημένος ἐκ

100. ἦσαν N || ἦσαν K || ἦσαν M.

101. μὴν N || μὴν K || μὴν M.

102. ἡμάρταμεν K || ἡμάρταμεν M.

103. τοῦ Μωϋσέως N || τοῦ Μωϋσέως K || τοῦ Μωϋσέως M.

104. ἀφανίσει N || ἀφανίσει K || ἀφανίσει M.

105. ἀπέιτις N || ἀπέιτις K || ἀπέιτις M.

106. ante παρακαλέσει add. θέλει N || ante παρακαλέσει add. θέλει K || ante πα-
 ρακαλέσει add. θέλει M.

107. θέλει ἱερουργᾶ N || θέλει ἱερουργᾶ K || θέλει ἱερουργᾶ M.

108. πάντα ὁ Ἄαρὼν N || πάντα ὁ Ἄαρὼν K || πάντα ὁ Ἄαρὼν M.

109. post ἐπειδὴ add. καὶ N || post ἐπειδὴ add. καὶ K || post ἐπειδὴ add. M.

110. παρὸν N.

111. ἀπάνω N || ἀπάνω K || ἀπάνω M.

112. Πετώπου K.

113. τούτη N || τούτη K || τούτη M.

114. in margine sinistra: τὸ ἄδωναί εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ R.

115. μ' ὄλον N || μ' ὄλον K || μ' ὄλον M.

θείας ἀποκαλύψεως καὶ φωτισμοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μας¹¹⁶ τὸ ἔδωκε, δείχνοντας εἰς ὅλους πὼς τοῦτος εἶναι ὁ μόνος Παντοκράτωρ καὶ παντοδύναμος. Ἐπειδὴ καὶ¹¹⁷ τοῦτο τὸ ἄδωναῖ ὄνομα εἶναι τῆς ἐξουσίας, βασιλείας καὶ κυριότητος, τοῦ τρισυποστάτου μας Θεοῦ ὄνομα. Ἐρωτήσατε τοὺς σοφοὺς τῶν Ἑβραίων τί θέλει νὰ εἰπῆ ἢ πρώτη συλλαβὴ τοῦ τετραγραμμάτου, ἤγουν τὸ α; Θέλουσιν¹¹⁸ ἀποκριθεῖ πὼς θέλει νὰ εἰπῆ: «Ὁ Κύριος.» Ἡ δευτέρα, τὸ δω, ἦν, ἢ τρίτη, τὸ να, ἐστὶ, καὶ τὸ ι, ὁποῦ εἶναι ἢ τετάρτη συλλαβή, ἔσται ὥστε τόσον εἶναι νὰ εἰπῆς ἄδωναῖ, ὡσὰν «ὁ Κύριος ἦν καὶ ἔσται καὶ ἔσται.» Καὶ τί κηρύττει ὁ τίτλος τοῦ Ἰησοῦ μας παρὰ Κύριον καὶ βασιλέα ἀίδιον, ὁποῦ μέσα εἰς τὸ ἀίδιον εὐρίσκεται τὸ ἦν καὶ ἔσται; Μάλιστα τὸ ἐστὶ, καθὼς μοναχὸς του κηρύττει εἰς τὸ πρῶτον τῆς Ἀποκαλύψεως: «Ἐγὼ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω», ἤγουν τὸ ἀδὼ τοῦ τετραγράμματος¹¹⁹, ὁποῦ θέλει νὰ εἰπῆ «Κύριος ἐστὶ, μάλιστα ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος ὁ Παντοκράτωρ». Δὲν ἤξεύρετε πὼς τὸ πρῶτον ὄνομα ὁποῦ εἰς τὸν τίτλον τοῦ Χριστοῦ μας (φ. 149r) εὐρίσκεται, ἤγουν τὸ Ἰησοῦς, δὲν θέλει νὰ εἰπῆ ἄλλο εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν παρὰ Σωτήρ, ἐπειδὴ τὴν σωτηρίαν οἱ Ἑβραῖοι ἰαὼ ὀνομάζουσι; Καὶ ποῖος εἶναι Σωτήρ παρὰ ὁ Κύριος; Δὲν ἀκούετε τοῦ Δαβὶδ ὁποῦ κράζοντας τοῦτο τὸ ὄνομα ἔλεγεν: «Ἡ σωτηρία σου ὁ Θεὸς ἀντιλάβοιτό μου;» Διὰ τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Γαβριὴλ ἔλεγε τῇ Παρθένῳ: «Καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν, αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν.» Ἀναλογεῖ, λοιπόν, ἢ πρώτη συλλαβὴ τοῦ ἄδωναῖ, ἤγουν τὸ α, μετὰ τοῦ Ἰησοῦ ὀνόματος. Πάλιν τὸ Ναζωραίων ὄνομα, ὁποῦ εἶναι τὸ¹²⁰ δεῦτερον τοῦ τίτλου, τί θέλει νὰ φανερώσῃ παρὰ τὸ μέρος τοῦ αἰῶνος τὸ περασμένον, ἤγουν τὸ ἦν, ἐπειδὴ μαρτυρεῖ πὼς τοῦτος ὁ Ἰησοῦς προεφητεύθη¹²¹ πὼς Ναζαρηνοῦς μέλλει¹²² νὰ ὀνομασθῆ, καθὼς εἶπον οἱ Προφῆται ὅτι: «Ναζωραῖος κληθήσεται.» Λοιπόν, ἀναλογεῖ τὸ δω μετὰ τοῦ Ναζωραίων. Πάλιν τὸ βασιλεύς, ὁποῦ εἶναι τὸ τρίτον μέρος τοῦ τίτλου, δὲν φανερώνει τὸ ἐνεστὸς μέρος τοῦ χρόνου; Ναί, βέβαια. Διότι τούτῃ ἦτον τοῦ Πιλάτου ἢ γνῶμη, ἤγουν ὁ Ναζαρηνοῦς Ἰησοῦς εἶναι βασιλεύς. Ἀναλογεῖ, λοιπόν, καὶ τὸ να τοῦ τετραγραμμάτου μετὰ τοῦ βασιλεύς¹²³ ὀνόματος.

116. τοῦ Ἰησοῦ μας Χριστοῦ N || τοῦ Ἰησοῦ μας Χριστοῦ K || τοῦ Ἰησοῦ μας Χριστοῦ M.

117. om.: καὶ N || om.: καὶ K || om.: καὶ M.

118. Θέλουν M.

119. τετραγραμμάτου N || τετραγραμμάτου K || τετραγραμμάτου M.

120. post εἶναι add. εἰς N.

121. ἐπροφητεύθη N || ἐπροφητεύθη K || ἐπροφητεύθη M.

122. ἔμελλε M.

123. βασιλέως N || βασιλέως M.

Μάλιστα τὸ αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ ι μετὰ τοῦ ὀνόματος τῶν Ἰουδαίων, ἐπειδὴ καὶ αὐτῷ ὀνόματι τούτῳ¹²⁴ τοῦ Ἰησοῦ πᾶν γόνου κάμψει καὶ τὸ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐθνῶν, μάλιστα ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων¹²⁵ καὶ κατὰ τοῦτο¹²⁶, λοιπόν, τόσον εἶναι νὰ εἰπῆς ἄδωναῖ, ὡσὰν Ἰησοῦς Ναζωραίων Βασιλεὺς Ἰουδαίων, ἐπειδὴ τούτου μόνου τοῦ Ἰησοῦ, ὡς Θεοῦ ἀληθινοῦ ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ γεγεννημένου, κυρίως καὶ νομίμως καὶ καθ' αὐτὸ τοῦ δίδεται. Εὐχαριστοῦμέν σοι¹²⁷, λοιπόν, ὦ ἡγεμῶν Πιλάτε, κατὰ τοῦτο μόνον, ἦγουν διατὶ τὸν Ἰησοῦν μας Θεὸν ἀληθινὸν καὶ βασιλέα οὐράνιον καὶ ἐπίγειον καὶ Μεσσίαν προφητευόμενον, διὰ τοῦ τίτλου τούτου κηρύττεις εἰς πάντα τοῦ κόσμου τὰ πέρατα. Διὰ τοῦτο καὶ με̄ τρεῖς γλώσσας, με̄ ἐβραϊκὴν, με̄¹²⁸ ἑλληνικὴν καὶ ρωμαϊκὴν, τὸν τίτλον ἔγραψας, διὰ νὰ τὸν ἀναγινώσκουσιν ὄχι μόνον Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ καὶ Ρωμαῖοι¹²⁹ καὶ Ἕλληνες. Ὅμως πρὶν ἐξηγήσωμεν τὸ Ἰησοῦς ὄνομα, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν διατὶ ὁ Πιλάτος με̄ ὄλον¹³⁰ ὅπου εἰς τὸν κόσμον ἐβδομήκοντα δύο γλώσσαι εὐρίσκονται, ἐκεῖνος μόνον διὰ τριῶν τὸν τίτλον καὶ ὄχι διὰ πλειόνων ἢ ἐλαττόνων ἐπέγραψε¹³¹. Δεύτερον, ἂν εἶχε νὰ τὸν ἐπιγράψῃ¹³² διὰ τριῶν, διατὶ ὄχι με̄ ἄλλας γλώσσας, παρὰ με̄ ἐβραϊκὴν, ἑλληνικὴν καὶ ρωμαϊκὴν. Τρίτον, διατὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης διηγούμενος περὶ τοῦ τίτλου εἰς τὸ ιθ^{ον} κεφάλαιον βάνει τὴν ἐβραϊκὴν γλῶτταν πρώτην, τὴν ἑλληνικὴν δευτέραν καὶ τὴν ρωμαϊκὴν τρίτην¹³³; Δὲν τοῦ ἀκούετε; «Ἐγράψε δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλάτος καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Ἦν δὲ γεγραμμένον ἐβραϊστί, ἑλληνιστί, ρωμαῖστί.» Καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς¹³⁴ Λουκᾶς διηγούμενος τὸ αὐτὸ εἰς τὸ κγ^{ον} κεφάλαιον, θέτει τὴν ἑλληνικὴν γλῶτταν¹³⁵ ἔμπροσθεν, τὴν ρωμαϊκὴν δευτέραν καὶ τὴν ἐβραϊκὴν τρίτην, ἀντεστραμμένως ἀπὸ τὸν Ἰωάννην. Καὶ ἀκούσατε τοὺς λόγους του: «Ἦν δὲ¹³⁶ ἡ ἐπιγραφὴ γεγραμμένη ἐπ' αὐτῷ γράμμασιν ἑλλη-

124. ἐν τῷ ὀνόματι τούτῳ N || ἐν τῷ ὀνόματι τούτῳ K || ἐν τῷ ὀνόματι τούτῳ M.

125. post ἐπιγείων add. καὶ καταχθονίων N || post ἐπιγείων add. καὶ καταχθονίων K || post ἐπιγείων add. καὶ καταχθονίων M.

126. om.: καὶ κατὰ τοῦτο N || om.: καὶ κατὰ τοῦτο K || om.: καὶ κατὰ τοῦτο M.

127. σου N || σου K || σου M.

128. om.: με̄ N || om.: με̄ K || om.: με̄ M.

129. Ρωμαῖοι N || Ρωμαῖοι K || Ρωμαῖοι M.

130. μ' ὄλον N || μ' ὄλον K || μ' ὄλον M.

131. ὑπέγραψε N || ὑπέγραψε K || ὑπέγραψε M.

132. ὑπογράψῃ N || ὑπογράψῃ K || ὑπογράψῃ M.

133. τρίτον N.

134. εὐαγγελιστῆς N.

135. γλῶσσαν N || γλῶσσαν K || γλῶσσαν M.

136. post δὲ add. καὶ N || post δὲ add. καὶ K || post δὲ add. καὶ M.

νικοῖς, ρωμαίκοις καὶ¹³⁷ ἑβραϊκοῖς.» Διότι δὲν ἤμπορεῖς νὰ εἰπῆς πὼς οἱ λόγοι τῶν Εὐαγγελιστῶν ἀτάκτως νὰ ἐλέγοντο, ἐπειδὴ καὶ ἐκ Πνεύματος Ἁγίου εἰς αὐτοὺς νὰ ἐχορηγοῦντο. Τὸ πρῶτον ἄπορον εἶναι. Λοιπὸν¹³⁸, διατι ὁ Πιλάτος μὲ τρεῖς μόνας¹³⁹ γλώττας τὸν τίτλον ἔγραψε, μὲ ὄλον¹⁴⁰ ὅπου εἰς τὸν κόσμον ἐβδομήκοντα δύο γλώσσαι τότε εὐρίσκοντο; Τὸ ὅποιον διὰ νὰ τὸ ἐξηγήσωμεν εὐτάκτως πρέπον εἶναι καὶ ἀναγκαῖον νὰ δείξωμεν ἔμπροσθεν¹⁴¹ ποῖα γλώσσα ἦτον ἡ πρώτη πασῶν καὶ ποῖον καιρὸν ἐγενήκασιν¹⁴² αἱ λοιπαί. Εἰς τοῦτο λέγομεν πὼς ἡ ἑβραϊκὴ γλώσσα νὰ ἦτον ἡ πρώτη καὶ κυρία καὶ βασιλίσσα πασῶν¹⁴³ τῶν γλωσσῶν (φ. 149ν) καὶ αὐτὴ νὰ ἐβασίλευεν ἀπὸ συστάσεως¹⁴⁴ κόσμου μία καὶ ἡ αὐτὴ εἰς ὅλους τοὺς ἐπὶ γῆς ἀνθρώπους, ὅμως ἀφοῦ¹⁴⁵ τὸν πύργον τῆς Βαβέλ¹⁴⁶ νὰ κτιζῶσιν¹⁴⁷ ἀποφάσισαν, μάλιστα καὶ ἔλαβον¹⁴⁸ ἀρχὴν, ἵνα πρὸς οὐρανὸν ἀναβῶσι, τότε ὁ Θεὸς τὰς γλώσσας τῶν¹⁴⁹ συγχύζοντας, ἡ μία εἰς ἄλλας ἐβδομήκοντα μίαν διμερίσθη¹⁵⁰ καὶ ὁ ἀριθμὸς τους εἰς ἐβδομοκλήντα δύο ἔφθασεν¹⁵¹. Ὅσον δὲ πὼς ἡ ἑβραϊκὴ γλώσσα νὰ ἦτον ἡ πρώτη, καὶ μὲ μαρτυρίας διδασκάλων καὶ ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν¹⁵² τὸ φανερώνομεν καὶ ὁ λογαριασμὸς τὸ ἀποδείχνει μὲ μαρτυρίας. Ἀκούσατε τὸν πολυμαθῆ καὶ¹⁵³ σοφώτατον Ὁριγένην εἰς τὴν ια^{7ν} ὀμιλίαν ὅπου κάμνει¹⁵⁴ εἰς τὸ βιβλίον τῶν Ἀριθμῶν: «Τὴν μὲν ἑβραϊκὴν γλώτταν πασῶν πρώτην ὁμολογητέον, ἅτε δὴ ταύτην ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἀδὰμ ἔχων¹⁵⁵.» Ἀκούσατε καὶ τοῦ ἱεροῦ καὶ ἀγγινουστάτου Αὐ-

137. om.: καὶ N.

138. διατι λοιπὸν M.

139. μόνον N || μόνον K || μόνον M.

140. μ' ὄλον N || μ' ὄλον K || μ' ὄλον M.

141. om.: ἔμπροσθεν M.

142. ἐγενήκασιν N || ἐγινήκασιν K || ἐγινήκασιν M.

143. ὀλονῶν N || ὀλονῶν K || ὀλονῶν M.

144. στάσεως N || στάσεως K || στάσεως M.

145. ἀπείτις N || ἀπείτις K || ἀπείτις M.

146. Βαβυλόνος N || Βαβυλόνος K || Βαβυλόνος M.

147. κτιζουσιν N || κτιζουσιν K || κτιζουσιν M.

148. ἔβαλον N || ἔβαλον K || ἔβαλον M.

149. τους N || τους K || τους M.

150. ἐδιαμερίσθη N || ἐδιαμερίσθη K || ἐδιαμερίσθη M.

151. ἔφθασε N || ἔφθασε K || ἔφθασε M.

152. δυσικῶν N || δυσικῶν K || δυσικῶν M.

153. {καὶ} N.

154. κάμνει N || κάμνει K || κάμνει M.

155. ἔσχεν N || ἔσχεν K || ἔσχεν M.

γουστίνου εις τὸ βιβλίον¹⁵⁶ *Περὶ Πόλεως Θεοῦ*: «Διότι ἡ κοινὴ πρότερον πᾶσι γλῶττα ἐν τῇ τοῦ Ἐβῆρ συστοιχείᾳ διέμεινε τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἐτέρας διηρημένων γλώσσαις. Διὸ μετέπειτα ἐβραϊκὴ προσωνομάσθη. Τότε γὰρ ἦν ἀναγκαῖον οἰκείῳ διενηνοχένοι ὀνόματι¹⁵⁷, ὥσπερ καὶ ἅπασαι ἰδίους τῶν ἐτέρων διενηνοχάσιν ὀνόμασιν. Ὅταν δὲ κοινὴ καὶ πᾶσι μία ἦν οὐδὲν ἔτερον, ἢ μόνον ἀνθρώπινος γλῶσσα ἢ διάλεκτος ἀνθρώπινος. Ταύτην γὰρ πᾶν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐλάλει.» Ὁ λογαριασμὸς πάλιν τὸ ζητεῖ¹⁵⁸, διότι καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ εἰς τὴν ρωμαϊκὴν καὶ εἰς τὴν ἀραβικὴν καὶ εἰς ὅλας τὰς γλώσσας εὐρίσκει τὸν Ἀδάμ, τὸν Σήθ, τὴν Εὐαν, τὸν Νῶε, Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ τοιουτοτρόπως καὶ οὐχὶ ἄλλοτρόπως νὰ τοὺς ὀνομάζουσι. Καὶ τί γλώσσης ὀνόματα εἶναι τούτα; Ἑβραϊκά. Λοιπόν, ἡ ἐβραϊκὴ γλῶσσα ἦτον ἡ πρώτη ἀπὸ ὅλας τοῦ κόσμου τὰς γλώσσας. Πάλιν, ὅσον πῶς εἰς τὴν σύγχυσιν τῶν γλωσσῶν νὰ ἄρχισαν αἱ λοιπαὶ γλώσσαι, ἔστοντας καὶ πρωτύτερα ὅλες τὴν ἐβραϊκὴν μόνην¹⁵⁹ νὰ ὀμιλοῦσαν, καὶ πῶς νὰ ἐγενήκασιν ἐβδομήκοντα δύο, ὁ ἴδιος Θεὸς μᾶς τὸ μαρτυρᾷ εἰς τὸ ια^{ον} κεφάλαιον τῆς *Γενέσεως*¹⁶⁰: «Καὶ ἦν», λέγει ἐκεῖ ὁ Θεός, «πᾶσα ἡ γῆ χειλὸς ἐν καὶ φωνὴ μία πᾶσι.» Καὶ εἶπον: «Δεῦτε καὶ οἰκοδομήσωμεν αὐτοῖς πόλιν καὶ πύργον, ἧς¹⁶¹ ἡ κεφαλὴ ἔσται ἕως τοῦ οὐρανοῦ.» Καὶ εἶπε Κύριος: «Ἴδου γένος ἐν καὶ χειλὸς ἐν πάντων. Δεῦτε καὶ καταβάντες συγχέωμεν ἐκεῖ τὰς γλώσσας αὐτῶν, ἵνα μὴ ἀκούσωσιν ἕκαστος τὴν φωνὴν τοῦ πλησίον. Καὶ ἐκεῖθεν διέσπειρεν αὐτοὺς Κύριος ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς.» Πῶς πάλιν νὰ ἦσαν ἐβδομήκοντα δύο φυλαὶ καὶ γενεαὶ καὶ ἔθνη, ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς τὸ κηρύττει εἰς τὸ θ^{ον} καὶ ι^{ον} τῆς *Γενέσεως* κεφάλαιον. Εἰς τὸ θ^{ον}, ὅταν λέγῃ πῶς ἀπὸ τοὺς τρεῖς παιδας τοῦ Νῶε, ἦγουν ἀπὸ τὸν Σήμ, Χάμ καὶ Ἰάφεθ, ἐγεννήθησαν ὅλα τὰ¹⁶² ἔθνη. Ἄκουε τῆς Γραφῆς: «Τρεῖς οὗτοι εἰσὶν οἱ¹⁶³ υἱοὶ Νῶε, Σήμ, Χάμ καὶ¹⁶⁴ Ἰάφεθ. Ἀπὸ τούτων διεσπάρησαν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.» Καὶ πόσαι φυλαὶ καὶ γένη καὶ ἔθνη μετρᾷ ὁ Μωϋσῆς εἰς τὸ ι^{ον} κεφάλαιον τῆς *Γενέσεως*¹⁶⁵ νὰ ἐγεννηθήκα-

156. om.: βιβλίον M.

157. ὀνόματος M.

158. ζητᾶ N || ζητᾶ K || ζητᾶ M.

159. μόνον N || μόνον K || μόνον M.

160. τῆς Γενέσεως κεφάλαιον N || τῆς Γενέσεως κεφάλαιον K || τῆς Γενέσεως κεφάλαιον M.

161. οὐ N || οὐ K || οὐ M.

162. om.: τὰ M.

163. om.: οἱ M.

164. om.: καὶ N || om.: καὶ K || om.: καὶ M.

165. om.: τῆς Γενέσεως N || om.: τῆς Γενέσεως K || om.: τῆς Γενέσεως M.

σιν¹⁶⁶ ἀπὸ τούτους τοὺς τρεῖς; Ἑβδομήκοντα δύο, λοιπόν, ἑβδομήκοντα δύο γλώσσαις εἰς τὸν κόσμον εὐρίσκοντο. Δεκαπέντε κεφαλὰς μετρᾷ ὁ Μωϋσῆς ἐκεῖ, ἀπὸ τὰς ὁποίας νὰ ἐμετρηθῆσιν ἔθνη ἰε' ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Ἰάφεθ. Τριάκοντα ἀπὸ τοῦ Χάμ καὶ κζ' ἀπὸ τοῦ Σήθ¹⁶⁷. Καὶ πόσα εἶναι αὐτὰ¹⁶⁸ παρὰ ἑβδομήκοντα δύο; Λοιπόν, τοῦτο μαρτυρεῖ¹⁶⁹ διαρρηθῆναι καὶ ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος εἰς τὸν λόγον ὁποῦ κάμνει¹⁷⁰ περὶ τῶν οἰκοδομούντων τὸν πύργον, οὕτως λέγων: «Οὐκ εἶχεν ὁ Θεὸς εὐδοκίαν ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῆς τούτων ἀφροσύνης· διμερίσατο γὰρ καὶ τὰς τούτων γλώττας ἐκ μιᾶς ἑβραϊκῆς εἰς ἑβδομήκοντα δύο κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν τότε (φ. 150r) ἀνθρώπων, ὅθεν καὶ μέρορες προσωνομάσθησαν, ἕνεκα δηλαδὴ τῆς διηρημένης φωνῆς.» Τὸ ἴδιον θέλει γνωρίσει καὶ ὁποῖος πιάνοντας ἐκείνας τὰς γενικοτάτας γλώσσας, ἀπὸ ὅλας θέλει γυρεύσει¹⁷¹ τὰς ἐκφρομένας¹⁷² ἐξ ἐκείνων, ἧγουν τὴν ἑβραϊκὴν, τὴν ἑλληνικὴν, τὴν λατινικὴν, τὴν γερμανικὴν, τὴν ταρταρικὴν¹⁷³, τὴν ἄβυσσιναν. Ἐπειδὴ καὶ ἡ ἑβραϊκὴ διαίρεται εἰς συριακὴν, ἀραβικὴν καὶ εἰς ἄλλας, ὁποῦ διὰ νὰ μὴ συγχύζωμαι ἐξεπίτηδες ἀφήνω, ἡ ἑλληνικὴ εἰς δωρικὴν, ἰωνικὴν, αἰολικὴν, ἄττικὴν, σκλαβωνικὴν, πολωνικὴν, βιθμαϊκὴν¹⁷⁴, μοσκοβίτικὴν καὶ εἰς τὰς λοιπὰς. Ἡ λατινικὴ εἰς ἰταλικὴν, βλαχικὴν, γαλλικὴν, ἰσπανικὴν καὶ εἰς ἑτέρας. Ἡ γερμανικὴ εἰς ἑλεουτικὴν¹⁷⁵, ἀγγλικὴν¹⁷⁶, φιλαντρικὴν καὶ εἰς ἑτέρας. Ἡ ταρταρικὴ¹⁷⁷ εἰς τούρκικὴν, σαρμακονικὴν καὶ εἰς ἑτέρας. Ἡ ἄβυσσιναν εἰς αἰθιοπικὴν καὶ σαβικὴν καὶ εἰς τὰς λοιπὰς. Τούτας λοιπὸν τὰς ἐξαιρέτους καὶ τὰς ἐκ τούτων διηρημένας ὅστις θέλει μετρήσει, μετὰ χαρᾶς εὐρίσκει ἑβδομήκοντα δύο γλώσσας νὰ ᾔσαν εἰς τὸν κόσμον, ὅταν ὁ Χριστὸς μας καθὼ ἀνθρωπος εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἔλαβε τὸν θάνατον. Διατί γοῦν ὁ Πιλάτος μὲ τρεῖς γλώσσας μόνον τὸν τίτλον ἔγραψε καὶ ὄχι μὲ περισσότερες ἢ ὀλιγότερες; Εἰς τοῦτο λέγω, πρῶτον, δίδοντας ἐξήγησιν τοῦ γράμματος, πῶς ἔστοντας καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐκατηγόρησαν τὸν Ἰησοῦν νὰ ᾔσαν Ἑβραῖοι καὶ ἐκείνος

166. ἐγενήκασιν N || ἐγενήκασιν K || ἐγεννήθησαν M.

167. Σήθ R || Σήμ. N || Σήμ. K || Σήμ. M.

168. τοῦτα N || τοῦτα K || τοῦτα M.

169. μαρτυρᾷ N || μαρτυρᾷ K || μαρτυρᾷ M.

170. κάνει N || κάνει K || κάνει M.

171. γυρέψει N || γυρέψει K || γυρέψει M.

172. ἐκρομένας N || ἐκρομένας K || ἐκρομένας M.

173. ταταρικὴν N || ταταρικὴν K || ταταρικὴν M.

174. βοθμαϊκὴν N || βοθμαϊκὴν K || βοθμαϊκὴν M.

175. λεοντικὴν M.

176. ἀγγλικὴν N || ἀγγλικὴν K || ἀγγλικὴν M.

177. ταταρικὴ N || ταταρικὴ K || ταταρικὴ M.

όπου ἔκαμε τὴν ἀπόφασιν τοῦ θανάτου νὰ ᾗτον Ρωμάνος καὶ οἱ λοιποὶ ὁποῦ εὐρέθησαν¹⁷⁸ εἰς τὸ πάθος νὰ ᾗσαν Ἕλληνες, ἀκόλουθον ᾗτον καὶ τὰ τρία τοῦτα ἔθνη¹⁷⁹ νὰ ἀναγινώσκωσι¹⁸⁰ τὸ τετραγράμματον τοῦ Ἰησοῦ¹⁸¹ μας, θέλεις διὰ νὰ βλέπωσι¹⁸² πῶς τοῦτος εἶναι ὁ ἄκρος ἀρχιερεὺς τῆς κτίσεως καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν¹⁸³ οὐρανίων καὶ ἐπιγείων, θέλεις διὰ νὰ ἐλέγχωνται ὅλοι καὶ νὰ κατηγοροῦνται ἢ ἀδικία τους, ὡσὰν ὁποῦ καὶ κατήγοροι καὶ κριταὶ ἀδίκως τέτοιον θάνατον ἔκαμαν¹⁸⁴, καὶ πῶς οἱ παραπορευόμενοι Ἕλληνες ὁποῦ ἐβλασφήμουν ἀσεβῶς ἔλεγον ἢ ἔλεγον, ἂν εἶναι δὲ ἀλήθεια πῶς πλῆθος Ἑλλήνων εἰς τὴν σταύρωσιν ᾗσαν. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης εἰς τὸ ιβ^{οῦ} κεφάλαιον μαρτυρεῖ λέγων: «Ἦσαν δὲ τινες Ἕλληνες ἐκ τῶν ἀναβαινόντων, ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ.» Μάλιστα καὶ ὁ ἅγιος Θεοφύλακτος ὁ¹⁸⁵ Βουλγαρίας τὸ βεβαιώνει εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ ιθ^{οῦ} κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ἰωάννην λέγων: «Εἰκὸς γὰρ ᾗν πολλοὺς Ἕλληνας διὰ τὴν ἑορτὴν ἀναμεμίχθαι τοῖς Ἰουδαίοις.» Ἡ πάλιν μὲ τοῦτες τὲς τρεῖς γλῶσσες τὸν τίτλον ἐπέγραψεν¹⁸⁶, ὡσὰν ὁποῦ τοῦτες ᾗσαν ἐξαιρέτες καὶ εἰς τὰ τρία μέρη τοῦ κόσμου, εἰς τὴν Εὐρώπην, Ἀσίαν καὶ Λιβύην. Εἰς τὴν Εὐρώπην ἢ γλῶσσα ἢ ρωμαϊκὴ, εἰς τὴν Ἀσίαν ἢ ἑλληνικὴ καὶ εἰς τὴν Λιβύην ἢ ἑβραϊκὴ. Ἄλλ' ὅμως ἅς ἀφήσωμεν τὰς ἐξηγήσεις τοῦ γράμματος καὶ ἅς ἔλθωμεν εἰς τὰς τοῦ πνεύματος, ἐπειδὴ καὶ ὅλον τὸ σημερινὸν πάθος εἶναι μυστηριώδες καὶ πνευματικόν. Ὅθεν ἐρωτῶ ὑμᾶς τοὺς ρήτορας εἰς τὸν τῆς κρίσεως τῆς πολιτικῆς νόμον, δὲν εἶναι οἱ τρεῖς μάρτυρες ἀξιόπιστοι, ὁποῦ περὶ τινος πράγματος τὸ αὐτὸ μαρτυροῦσι; Ναί, βέβαια. Καὶ ἀπὸ ποῦ τοῦτο τὸ¹⁸⁷ ἔλαβον παρὰ ἀπὸ τὸν εὐαγγελικὸν νόμον, εἰς τὸν ὁποῖον λέγει ὁ σήμερον σταυρούμενος ἐν τῷ τοῦ Ματθαίου ιη^{οῦ} κεφαλαίῳ: «Ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν σταθήσεται πᾶν ῥῆμα;» Θέλει λοιπὸν ἐκεῖνος ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ὁποῦ ἐμαρτύρα εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν τοῦτον τὸν Ἰησοῦν καὶ εἰς τὸ Θαβώριον ὄρος λέγων: «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός¹⁸⁸», θέλει, λέγω, καὶ τώρα ἐπὶ σταυροῦ νὰ

178. ἐτέθησαν N || ἐτέθησαν K || ἐτέθησαν M.

179. ante ἔθνη post τὰ N || ante ἔθνη post τὰ K.

180. ἀναγινώσκουσι N || ἀναγινώσκουσι K || ἀναγινώσκουσι M.

181. ἱεροῦ N || ἱεροῦ K || ἱεροῦ M.

182. βλέπουσι N || βλέπουσι K || βλέπουσι M.

183. om.: τῶν N || om.: τῶν K || om.: τῶν M.

184. ἔκαναν N || ἔκαναν K || ἔκαναν M.

185. om.: ὁ N || om.: ὁ K || om.: ὁ M.

186. ὑπέγραψε N || ὑπέγραψε K || ὑπέγραψε M.

187. om.: τὸ N || om.: τὸ K || om.: τὸ M.

188. om.: ὁ ἀγαπητός N || om.: ὁ ἀγαπητός K || om.: ὁ ἀγαπητός M.

τὸν μαρτυρήσῃ πὼς εἶναι Υἱὸς τοῦ ὁμοούσιου καὶ ὁμότιμος, μὲ ὄλον¹⁸⁹ ὁποῦ παθαίνει κατὰ σάρκα πάθη καὶ λαμβάνει καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον. Διὰ τοῦτο παρακινᾷ τὸν Πιλάτον διὰ τούτων τῶν τριῶν μαρτυριῶν καὶ γλωσσῶν νὰ ξεβοήσῃ: «Οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Ναζαρηνὸς¹⁹⁰ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων.» Καὶ τάχα νὰ μὴ τὸ παρακλήρυττε¹⁹¹ καὶ τοῦτο μέσα εἰς τὴν Παλαιὰν [Διαθήκην] τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον; Πῶς¹⁹² εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου τοῦ ἔχει νὰ μαρτυρηθῇ διὰ τριῶν γλωσσῶν καὶ μαρτύρων; Ναί! Ἄκουε, μέσα εἰς τὸ ἰζ^{ον} τοῦ Δευτερονομίου: (φ. 150ν) «Ἐπὶ δυσὶ μάρτυσιν, ἢ ἐπὶ τρισὶν ἀποθανεῖται ὁ ἀποθνήσκων καὶ οὐκ ἀποθανεῖται ἐφ' ἐνὶ μάρτυρι.» Ἡ πάλιν διὰ τῶν τριῶν τούτων μόνων γλωσσῶν ἔπρεπε νὰ μαρτυρηθῇ ὁ Ἰησοῦς μας, διὰ νὰ γνωρισθῇ πὼς εἶναι Θεὸς καὶ βασιλεὺς τῆς πρακτικῆς καὶ φυσικῆς καὶ θεολογικῆς φιλοσοφίας. Διότι δὲν ἤξεύρετε πὼς τῆς ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας τῶν Ρωμαίων δίδεται ἀπὸ ὅλους μετὰ χαρᾶς τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς τὸ στέφος, ὡσὰν ὁποῦ ἀνδρειοτάτη καὶ πρακτικωτάτη εἰς τὰ κατὰ πόλεμον πάντοτε εὐρίσκετον¹⁹³; Καὶ τὸ διάδημα τῆς μισονύμφου¹⁹⁴ Παλλάδος τίνων ἐχαρίσθηκε παρὰ τῶν σοφωτάτων Ἑλλήνων; Καὶ ποῖοι τὴν ἱερὰν¹⁹⁵ καὶ θείαν γνῶσιν ἐπιστεύθησαν, ἤγγουν τὴν ἱερὰν θεοσοφίαν παρὰ τὸ Ἰουδαϊκὸν γένος; Λοιπὸν, μὲ ταύτας¹⁹⁶ τὰς τρεῖς ἐπιγραφὰς¹⁹⁷ κηρύττεται ὁ Ἰησοῦς μας τοῦ τρικαρῆνου¹⁹⁸ ὄρους τῆς σοφίας δοτῆρ καὶ χορηγὸς καὶ κύριος. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ τῆς σοφίας χορηγὸς καὶ τῶν σοφῶν διορθωτῆς καὶ πάσης φρονήσεως καὶ ἐργασιῶν ἐπιστήμης, λέγει ὁ Σολομών. Ἀκόμη διὰ τριῶν, διατὶ καθὼς τὸ νόημα τοῦ τίτλου εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτό, μὲ ὄλον¹⁹⁹ ὁποῦ μὲ τρεῖς διαφορετικὰς γλῶσσας ἐγράφηκε²⁰⁰, ὁμοίως καὶ ὁ προορισμὸς καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ σημερινοῦ πάθους καὶ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ μας εἶναι ἕργον ἐκεῖνου²⁰¹ τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ὁμοουσίου καὶ ὁμοδυνάμου Θεοῦ, ὁποῦ διαιρεῖται ἀδιαιρέτως εἰς πατρότητα, υἰότητα καὶ πνευμα-

189. μ' ὄλον N || μ' ὄλον K || μ' ὄλον M.

190. Ναζωραῖος N || Ναζωραῖος K || Ναζωραῖος M.

191. ἐπροκήρυττε N || ἐπροκήρυττε K || ἐπροκήρυττε M.

192. ante πῶς add. ἢ N || ante πῶς add. ἢ K || ante πῶς add. ἢ M.

193. εὐρίσκετο N || εὐρίσκετο K || εὐρίσκετο M.

194. μεσονύμφου N || μεσονύμφου K || μεσονύμφου M.

195. om.: ἱερὰν καὶ N || om.: ἱερὰν καὶ K || om.: ἱερὰν καὶ M.

196. τούτας N || τούτας M.

197. ὑπογραφὰς N || ὑπογραφὰς K || ὑπογραφὰς M.

198. τρικαρῆνου N.

199. μ' ὄλον N || μ' ὄλον K || μ' ὄλον M.

200. ἐγράπτηκεν N || ἐγράπτηκεν K || ἐγράπτηκεν M.

201. ἕργου ἐκεῖνου N.

τότητα, ὅθεν ὁ εἷς τῆς Τριάδος ἔλεγε τῷ Πιλάτῳ²⁰² σήμεραν: «Ἐσὺ οὐκ εἶχες ἐξουσίαν οὐδεμίαν κατ' ἐμοῦ, εἰμὴ ἦν σοι δεδομένον ἄνωθεν.» Ἡ πάλιν διὰ τριῶν γλωσσῶν μαρτυρεῖται, διότι ποῖον ἀριθμὸν, ὡς ἔρασταί τῆς φιλοσοφίας, μαρτυρᾷ ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὸ *Περὶ Οὐρανοῦ* πρῶτον, δεύτερον, τρίτον καὶ τέταρτον χωρίον πῶς νὰ εἶναι τελειότατος; Τὸν τρίτον, βέβαια. Μάλιστα, μὲ μεγάλες ἀπόδειξεις δείχνει πῶς τὰ τρία εἶναι ὅλα τὰ πράγματα²⁰³ καὶ ὅλα εἶναι τρία. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Πυθαγόρειοι φιλόσοφοι ὅλον τὸ πᾶν εἰς τρία διορίζουσιν, εἰς ἀρχήν, μέσην²⁰⁴ καὶ τελευτήν. Καὶ τόσον εἶναι νὰ εἰπῆς, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην, πᾶν, ὡσάν καὶ τέλειον καὶ ὡσάν καὶ πάντα. Μάλιστα καὶ τὰ τρία τοῦτα λέγει πῶς νὰ εἶναι ταῦτα τῷ λόγῳ καὶ φύσει, ἐπειδὴ τὸ πᾶν, ὡσάν τέλειον, περιέχει εἰς τοῦ λόγου του πάντα καὶ ὡσάν εἶναι πάντα, εἶναι τέλειον. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὶ οἱ χυδαῖοι καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ὅλοι οἱ ἄπιστοι, θέλοντες νὰ λατρεύωσι²⁰⁵ τὸν ὑπερτελῆ Θεόν, μὲ τριῶν λογιῶν δῶρα τὸν ἐλάτρευον, ἤγουν διὰ σμύρνης, διὰ λιβάνου καὶ διὰ χρυσοῦ. Ἄκουε τοῦ ἰδίου Ἀριστοτέλους ὅπου τὸ μαρτυρᾷ εἰς αὐτὸ τὸ *Περὶ Οὐρανοῦ* πρῶτον: «Διὸ καὶ²⁰⁶ παρὰ τῆς φύσεως εἰληφότες οἱ²⁰⁷ ἄνθρωποι ὡσπερ νόμους ἐκείνης καὶ πρὸς τὰς ἀγιστείας χρώμεθα τῶν θεῶν τῷ τρίτῳ τούτῳ ἀριθμῷ», καὶ τοῦτο πρεπόντως. Διατὶ τὸν τέλειον ἀριθμὸν τρίτον ἤτον²⁰⁸ ἀνάγκη νὰ δώσουν τῷ ὑπερτελείῳ καὶ τρισυποστάτῳ Θεῷ²⁰⁹. Καὶ γὰρ μὲ ὅλον²¹⁰ ὅπου πῶς νὰ εἶναι τρισυπόστατος²¹¹ δὲν ἐγίνωσκον, οὔτε ἐπίστευον, ὅμως ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως ἢ ἐκ Πνεύματος Ἁγίου παρακινούμενοι ἔδιδον. Καὶ δὲν μαρτυρεῖ²¹², ὡς σοφοὶ ποιηταί, καὶ ὁ βουκολικὸς Θεόκριτος εἰς τὸ δεύτερον *Εἰδύλλιον* ὅπου κάμνει²¹³ τῆς φαρμακεύτριας πῶς καὶ τὸν θυόμενον οἶνον εἰς τὰς θυσίας τῶν θεῶν κατὰ τρίτην ἀφροτηρίαν ἔπινον; Καὶ τὲς ἴδιες θυσίες δὲν ἔκανον διὰ τριῶν πραγμάτων, ἤγουν διὰ βωμοῦ, διὰ ζώων καὶ διὰ ῥόδων καὶ ψαλμάτων;

202. τοῦ Πιλάτου N || τοῦ Πιλάτου K || τοῦ Πιλάτου M.

203. προστάγματα N.

204. μέσον N || μέσον K || μέσον M.

205. λατρεύσουν N || λατρεύσουν K || λατρεύσουν M.

206. om.: καὶ N || om.: καὶ K || om.: καὶ M.

207. om.: οἱ N || om.: οἱ K || om.: οἱ M.

208. ἤτονε N || ἤτονε K || ἤτονε M.

209. τοῦ ὑπερτελείου καὶ τρισυποστάτου Θεοῦ N || τοῦ ὑπερτελείου καὶ τρισυποστάτου Θεοῦ K || τοῦ ὑπερτελείου καὶ τρισυποστάτου Θεοῦ M.

210. μ' ὅλον N || μ' ὅλον K || μ' ὅλον M.

211. Τρισυπόστατος M.

212. μαρτυρᾷ N || μαρτυρᾷ K || μαρτυρᾷ M.

213. κάμνει N || κάμνει K || κάμνει M.

Καὶ πόσους χοροὺς ἔκανον²¹⁴ κύκλω²¹⁵ τοῦ βωμοῦ, παρὰ τρεῖς; Λοιπὸν καὶ ὁ Πιλάτος παρακινήμενος ἐκ Πνεύματος Ἁγίου διὰ τριῶν γλωσσῶν καὶ μαρτυριῶν μαρτυροῦν καὶ κηρύττει τοῦ Ἰησοῦ μας τὸ τέλειον τῆς θεότητος, ἐπειδὴ ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ ἔκτισται τὰ πάντα, εἴτε ὀρατὰ εἴτε ἀόρατα. Καὶ καθὼς (φ. 151r) ὁ ἀνάξιος ἀρχιερεὺς Καϊάφας στανικῶς του παρακινήμενος ἀπὸ τὸ χάρισμα τὸ ἀρχιερατικὸν ἐπροφήτευσεν μαρτυρῶντας πὼς εἶναι ἀναγκαιότατον νὰ ἀποθάνῃ ὁ Ἰησοῦς μας διὰ νὰ σωθῇ ὁλος ὁ λαός. Δὲν τοῦ ἀκούετε εἰς τὸ *ια^{ov}* τοῦ Ἰωάννου; «Ἵμεῖς οὐκ οἶδατε οὐδέν, οὐδὲ διαλογίζεσθε ὅτι συμφέρει ἡμῖν²¹⁶, ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται;» Τέτοιαις λογῆς καὶ ὁ Πιλάτος στανικῶς του ὁμολογᾷ τὸν ὑπερτελεῖ μας Ἰησοῦν κατὰ τὴν Θεότητα Θεὸν καὶ βασιλέα καὶ Κύριον μὲ τὸ νὰ ἀφιερῶσῃ²¹⁷ εἰς τὸ θυσιαστήριον τοῦ ὑπεραγίου σταυροῦ τὸν τριγράμματον καὶ τρίγλωσσον τίτλον. Καὶ καθὼς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς γεννήσεώς του τῆς ἀνθρωπίνης τὰ ἔθνη τρεῖς βασιλεῖς καὶ μάγους τοῦ²¹⁸ ἔπεμψαν λατρευτάς καὶ προσκυνητάς, ὡσὰν μίαν ἀπαρχὴν πὼς μετὰ χαρᾶς αὐτὰ τὰ ἔθνη θέλουσι τον δεχθεῖ διὰ Θεὸν καὶ βασιλέα τους, διὰ τὸ ὅποιον καὶ χρυσὸν καὶ²¹⁹ λίβανον καὶ σμύρναν τοῦ ἔδωκαν, ὁμολογοῦντές τον διὰ τοῦ χρυσοῦ²²⁰ βασιλέα τῶν βασιλέων, διὰ τοῦ λιβάνου Κύριον τῶν κυρίων καὶ Θεὸν τῶν θεῶν, διὰ δὲ τῆς σμύρνης παθητὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου καὶ πρωτότοκον τῶν νεκρῶν. Τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ἀνθρωπίνου του θανάτου τοῦ δίδουσι τὰ ἔθνη διὰ μέσου τοῦ ἐθνικοῦ Πιλάτου τὴν ἀπαρχὴν τούτην τοῦ τριγλώσσου τίτλου, πὼς ἔχουσι νὰ τὸν²²¹ ἀκολουθήσου²²² ὁμολογοῦντες²²³ τὴν θεότητά του, τὴν βασιλείαν του καὶ τὴν οἰκονομίαν του. «Ἰησοῦς Ναζωραίων.» Ἐδῶ εὐρίσκεται²²⁴ τὸ ὑπεράγαθον, τὸ ὑπέροσον, τὸ ὑπερεὔσπλαγγον²²⁵ καὶ τὸ ἀπερίγραπτον τοῦ Ἰιοῦ τοῦ Θεοῦ βασιλεύς. Ἐδῶ κηρύττεται τὸ παντοδύναμον, τὸ παντελεύθερον, τὸ ἐξουσιαστικόν, τὸ οἰ-

214. ἔκαμον M.

215. κύκλους χορῶν ἔκαμον N || κύκλους χορῶν ἔκαμον K.

216. ἡμῖν R || ὑμῖν N || ὑμῖν K || ὑμῖν M.

217. φανερώση N || φανερώση K || φανερώση M.

218. τὸν N.

219. om.: καὶ K || om.: καὶ M.

220. χρυσοῦ N || χρυσοῦ K || χρυσοῦ M.

221. τοῦ N || τοῦ K || τοῦ M.

222. ἀκολουθήσουσιν N || ἀκολουθήσουσιν K || ἀκολουθήσουσιν M.

223. ὁμολογῶντας N || ὁμολογῶντας K || ὁμολογῶντας M.

224. κηρύττεται N || κηρύττεται K || κηρύττεται M.

225. ὑπερῶσπλαγγον K || ὑπερεὔσπλαγγον M.

κονομικὸν καὶ²²⁶ προνοητικόν, τὸ δίκαιον τῆς μόνης καὶ αὐτοκρατορικῆς τοῦ Ἰησοῦ μας βασιλείας τῶν Ἰουδαίων. Ἐδῶ περιέχεται ὅλον τὸ ὑπερένδοξον, μάλιστα καὶ ὑπὲρ φύσιν, τὸ ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν μυστήριον τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας μέχρι σταυροῦ καὶ θανάτου. Ὡ τῶν θαυμάτων θαύματα! Εἰς τὸν καιρὸν²²⁷ τῆς γεννήσεώς του τὸν δωροφορεῖ καὶ τοῦ ἀφιερώνεται ἡ Ἀνατολὴ διὰ μέσου τῶν ἀνατολικῶν μάγων, ὡσὰν ὅπου ὁ Ἰησοῦς μας εἶναι ἡ ἰδίᾳ Ἀνατολὴ τῆς μακαριότητος. Δὲν γροικᾶτε τῆς Ἐκκλησίας: «Ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῶ;» Εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀυξήσεώς του τὸν δωροφορεῖ καὶ ἀφιερώνεται του τὸ μέσον τῆς γῆς διὰ τῆς γυναικὸς τῆς χήρας ὅπου ἑκατοῖκα εἰς τὴν Ἀσίαν, ἥτις κρατεῖ τὸ μέσον Ἀφρικῆς καὶ Εὐρώπης, ὡσὰν ὅπου ὁ Ἰησοῦς μας ἔστοντας καὶ νὰ εἶναι μέσον παντός (ἀγαθοῦ ὡς μέσον μαθηματικόν, ἔλαβε τὸν θάνατον εἰς τὸ μέσον τῆς γῆς διὰ νὰ τρέξωσιν²²⁸ εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου²²⁹) κύκλου αἱ γραμμαὶ²³⁰ τῶν μυστηρίων του καὶ τῆς σωτηρίας μας. Δὲν τοῦ²³¹ ἀκούετε τοῦ Δαβίδ; «Ὁ δὲ Θεὸς ἡμῶν πρὸ αἰῶνων εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς.» Καὶ τώρα πάλιν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πάθους καὶ τοῦ²³² θανάτου του τὸν δωροφορεῖ ἡ Ἔσπερία καὶ ἡ Δύσις μὲ τὸ μέσον τοῦ δυσικοῦ Πιλάτου καὶ ἀφιερώνεται του νὰ εἶναι πιστὴ καὶ ὀρθόδοξος, ὡσὰν ὅπου ὁ Ἰησοῦς μας δὲν εἶναι μόνον ἀρχὴ καὶ μέση²³³ τοῦ παντός, ἀλλὰ καὶ τέλος ὡς ποιητικὸν καὶ τελικὸν τῆς κτίσεως αἴτιον. Δὲν ἀκούετε τοῦ Ἰωάννου; «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν.» Ὡ καὶ τί δίκαιον εἶχες, θεοπάτορ Δαβίδ, θέλοντας τοῦτο νὰ φανερώσης, νὰ κελადῆς ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν: «Αἰνετὸν τὸ ὄνομα Κυρίου», καὶ πάλιν, «Ἄπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἔξοδος αὐτοῦ καὶ τὸ κατάντημα αὐτοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ²³⁴»! Αὐταὶ εἰσιν²³⁵ αἰτίαι καὶ ἄλλαι ὅπου διὰ τὸ μακρὸς ἀφήνω, ὅπου ἐπαρακινούσαν τὸν Πιλάτον κατὰ Θεοῦ οἰκονομίαν νὰ ἐπιγράψῃ²³⁶ τὸν τίτλον διὰ τριῶν γλωσσῶν μόνον καὶ τοιούτων γλωσσῶν. Τώρα, ἂν ἐρωτᾶς διατί ὁ

226. om.: καὶ N || om.: καὶ K || τὸ M.

227. om.: τὸν καιρὸν M.

228. τρέξουν N || τρέξουν K || τρέξουν M.

229. κοσμικοῦ N || κοσμικοῦ K || κοσμικοῦ M.

230. ἐν γραμμῇ N || ἐν γραμμῇ K || ἐν γραμμῇ M.

231. τὸ N || τὸ K || τὸ M.

232. om.: τοῦ N || om.: τοῦ K || om.: τοῦ M.

233. μέσον N || μέσον K || μέσον M.

234. om.: αὐτοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ N || om.: αὐτοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ K || om.: αὐτοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ M.

235. post εἰσιν add. αἱ N || post εἰσιν add. αἱ K || post εἰσιν add. αἱ M.

236. ὑπογράφη N || ὑπογράφη K || ὑπογράφη M.

Ἰωάννης νὰ βάνη τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν²³⁷ ἔμπροσθεν καὶ ὁ Λουκᾶς ὀλοῦ-
στερα, καὶ τὴν ἑλληνικὴν εἰς τὸ μέσον καὶ ὁ Λουκᾶς πρώτην, καὶ τὴν ρω-
μαϊκὴν ὑστέραν καὶ ὁ Λουκᾶς εἰς τὸ μέσον, εὐκολη εἶναι ἢ ἀπόκρισις.
Διατὶ ὁ Ἰωάννης, θέλοντας νὰ φυλάξῃ τὴν τάξιν τῆς φύσεως, βάνει ἔμπρο-
σθεν τὴν ἑβραϊκὴν, ὡσὰν ὀποῦ ἔμαθες παραπάνω πὼς ἡ ἑβραϊκὴ γλῶσσα
ἦτον²³⁸ ἢ πρώτη καὶ βασιλίσα τῶν γλωσσῶν, τὴν ἑλληνικὴν δευτέραν ὡσὰν
ὀποῦ εἶναι τῆς ρωμαϊκῆς (φ. 151v) προτέρα, ἐπειδὴ ὅ,τι καὶ²³⁹ ἂν ἔχη ἢ
ρωμαϊκὴ γλῶσσα, ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν τὰ ἐδανείσθηκε, καθὼς ὁμολογοῦσι
καὶ οἱ ἴδιοι διδάσκαλοι τῶν Ρωμαίων, καὶ τὴν ρωμαϊκὴν ὑστέραν καὶ²⁴⁰
τρίτην, ὡς ὑστέρα τῶν λοιπῶν δύο. Καὶ τούτην τὴν τάξιν τὴν φυσικὴν
ἐφύλαξε καὶ ὁ ἴδιος <ὁ> Πιλάτος²⁴¹, ὁ ὀποῖος μὲ ὄλον²⁴² ὀποῦ ἦτον Ρωμαῖος,
ὅμως τὴν ρωμαϊκὴν ἔγραψεν ὕστερον²⁴³ διὰ νὰ μὴ τὸν ὀνομάσωσι²⁴⁴ φίλαυ-
τον. Ὁ Λουκᾶς δὲ πάλιν διὰ νὰ φυλάξῃ τὴν τάξιν τῆς διδασκαλίας, ὀποῦ
θέλει νὰ προτιμῶνται²⁴⁵ τὰ κυριότερα, βάνει τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν πρώ-
την ὡς διδασκαλικότεραν, τὴν ρωμαϊκὴν δευτέραν καὶ τὴν ἑβραϊκὴν τρί-
την. Διότι εἶπετέ μοι ἐσεῖς ὅσοι νῦν με²⁴⁶ ἀκούετε, ποίας γλῶσσας ἄνθρωποι
εὔρον καὶ ἔγραψαν καὶ τοῖς ἄλλοις²⁴⁷ ἠρμήνευσαν²⁴⁸ γραμματικὴν, ποιητι-
κὴν, ρητορικὴν, λογικὴν, φυσικὴν, μαθηματικὴν καὶ αὐτὴν τὴν μεταφυσι-
κὴν; Ποῖοι πρώτον ἐκ Πνεύματος Ἁγίου τὴν θετικὴν θεοσοφίαν καὶ τὴν
σχολαστικὴν θεολογίαν ἀπεκαλύφθησαν; Οὐχὶ τάχα οἱ τῶν Ἑλλήνων παι-
δες; Ναί, βέβαια ναί! Εἷς εἶναι εἰς τὴν γῆν ποταμὸς (αὐτὸς λέγω ὁ ὠκεανὸς)
ἀπὸ τὸν ὀποῖον ὄλοι²⁴⁹ οἱ λοιποὶ ὕδατα λαμβάνουσιν. Εἷς εἶναι καὶ εἰς τὸν
οὐρανὸν ἥλιος, ἀπὸ τὸν ὀποῖον οἱ λοιποὶ ἀστέρες τὸ φῶς δανεῖζονται. Μία
εἶναι καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας ἡ γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων,
ἀπὸ τὴν ὀποῖαν αἱ λοιπαὶ καὶ λέξεις καὶ νοήματα καὶ τρόπους καὶ σύντα-
ξιν ὕποκλέπτουσι. Δίκαιον εἶχε, λοιπόν, ὁ ἱερὸς Λουκᾶς νὰ προγράψῃ τὴν

237. γλώτταν N || γλώτταν K || γλώτταν M.

238. ἦτονε N || ἦτονε K || ἦτονε M.

239. καὶ ὅτι N || καὶ ὅτι K || καὶ ὅτι M.

240. om.: ὑστέραν καὶ N || om.: ὑστέραν καὶ K || om.: ὑστέραν καὶ M.

241. ὁ Πιλάτος ὁ ἴδιος M.

242. μ' ὄλον N || μ' ὄλον K || μ' ὄλον M.

243. ὑστέραν N || ὑστέραν K || ὑστέραν M.

244. ὀνομάσωσι N || ὀνομάσουσι K || ὀνομάσουσι M.

245. προτιμῶνται N || προτιμῶνται K || προτιμῶνται M.

246. μοῦ N || μοῦ K || μοῦ M.

247. τῶν ἄλλων N || τῶν ἄλλων K || τῶν ἄλλων M.

248. ἐρμήνευσαν N || ἐρμήνευσαν K || ἐρμήνευσαν M.

249. om.: ὄλοι N || om.: ὄλοι K.

έλληνικὴν γλῶσσαν καὶ νὰ δευτερογράφη τὴν ρωμαϊκὴν, ὡσὰν ὁποῦ εἶναι μικροτέρα ἀδελφὴ καὶ ὑστεροτέρα τῆς ἑλληνικῆς καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἑβραϊδα²⁵⁰, ἐπειδὴ θεληματικῶς²⁵¹ τῆς ἐξέπεσεν ἐκ τῆς δόξης²⁵² μὲ τὸ νὰ βοᾷ σήμερον ἡ βάρβαρος: «Ἄρον ἄρον σταύρωσον αὐτόν.» Τούτην ἐσημάδευεν ἐκείνη ἡ Φενάνα, ἥτις μὲ ὄλον²⁵³ ὁποῦ πολύτεκνος καὶ ἔνδοξος ὠνομάζετο²⁵⁴ πλησίον εἰς τὸν Ἐλκανᾶ, ὅμως εἰς τὸ ὑστερον ἡ στείρα Ἄνα τὸν Σαμουὴλ γεννῶσα²⁵⁵, ὁποῦ εἶχεν εἰς τοῦ λόγου του τὰ ἑπτὰ χαρίσματα τοῦ Παναγίου Πνεύματος, ἐπῆρεν ἡ Ἄνα τῆς Φενάνας ὅλα τὰ προνόμια καὶ μεγαλεῖα καὶ ἐκείνη ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς Ἄνης ὑπῆρέτα. Δὲν ἀκούετε ὅτι: «Στείρα ἔτεκεν ἑπτὰ καὶ ἡ πολλὴ ἐν τέκνοις ἡσθένησε²⁵⁶»; Τοιουτοτρόπως καὶ ἡ ἑβραϊκὴ φυλὴ καὶ γλῶσσα ἐλέγετο πολύτεκνος καὶ εὐτεκνος, ἡγουν ὀρθόδοξος εἰς τὸν τρισυπόστατον Θεόν, ὡστε ὁποῦ διὰ τῆς ἀπιστίας τῆς ἡσθένησεν ἡ τρισκατάρατος. Καὶ τότε ἡ νοητὴ Ἄνα, ἡ ἀγία μας φυλὴ καὶ γλῶσσα τῶν χριστιανῶν, τοῦτον τὸν νοητὸν Σαμουὴλ ὁποῦ οὐσιωδῶς περιφέρει ὄχι μόνον χαρίσματα Πνεύματος²⁵⁷, ἀλλὰ τὸ ἴδιον Πνεῦμα –δὲν τοῦ ἀκούετε εἰς τὸν Λουκᾶν; «Ἐγὼ ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια.»– γεννῶσα διὰ τῆς ἀληθινῆς τῆς πίστεως ὑψώθη καὶ ἐμεγαλύνθη ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν. Δὲν ἀκούετε τοῦ Σολομῶντος ὁποῦ μαρτυρεῖ²⁵⁸ λέγων: «Σὺ ὑπέρκεισαι καὶ ὑπερῆρας πάσας»; Καὶ πόσας ἄλλας ἐξηγήσεις κατὰ Πνεῦμα εἶχα νὰ εἰπῶ ἐπάνω²⁵⁹ εἰς τοῦτο, ἀνίσως δὲν μὲ ἐβίαζε τὸ ἀνεξάντλητόν του²⁶⁰ βάθος²⁶¹ ἢ²⁶² ὕψος καὶ πλάτος τῶν νοημάτων τοῦ ἐπιγράμματος τοῦ ἐν τῷ τίτλῳ γεγραμμένου: Ἄγε δὴ οὖν²⁶³, ἄγε, ὦ εὐσεβέστατόν μου ἀκροατήριον²⁶⁴, ἔλθετε φάγετε ἄνευ ἀργυρίων²⁶⁵ καὶ τιμίων²⁶⁶.

250. ἑβραϊκὴν M.

251. θεληματικὴ N || θεληματικὴ K || θεληματικὴ M.

252. post δόξης add. τῆς N || post δόξης add. τῆς K || post δόξης add. M.

253. μ' ὄλον N || μ' ὄλον K || μ' ὄλον M.

254. ὠνομάζετον N || ὠνομάζετον K

255. γεννήσασα N || γεννήσασα K || γεννήσασα M.

256. ἡσθένησεν M.

257. πνευματικὰ N || πνευματικὰ K || πνευματικὰ M.

258. μαρτυροῦ N || μαρτυροῦ K || μαρτυροῦ M.

259. ἀπάνω N || ἀπάνω K || ἀπάνω M.

260. om.: του N || om.: του K || om.: του M.

261. [[πέλαγος καὶ]] K.

262. post ἢ add. καὶ N || post ἢ add. καὶ K || post ἢ add. καὶ M.

263. ἐγὼ δὲ γοῦν N || ἐγὼ δὲ γοῦν K || ἐγὼ δὲ γοῦν M.

264. om.: μου ἀκροατήριον N || om.: μου ἀκροατήριον K || om.: μου ἀκροατήριον M.

265. ἀργυρίου N || ἀργυρίου K || ἀργυρίου M.

266. om.: καὶ τιμίων N || om.: καὶ τιμίων K || om.: καὶ τιμίων M.

Ἔλθετε²⁶⁷ νὰ ἀκούσετε τὰ μεγαλεῖα καὶ ἀπόκρυφα νοήματα ὅπου εἰς τὴν πρῶτην λέξιν τοῦ τίτλου περιέχονται καὶ τεθησαυρισμένα εὐρίσκονται. «Ἰησοῦς.» Ὡ γλυκὸ²⁶⁸ πρᾶγμα καὶ ὄνομα! Ὡ πνευματικὴ καὶ πιστοτάτη ἀγαπητικὴ τοῦ Ἰησοῦ μας Χριστοῦ! Ἐσὺ λέγω, Μαγδαληνὴ Μαρία, μαρτύρησον τὴν ὥραν ταύτην, μὲ ὄλον²⁶⁹ ὅπου εἰς λύπην καὶ δάκρυα εὐρίσκεσαι, ἀνίσως καὶ ἔδωκέ σοι²⁷⁰ εἰς τὸν καιρὸν ὄλον τῆς ζωῆς σου περισσοτέραν χαρὰν ἄλλο πρᾶγμα, ὡσὰν τοῦτο τὸ ὄνομα, ὅταν ὁ ἄγγελος σοὶ ἔλεγεν: «Ἰησοῦν ζητεῖς τὸν Ναζαρηνόν; Ἠγέρθη.» Δὲν τῆς ἀκούετε ὅπου καθὼς ὁ Πυθαγόρας²⁷¹ ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴν τῆς χαρᾶς του, ὅταν ἠῶρε²⁷² τὸ μζ^{ον} θεώρημα ἢ τὸ λβ^{ον}, καθὼς ἄλλοι λέγουσι, τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ Εὐκλείδου εἰς τὰς ρύμας περιπατώντας, «Εὔρηκά το» ἐβόα (φ. 152r) «Εὔρηκά το²⁷³.» Ἔτζι καὶ αὐτῆ: «Ἐώρακα²⁷⁴ τὸν Ἰησοῦν», βοᾷ. Καὶ ταῦτα εἶπέ μοι²⁷⁵, ὦ γλυκυτάτη Μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ, πόσῃν χαρὰν ἐγροίκησες εἰς τὰ σπλάγχνα²⁷⁶ τῆς ὑπεραγίας σου ψυχῆς, ὅταν Γαβριήλ²⁷⁷ ὁ ἀρχάγγελος σοὶ ἔλεγε²⁷⁸: «Νὰ ὀνομάσῃς τὸν ὑπὸ σοῦ γεγεννημένον Υἱὸν Ἰησοῦν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν;» Μάλιστα καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ²⁷⁹ ὀνόματος προστεθεῖς: «Αὐτὸς γὰρ σώσει (λέγει²⁸⁰) τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν!» Διὰ τοῦτο καὶ νῦν, οἴμοι²⁸¹, αὐτὸν τὸν ἴδιον Ἰησοῦν ἐπὶ σταυροῦ θεωροῦσα μὲ τὴν δίστομον τοῦ Συμεῶν ρομφαίαν κατακεντᾶται ἡ καρδιά σου²⁸². Πολλὰ ὀνόματα, εὐσεβέστατόν²⁸³ μου ἀχροατήριον²⁸⁴, δίδονται τῷ²⁸⁵ Ἰησοῦ

267. ante Ἔλθετε add. καὶ ἡμῶν N || ante Ἔλθετε add. καὶ ἡμῶν K || ante Ἔλθετε add. καὶ ἡμῶν M.

268. post γλυκὸ add. καὶ N || post γλυκὸ add. καὶ K || post γλυκὸ add. καὶ M.

269. μ' ὄλον N || μ' ὄλον K || μ' ὄλον M.

270. σου N || σου K || σου M.

271. in margine sinistra: Περὶ τοῦ Πυθαγόρου R.

272. εὐρῆκε N || εὐρῆκε K || εὐρῆκε M.

273. om.: εὐρῆκα το N || om.: εὐρῆκα το K || om.: εὐρῆκα το M.

274. εὐρηκά τον N || εὐρηκά τον K || εὐρηκά τον M.

275. {καὶ ταῦτα εἶπέ μοι} R.

276. σπλάγχνα K || σπλάγχνα M.

277. ante Γαβριήλ add. ὁ N || ante Γαβριήλ add. ὁ K || ante Γαβριήλ add. ὁ M.

278. ἔλεγεν M.

279. post τοῦ add. τοιούτου N || post τοῦ add. τοιούτου K || post τοῦ add. τοιούτου M.

280. om.: λέγει M.

281. om.: οἴμοι N || om.: οἴμοι K || om.: οἴμοι M.

282. του K || του M.

283. εὐσεβέ N || εὐσεβέ K || εὐσεβέ M.

284. om.: μου ἀχροατήριον N || om.: μου ἀχροατήριον K || om.: μου ἀχροατήριον M.

285. τοῦ N || τοῦ K || τοῦ M.

μας Χριστῶ²⁸⁶ καὶ καθὸ Θεῶ²⁸⁷ καὶ καθὸ ἀνθρώπων²⁸⁸, κατὰ τὰς ἐνεργείας καὶ ἀποτελέσματα ὅπου εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἔδωκεν, ὡσπερ ἀπαριθμῆι ὁ ἱεράρχης Γρηγόριος εἰς τὸν δεύτερον λόγον *Περὶ Υἱοῦ*²⁸⁹, ὀνομάζοντας τὸν Υἱὸν²⁹⁰ λόγον, σοφίαν, δύναμιν, ἀλήθειαν, εἰκόνα, φῶς, ζωὴν, δικαιοσύνην, ἀγιασμόν, ἀπολύτρωσιν, ἀνάστασιν, τὰ ὅποια τοῦτα πάντα κοινῆ²⁹¹ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος εὐρίσκονται. Πάλιν Ἄνθρωπον, Υἱὸν ἀνθρώπου, Χριστόν, Ὅδόν, Θύραν, Ποιμένα, Πρόβατον, Ἀμνόν, Ἀρχιερέα, Μελχισεδεκ καὶ ἄλλα ὅμοια, τὰ ὅποια μόνης τῆς ἀνθρωπότητος ὀνόματα εἰσὶ²⁹². Μὲ ὅλον²⁹³ τοῦτο οὐδένα ἐξ αὐτῶν, οὔτε κατὰ τὴν προφορὰν τὴν ἀπλουστάτην οὔτε κατὰ τὸ βάθος τοῦ Πνεύματος καὶ νοήματος, ἔχει περισσοτέραν γλυκύτητα, ὡσὰν τοῦτο τὸ Ἰησοῦς ὄνομα. Διὰ τοῦτο καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ περισσότερον παρὰ τὰ ἄλλα εἰς τὰ στόματα τῶν Εὐαγγελιστῶν ἐπιπλέει, ὡσὰν ὅπου τὸ τέλος τῆς σωτηρίας ὅπου ἐσημάδευε τὸ τοιοῦτον ὄνομα, ἦτον καὶ εἶναι καθ' ὑπερβολὴν προτιμώτερον καὶ ὠφελιμώτερον. Ἀλλὰ εἰς ποίαν τάξιν, ὧ θεολόγοι μου, ἡμποροῦμεν νὰ συντάξωμεν τῶν περὶ Θεοῦ ὀνομάτων τοῦτο τὸ Ἰησοῦς ὄνομα, ἐπειδὴ ὁ ἱεράρχης Γρηγόριος τόσον²⁹⁴ ἴδιον καὶ ξεχωριστόν εἰς τὴν διαίρεσιν ὅπου κάμνει²⁹⁵ δὲν τοῦ ἔδωκεν οὔτε ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος εἰς τὸ *Περὶ θεῶν ὀνομάτων* βιβλίον ι^{ον}, οὔτε αὐτὸς ὁ τῆς Δαμασκοῦ φωστὴρ Ἰωάννης εἰς τὸ ιη^{ον} κεφάλαιον τῆς σχολαστικῆς του θεολογίας; Ἐμένα²⁹⁶ φαίνεται νὰ τὸ συναριθμήσωμεν μὲ τὰ κοινὰ ὀνόματα, ὅσον κατὰ τὴν σημασίαν τοῦ ὀνόματος μόνον καὶ ὄχι κατὰ τὴν προφορὰν τῆς λέξεως. Καὶ ἂν ἐρωτᾶς εἰς ποίαν μερίδα τῶν κοινῶν, ἐπειδὴ τὰ κοινὰ διαμερίζονται εἰς ὀνόματα τῆς οὐσίας, εἰς ὀνόματα τῆς ἐξουσίας καὶ εἰς ὀνόματα τῆς οἰκονομίας, λέγω σου μὲ εὐλάβειαν²⁹⁷, πῶς τίθεται καὶ εἰς τὴν μερίδα τῶν ἐξουσιαστικῶν ὀνομάτων καὶ εἰς τὴν τῶν οἰκονομικῶν. Ἀκόμη μετράται καὶ μὲ τὰ ἴδια ὀνόματα τοῦ Υἱοῦ, οὐχὶ

286. Χριστοῦ N || Χριστοῦ K || Χριστοῦ M.

287. Θεοῦ N || Θεοῦ K || Θεοῦ M.

288. ἀνθρώπου N || ἀνθρώπου K || ἀνθρώπου M.

289. *Περὶ Υἱοῦ* λόγον δεύτερον N || *Περὶ Υἱοῦ* λόγον δεύτερον K || *Περὶ Υἱοῦ* λόγον δεύτερον M.

290. Υἱὸν add. nos || Υἱὸν N || Υἱὸν K || Υἱὸν M.

291. κοινὰ N || κοινὰ K || κοινὰ M.

292. εἰσὶν N || εἰσὶν K || εἰσὶν M.

293. μ' ὅλον N || μ' ὅλον K || μ' ὅλον M.

294. τόπον N || τόπον K || τόπον M.

295. κάνει N || κάνει K || κάνει M.

296. post Ἐμένα add. μου N || post Ἐμένα add. μου K || post Ἐμένα add. μου M.

297. εὐσέβειαν N || εὐσέβειαν K || εὐσέβειαν M.

κατὰ μόνην τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνα ὅπου λέγομεν νὰ εἶναι κοινὰ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος. Διὰ τοῦτο μοῦ φαίνεται πὼς οἰκονομικῶς καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας μας εἰς τὰς διαιρέσεις τῶν θείων ὀνομάτων ὅπου ἔπραξαν, νὰ μὴ²⁹⁸ ἔδωκαν²⁹⁹ τόπον ἴδιον³⁰⁰ τούτου τοῦ Ἰησοῦς ὀνόματος, διατὶ ἤμπορεῖ ὡς πολυποίκιλον εἰς τοὺς τρεῖς τούτους βαθμοὺς νὰ μετρεῖται. Λοιπὸν διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἀλήθειαν, ἅς ἐξετάσωμεν ποῖον εἶναι τὸ πρῶτον καὶ κύριον ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Ὅλοι ὁμολογοῦσι καὶ οἱ ἡμέτεροι καὶ οἱ τῶν Ἰουδαίων διδάσκαλοι πὼς εἶναι τὸ ἄδωναῖ, τὸ ἔλωϊ, ἤγουν τὸ Κύριος, ὅθεν ἔλεγε καὶ τῷ Μωϋσῆ εἰς τὸ τέταρτον κεφάλαιον τοῦ Δευτερονομίου: «Ἐγὼ εἰμι Κύριος, τοῦτό μου ἐστὶν ὄνομα.» Καὶ ἄκουε καὶ τοῦ Δαβίδ: «Κύριος ὄνομα αὐτῶ.» Καὶ τί φανερώνεται εἰς τοῦτο τὸ ὄνομα παρὰ τὸ παντοκρατορικόν³⁰¹, τὸ παντοδύναμον, τὸ ἐξουσιαστικόν, τὸ μοναρχικόν καὶ βασιλικόν τῆς μιᾶς καὶ μόνης τοῦ Θεοῦ ἡμῶν βασιλείας; Καὶ δὲν ἐνθυμᾶσθε πὼς εἰς τὴν προκατασκευὴν μας ἐδείξαμεν ὅτι³⁰² τὸ ἐπίγραμμα τοῦ τίτλου ἐσημάδευεν ἐκεῖνο τὸ τετραγράμματον τοῦ Θεοῦ ἄδωναῖ³⁰³ ὄνομα; Λοιπὸν, ἔστοντας καὶ εἰς τοῦτο τὸ Ἰησοῦς Ναζωραίων βασιλεὺς Ἰουδαίων, νὰ περικρατῆται ἡ μονοπαντοκρατορία, δύναμις καὶ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, δικαίως εἰς τὰ ἐξουσιαστικὰ ὀνόματα τοῦ Θεοῦ τοῦτο τὸ Ἰησοῦς ὄνομα μετροῦμεν. Καὶ στοχασθεῖτε τοῦτο τὸ Ἰησοῦς ὄνομα σημερον ὄχι μόνον τὴν γῆν σείει, ταράττει καὶ ἀπὸ τὴν βᾶσιν (φ. 152v) καὶ στερεωτικούς τῆς στύλους τὴν μετακινᾷ, ὄχι μόνον τὸ ὑπέρολαμπρον καὶ ἄπλετον φῶς τοῦ γιγαντιαίου ἡλίου σκοτίζει καὶ ὅλα τὰ οὐράνια ἀλλοιοῖ, ὄχι μόνον τὴν λευκῶλενον σελήνην ἀπὸ τὸν ἀνταρκτικὸν πόλον ὅπου εὐρέθηκεν³⁰⁴ ὡσὰν πανσέληνος τότε πρὸς τὸν ἀρκτικὸν μὲ μεγάλην βίαν νὰ τρέχη τὴν ἐπαρακίνα, ὄχι μόνον τὸν Ἄδην ἤνοιξε καὶ τοὺς νεκροὺς ἀνέστησεν, ὄχι μόνον τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἔσχισε καὶ αὐτοὺς τοὺς σκληροὺς λίθους, ἀλλὰ καὶ τὸν μέγαν δράκοντα, τὸν ἀποστάτην διάβολον, τὸν τύραννον πάσης κτίσεως ὅπου μέσα εἰς τὴν δράκα³⁰⁵ του³⁰⁶ ὄλον τὸ πᾶν ὡς νοσοσιὰν ἐκράτει καὶ ὡς ὠὰ τοὺς ἀνθρώπους, αὐτὸν ἀπὸ τὴν τυραννικὴν

298. μὴν N || μὴν K || μὴν M.

299. ἐδώκασιν N || ἐδώκασιν K || ἐδώκασιν M.

300. ἴδιον τόπον N || ἴδιον τόπον K || ἴδιον τόπον M.

301. post παντοκρατορικὸν add. καὶ N.

302. πῶς N || πῶς K || πῶς M.

303. ἄδωναῖ τοῦ Θεοῦ N || ἄδωναῖ τοῦ Θεοῦ K || ἄδωναῖ τοῦ Θεοῦ M.

304. ἐξέθηκεν N || ἐξέθηκεν K || ἐξέθηκεν M.

305. τὸν δράκοντα M.

306. om.: του M.

του βασιλείαν ἐξώρισε, ἐπλήρωσε καὶ εἰς τὸ τοῦ Ἄδου πέταυρον ἐφυλάκωσε. Μάλιστα καὶ τοὺς ὑπηρέτας τοῦ Ἄδην, λέγω, καὶ θάνατον ἐξενεύρησε καὶ τὸ περισσότερον μὲ τί στρατόπεδα³⁰⁷; Μὲ τί βοήθειαν; Μὲ ποῖα ὄπλα καὶ ἄρματα; Μὲ ποίους λόγους καὶ λογαγωγούς; Βέβαια τὸ³⁰⁸ στρατόπεδόν του ἄλλο δὲν ἦτον παρὰ ἡ ξενία καὶ μοναχία³⁰⁹ του, ἐπειδὴ ὡς καὶ οἱ Ἀπόστολοι οἱ³¹⁰ μαθηταὶ του ἔφυγον, ὡ ἀχαριστία, ἀπὸ τὸν φόβον τους. Μάλιστα, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ὁ εἶς τὸν πωλεῖ καὶ προδίδει, ὁ ἕτερος τὸν ἀρνεῖται καὶ ὅλοι μόνον τὸν ἄφηκαν, καθὼς ὁ αὐτὸς μαρτυρεῖ λέγων: «Οἱ φίλοι μου καὶ οἱ πλησίον μου ἐξ ἐναντίας μου ἔστησαν.» Τὰ ὄπλα του ἦσαν ὁ σταυρός, οἱ ἦλοι, ὁ κάλαμος³¹¹, ἡ λόγχη καὶ αὐτὴ ἡ γυμνότης του. Δίκαιον γοῦν εἶχε³¹² καὶ ὁ διάβολος, ἀφοῦ³¹³ τὸ παντοκρατορικὸν τοῦ Ἰησοῦ ὄνομα ἐγνώρισε, νὰ λέγῃ: «Τί ἐμοὶ καὶ σοί, Ἰησοῦ, Ἰῆ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος; Δέομαί σου, μὴ μὲ βασανίσῃς.» Τούτην τὴν ὑπεράπειρον δύναμιν ὁποῦ ἑκατοῖκα εἰς τὸ Ἰησοῦς ὄνομα ἐδοκίμασε καὶ ἡ σπεῖρα καὶ ὁ χιλιάρχος, ἐκεῖ εἰς τὸ πέραν τοῦ χειμάρρου τῶν κέδρων, ὅπου ἦν κήπος, διὰ τοῦτο μόνον καὶ εἶδον τὸν Ἰησοῦν, ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ἔπεσον χαμαί. Αὕτη ἡ παντοκρατορικὴ ἔτι τοῦ Ἰησοῦ δύναμις, ὡ εὐσεβέστατοί μου³¹⁴, καθαρῶτα φαίνεται μέσα εἰς τὴν Θεῖαν Γραφήν. Ὅχι μόνον³¹⁵ ὅλα τὰ ὄντα μὲ ἓνα ὀρισμὸν ἐποίησεν, ἢ ἀφοῦ³¹⁶ τὸ εἶναι τοὺς ἔδωκεν³¹⁷, διατὶ τὰ διατηρεῖ μὲ τὴν πρόνοιάν του. Σώζει, ἐνισχύει, ἐκδικεῖ, θαυματουργεῖ, τρέπει καὶ μετατρέπει, ἄλλοιοῖ, τὰ ὅποια εἶναι φανερὰ τοῦ παντοκρατορικοῦ τεκμήρια. Ἀλλὰ εἰς τὴν σημερινὴν ἡμέραν τοῦ ἀνθρωπίνου τοῦ πάθους φανερώνει δύναμιν ἀπειροδύναμον, ἐπειδὴ νικᾷ ὅχι μόνον διάβολον, θάνατον, Ἄδην, τὰ ὅποια οὐτ' ἄγγελος, οὐτ' ἀνθρωπος Προφήτης ἢ ἅγιος νὰ τὰ νικήσῃ ἠμπόρεσεν³¹⁸, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἡσαΐας, ἀλλὰ διατὶ νικᾷ καὶ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν του, ἐπειδὴ διὰ τὴν ἀγάπην ὁποῦ εἶχεν εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, μὲ ὄλον³¹⁹

307. στρατόπεδον N || στρατόπεδον K || στρατόπεδον M.

308. om.: τὸ N || om.: τὸ K || om.: τὸ M.

309. μοναξία N || μοναξία K || μοναξία M.

310. καὶ N || καὶ K || καὶ M.

311. post ὁ κάλαμος add. καὶ N || post ὁ κάλαμος add. καὶ K || post ὁ κάλαμος add. καὶ M.

312. εἶχε γοῦν N || εἶχε γοῦν K.

313. ἀπείτις N || ἀπείτις K || ἀπείτις M.

314. om.: μου N || om.: μου K || om.: μου M.

315. post μόνον add. ὅταν N || post μόνον add. ὅταν K || post μόνον add. ὅταν M.

316. ἀπείτις N || ἀπείτις K.

317. ἔδωκε N || ἔδωκε K || ἔδωκε M.

318. ἠμπόρησεν N || ἠμπόρησεν K || ἠμπόρησεν M.

319. μ' ὄλον N || μ' ὄλον K || μ' ὄλον M.

όπου ὁ ἑαυτός του, ἤγουν ψυχὴ καὶ σῶμα, ἐφοβοῦντο τὸν θάνατον καὶ ἔλεγον: «Πάτερ, εἰ δυνατόν ἐστι, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο³²⁰» καὶ³²¹ «Περίλυπος ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου³²²», ὅμως ἐκεῖνος διὰ τῆς ἀγάπης ἐνίκησε τὸν ἑαυτόν του καὶ παρεδόθη εἰς θάνατον πάλιν καὶ αὐτὸν τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, ὡς λέγει τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, ἐχθροὶ γὰρ ὄντες, κατηλλάγημεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ τάγματα τῶν ἀγγέλων τὴν σήμερον μόνον³²³ εἰς τὸ πάθος του δυνατόν πολέμαρχον τὸν ὀνομάζουσιν εἰς τὸν κγ^{ον} φαλμὸν τοῦ Δαβιδ οὕτως: «Κύριος κραταῖος καὶ δυνατός, Κύριος δυνατός ἐν πολέμῳ.» Τριπλασιάζουσιν³²⁴ οἱ ἄγγελοι τὸ κράτος καὶ <τὴν> δύναμιν, διὰ νὰ μᾶς φανερώσουν πῶς εἰς τοῦτο τὸ Ἰησοῦς ὄνομα κατοικεῖ³²⁵ ὅλον τὸ παντοκρατορικὸν τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὸ ἀπειροδύναμον, ὡσὰν ὅπου ἐν αὐτῷ καὶ ὅλως κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον. Λοιπόν, μὲ εὐσέβειαν λέγομεν πῶς τὸ Ἰησοῦς ὄνομα, καθὰ σημαίνει τὸ παντοκρατορικὸν τῆς θείας δυνάμεως, νὰ συναριθμεῖται μὲ τὰ κοινὰ τῆς ἐξουσίας τοῦ Θεοῦ ὀνόματα. Πάλιν καὶ μὲ τὰ οἰκονομικὰ ὀνόματα ἐνοῦται καὶ συμπλέκεται. Ὅχι τὰ ἀπειλητικὰ ὅπου ὀνομάζεται ὁ Θεὸς εἰς τὸ ιγ^{ον} κεφάλαιον (φ. 153r) τοῦ Ὡσιέ³²⁶ συμβολικῶς, ἤγουν Ἐκδικητῆς, Πάνθηρ, Ἄρκτος, Λέων καὶ Πάρδαλις, ἀλλὰ μὲ τὰ ὀνόματα τῆς ἐλπίδος καὶ³²⁷ τῶν ἀρετῶν. Διότι ἤξευρετε, ὦ θεολόγοι μου, πῶς τοῦτα τὰ οἰκονομικὰ ὀνόματα τοῦ Θεοῦ εἰς τρία διαιροῦνται, ἤγουν εἰς ἀπειλῆς³²⁸, ἐλπίδος καὶ ἀρετῆς. Καὶ στοχασθεῖτε: ποῖα εἰσὶ τὰ τῆς ἐλπίδος ὀνόματα, τὸ ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας, τὸ ὁ Θεὸς τοῦ σώζειν. Καὶ τῶν ἀρετῶν ποῖα; Ὁ³²⁹ Θεὸς τῆς εἰρήνης καὶ³³⁰ τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀγάπης. Οἴμοι καὶ τί θέλει νὰ εἴπῃ Ἰησοῦς παρὰ ὁ Θεὸς ὁ Σωτήρ, ὁ Θεὸς ὁ σώζων; Οἱ ἴδιοί μας ἐχθροί, οἱ παράνομοι Ἰουδαῖοι ἄς τὸ μαρτυρήσουν, ἐπειδὴ Ἰησοῦς δὲν εἶναι ὄνομα ἐλληνικόν, ὅπου³³¹

320. om.: παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο N || om.: παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο K || om.: παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο M.

321. post καὶ add. τὸ N || post καὶ add. τὸ K || post καὶ add. τὸ M.

322. om.: ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου N || om.: ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου K || om.: ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου M.

323. om.: μόνον N || om.: μόνον K || om.: μόνον M.

324. Τριπλάζουσιν N || Τριπλάζουσιν K || Τριπλάζουσιν M.

325. κατοικᾷ N || κατοικᾷ K || κατοικᾷ M.

326. τοῦ Ὡσιέ κεφάλαιον N || τοῦ Ὡσιέ κεφάλαιον K || τοῦ Ὡσιέ κεφάλαιον M.

327. post καὶ add. μὲ N || post καὶ add. μὲ K || post καὶ add. μὲ M.

328. ἀπειλᾶς N || ἀπειλᾶς K || ἀπειλᾶς M.

329. ante Ὁ add. τὸ N || ante Ὁ add. τὸ K || ante Ὁ add. τὸ M.

330. om.: καὶ N || om.: καὶ K || om.: καὶ M.

331. om.: ὅπου N || om.: ὅπου K || om.: ὅπου M.

νά εἰπῆ τινὰς πὼς ἡμεῖς τὸ ἐξηγοῦμεν ὡς θέλομεν, ἀμὴ εἶναι ἐβραϊκόν, ὅπου θέλει νὰ εἰπῆ Σωτήρ. Τοῦτο ὁ Δαβίδ ὡς³³² θεοπάτωρ ἐφανέρωνεν ὅταν ἐβόα: «Ἡ σωτηρία Σου ὁ Θεὸς ἀντιλάβοιτό μου», ἡ σωτηρία Σου αὕτη με διδάξει, καὶ πάλιν εἰς τὸν κοστ^{ον}: «Μὴ ἐγκαταλίπης με ὁ Θεὸς ὁ Σωτήρ μου, ὅτι ὁ πατήρ μου καὶ ἡ μήτηρ μου ἐγκατέλιπόν με³³³.» Καὶ ποῦ ἄλλου εὐρίσκεται ἡ ἰδία εἰρήνη, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἀγάπη παρὰ εἰς τοῦτον τὸν Ἰησοῦν; Ἀλλὰ τί λέγω; Δὲν εἶναι ἄλλος παρὰ τοῦτος ἡ αὐτοειρήνη. Ἦκουε τοῦ Παύλου: «Χριστὸς ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν.» Ὅθεν καὶ τοῖς Ἀποστόλοις ἔλεγεν: «Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν», ἤγουν ἐμένα τὸν ἴδιον, εἶναι ἡ αὐτοδικαιοσύνη. Ἦκουε τοῦ Ζαχαρίου³³⁴ εἰς τὸ θ^{ον}: «Ἴδου ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι δίκαιος καὶ σώζων», καὶ τοῦ Δαβίδ: «Δίκαιος εἶ Κύριε, καὶ εὐθεῖαι³³⁵ αἱ κρίσεις Σου. Ἐνετείλω δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν.» Εἶναι ἡ αὐτοαλήθεια. Ἦκουε τοῦ Δαβίδ: «Ἀλήθεια ἐκ τῆς γῆς ἀνέτειλε καὶ δικαιοσύνη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν», ὅθεν καὶ τὸ ἅγιον σύμβολον μαρτυρεῖ³³⁶ τὸν Ἰησοῦν Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ γεγεννημένον. Εἶναι ἡ αὐτοαγάπη καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ³³⁷ ὁ Ἰωάννης εἰς τὸ ιγ^{ον} κεφάλαιον λέγων: «Εἶδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐλήλυθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα, ἵνα μεταβῆ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν Πατέρα, ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς.» Καὶ τί θέλει νὰ εἰπῆ εἰς τέλος παρὰ ὡς αὐτοαγάπη; Καὶ εἶναι τάχα μεγαλύτερα³³⁸ ἀγάπη ὡσὰν νὰ λάβῃ τινὰς θάνατον θεληματικὸν διὰ τὸν φίλον του; Οὐχὶ βέβαια. Καὶ ἄκουε τοῦ Ἰωάννου: «Μεῖζονα ταύτης ἀγάπην³³⁹ οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ.» Μὲ ὄλον³⁴⁰ τοῦτο, ὁ Ἰησοῦς ὄχι διὰ τοὺς φίλους του ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐχθρούς του ἔδωκε θάνατον, ἐπειδὴ ἦτον καὶ εἶναι ἡ αὐτοαγάπη. Δικαίως λοιπὸν μετροῦμεν τοῦτο τὸ Ἰησοῦς ὄνομα μὲ τὰ κοινὰ καὶ οἰκονομικὰ τοῦ Θεοῦ ὀνόματα, ἐπειδὴ ὁμοίως καὶ ἐπίσης δίδονται εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα, διότι δὲν εἶναι προσωπικὰ ἰδιώματα, ἀμὴ εἰσὶ κοινὰ τῆς μιᾶς καὶ ταύτης³⁴¹ οὐσίας, φύσεως καὶ παντοκρατορίας καὶ δυνάμεως. Καὶ τοῦτο ὀρθοδόξως τὸ ἀποφασίζομεν, διατὶ καθὼς ὁ Υἱὸς μόνος καὶ ἡ

332. ὁ M.

333. om.: ἐγκατέλιπόν με N || om.: ἐγκατέλιπόν με K || om.: ἐγκατέλιπόν με M.

334. Ζαχαρία N || Ζαχαρία K || Ζαχαρία M.

335. εὐθεῖς R || εὐθεῖς N || εὐθεῖς K || εὐθεῖς M || εὐθεῖαι corr. nos.

336. μαρτυρᾶ N || μαρτυρᾶ K || μαρτυρᾶ M.

337. μαρτυρᾶ N || μαρτυρᾶ K || μαρτυρᾶ M.

338. μεγαλύτερη N || μεγαλύτερη K || μεγαλύτερη M.

339. ἀγάπης R || ἀγάπην N || ἀγάπην K || ἀγάπην M || ἀγάπην corr. nos.

340. μ' ὄλον N || μ' ὄλον K || μ' ὄλον M.

341. ταύτης N.

υπόστασις τοῦ Υἱοῦ καὶ ὄχι τοῦ Πατρὸς ἢ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐσαρκώθη εἰς τὴν Παρθένον, ὅμως τὸ ἔργον τῆς συλλήψεως ἐκήρυττεν ὁ Γαβριὴλ πῶς ὅλης τῆς Ἁγίας Τριάδος νὰ³⁴² ᾔτον, λέγοντας τῇ Παρθένῳ: «Πνεῦμα Ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ καὶ δύναμις Ἰψίστου ἐπισκιάσει σοι³⁴³», ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς ἐσαρκούτο, ὁ δὲ Πατὴρ ἠυδόκει³⁴⁴ καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα³⁴⁵ ἐδημιούργει τὴν σάρκα κατὰ τὸ ρητόν: «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ.» Τοιοῦτο-τρόπως καὶ τοῦτο τὸ ἔργον τοῦ πάθους καὶ τοῦ θανάτου, μάλιστα καὶ τῆς νίκης διαβόλου καὶ Ἄδου, δὲν λέγεται μόνον μόνου τοῦ Υἱοῦ, μὲ ὄλον³⁴⁶ ὅπου τοῦτος ὑποστατικῶς τὸ ἐνεργεῖ, ἀμὴ λέγεται κοινὸν τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὡσὰν ὅπου ἡ μία καὶ αὐτὴ παντοκρατορικὴ δύναμις τῆς Ἁγίας Τριάδος τὸ ἐνεργεῖ διὰ τὴν κοινὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. Τοῦτο μᾶς φανερώνει ὁ Ἰησοῦς εἰς πολλοὺς τόπους τῶν Εὐαγγελιστῶν, μάλιστα ὅταν ἔλεγε: «Πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ», καὶ τὸ «Γεννηθήτω τὸ θέλημά σου», καὶ τὸ «Τοῦτό ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός, ἵνα ποιῶ οὐχὶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλ' ἐκείνου καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον», καὶ εἰς τὸν Ἡσαΐαν: «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ οὗ ἔνεκεν ἔχρισέ με», ὅθεν καὶ διατὶ εἰς τοῦτο ὑποστατικῶς ἀπὸ λόγου τοῦ ἐπέμφθη³⁴⁷ θελήσας καὶ ἀγαπήσας καὶ (φ. 153ν) ὅλην τὴν ἐνέργειαν ἐτελείωσε, καθὼς μαρτυρεῖ³⁴⁸ εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ ἁγίου σταυροῦ λέγων: «Τετέλεσται!» Διὰ τοῦτο λέγομεν, πῶς τοῦτο τὸ Ἰησοῦς ὄνομα³⁴⁹ νὰ εἶναι καὶ ὄνομα ἴδιον θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος ταύτης τοῦ Ἰησοῦ τῆς ὑποστάσεως. Θεωρεῖτε γοῦν πόσον πλῆθος ἀπείρων νοημάτων εὐρίσκεται εἰς τὸ Ἰησοῦς ὄνομα παντοκρατορίας καὶ φιλανθρωπίας τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ καὶ πόσα διὰ τὸ μάκρος ἀφήνω; Ἀλλὰ δότε μοι ὀλίγην ἄνεσιν.

342. om.: νὰ N || om.: νὰ K || om.: νὰ M.

343. om.: ἐπισκιάσει σοι N || om.: ἐπισκιάσει σοι K || om.: ἐπισκιάσει σοι M.

344. εὐδόκει N || εὐδόκει K || εὐδόκει M.

345. τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον N || τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον K || τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον M.

346. μ' ὄλον N || μ' ὄλον K || μ' ὄλον M.

347. ἐπέμφη M.

348. μαρτυρᾷ N || μαρτυρᾷ K || μαρτυρᾷ M.

349. [[παντοκρατορίας καὶ φιλανθρωπίας τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ]] K.

ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΜΕΡΟΣ

Ποία εἶναι ἡ πρώτη καὶ κυρία περίστασις ἐνὸς ἐξηγητοῦ καὶ ἐρμηνευτοῦ, ὃ τῆς σοφίας τρόφιμοι; Οὐχὶ ἄλλη, βέβαια, παρὰ νὰ διαλύη κατὰ πρώτην ἀφετηρίαν ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἐμπόδια ὅπου νὰ συγχύζουν καὶ νὰ σκοτίζουν τὸν νοῦν τοῦ ἀκροατοῦ, συνήθειαν ἔχουσι. Καὶ ποῖον ἐμπόδιον συγχύζει τὴν τῶν ἀνθρώπων διάνοιαν, ὡσὰν ἡ ὁμωνυμία; Τοῦτο ἐγένωσκεν ὁ ἄκρος τῆς φύσεως ἐρμηνεὺς καὶ πρόεδρος τοῦ περιπάτου, διὰ τοῦτο εἰς ὅλας του τὰς πραγματείας στοχάσασθαι νὰ ἰδῆς πῶς πρὶν παρὰ νὰ δώσῃ τοὺς ὀριστικούς τοὺς³⁵⁰ λόγους, δι' ὧν φανερώνεται ἡ ἐκεῖνων φύσις, διαλύει διαιρῶν τὰ ὁμώνυμα καὶ ὕστερον³⁵¹ πραγματεύεται περὶ τῶν ὀρισμῶν καὶ ἰδιωμάτων, δίδοντας καθενὸς νὰ καταλαμβάνῃ τὰς ἀποδείξεις των.³⁵² Καὶ βέβαια οὕτω ζητεῖ³⁵³ καὶ ἡ τάξις τῆς διδασκαλίας, καὶ ἡ τάξις αὐτῆ³⁵⁴ τῆς πρωτοθρόνου φύσεως. Τούτην τὴν τάξιν καὶ ὁ ἡγεμὼν Πιλάτος φυλάττει εἰς τὸν τίτλον καὶ ἐπίγραμμα ὅπου εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ ὕψωσε, διότι τούτῃ τοῦ ἐπιγράμματος ἡ σύνταξις καὶ τὸ μέγα βάθος τῶν νοημάτων πῶς νὰ ἦτον σοφὸς ἄνθρωπος μαρτυρεῖ αὐτὸν εἰς τοὺς νοῦν ἔχοντας. Ἔστοντας, λοιπόν, καὶ νὰ θέλῃ νὰ φανερώσῃ τὸν Ἰησοῦν μας Χριστὸν πῶς εἶναι ὄχι μόνον τέλειος ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ τέλειος ἀληθινὸς Θεὸς³⁵⁵ καὶ Μεσσίας προφητευόμενος καὶ οὐράνιος καὶ αἰδὶος βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ, προστίθῃσι τὸ Ναζωραίων διὰ νὰ διαλύσῃ τὴν ὁμωνυμίαν. Διότι δὲν ἤξεύρετε πῶς μὲ τοῦτο τὸ ὄνομα ὠνομάζοντο ὄχι³⁵⁶ ἀπὸ τύχης, ἀλλὰ ἀπὸ θεῖον προορισμὸν καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ναυῆ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Σειράχ καὶ ἀκόμη ὁ τοῦ Ἰωσεδὲκ υἱός; Καὶ τίνος ἦσαν τοῦτοι τύποι ὀλοφάνεροι παρὰ τούτου τοῦ ὄντως Ἰησοῦ Σωτῆρος καὶ λυτρωτοῦ; Διὰ τοῦτο κίολας³⁵⁷ οὐχὶ περισσότεροι, οὔτε ὀλιγότεροι παρὰ τρεῖς ἦσαν οἱ τύποι ὅπου τοῦτο τὸ Ἰησοῦς προετύπουν³⁵⁸ ὄνομα, καθὼς ἔμελλε νὰ μαρτυρηθῇ τὸ ἴδιον καὶ διὰ τριῶν γλωσσῶν καὶ διὰ τριῶν ἰδιωμάτων, ἦγουν πῶς εἶναι ὁ προφητευόμενος Ναζαρηνὸς καὶ³⁵⁹ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. Ὡ τῶν μυστηρίων μυστήρια! Ἰησοῦς Ναζωραίων,

350. του Ν || του Κ || του Μ.

351. ὕστερα Ν || ὕστερα Κ || ὕστερα Μ.

352. τους Ν || τους Κ || τους Μ.

353. ζητᾶ Ν || ζητᾶ Κ || ζητᾶ Μ.

354. αὐτῆς Ν || αὐτῆς Κ || αὐτῆς Μ.

355. Θεὸς ἀληθινὸς Ν || Θεὸς ἀληθινὸς Κ || Θεὸς ἀληθινὸς Μ.

356. οὐχὶ Ν || οὐχὶ Κ || οὐχὶ Μ.

357. καὶ ὅλα Ν || καὶ ὅλα Κ || καὶ ὅλα Μ.

358. ἐπροετύπουν Ν || ἐπροετύπουν Κ || ἐπροετύπουν Μ.

359. om.: καὶ Μ.

ὡσάν νὰ ἤθελε λέγει ὁ Πιλάτος παρακινούμενος, ἢ νὰ εἰπῶ ἀναγκαζόμενος ἐκ Πνεύματος Ἁγίου, «Τοῦτος ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Ναζαρηνός, ἦγουν ὁ τυπούμενος καὶ προεικονιζόμενος ἀπ' ἐκείνον τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ.» Διατί δὲν στοχάζεσθε εἰς τὸ τρίτον κεφάλαιον τοῦ βιβλίου του πῶς ἀπὸ ὄλον τὸ γένος τοῦ Ἰσραὴλ ἐδιάλεξε δώδεκα ἄνδρας, τοὺς ὁποίους ἐπρόσταξεν ἀπὸ τὴν μέσην τοῦ ποταμοῦ τοῦ Ἰορδάνου καθένας ἓνα λίθον σηκώνοντας εἰς τὸν ὠμόν του νὰ τὸν βαστᾷ; Καὶ ποῖος τύπος φανερότερος ὡσάν οὗτος τοῦ Ναζαρηνοῦ Ἰησοῦ, ὅπου δώδεκα ἄνδρας Ἰουδαίους ἐκλέγοντας ἄλλο δὲν τοὺς ἐπαράγγειλε, παρὰ «Κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον πάση τῇ κτίσει³⁶⁰»; Καὶ ποία εἶναι ἡ κήρυξις ἡ εὐαγγελικὴ, παρὰ νὰ βαστοῦσι τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον Χριστὸν διὰ πίστεως πάντοτε, ὥστε σηκώνοντάς τον νὰ λέγωσιν³⁶¹: «Ἡμεῖς δὲ κηρύττομεν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον»; Καὶ τὸ «Ἐπὶνον δὲ ἐξακολουθοῦσης πέτρας», ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός. Καὶ ἀπὸ ποῦ τοῦτον τὸν λίθον καθεὶς ἐσήκωσε τῆς τοιαύτης ὁμολογίας παρὰ ἀφοῦ³⁶² εἶδον καὶ ἤκουσαν εἰς τὸν Ἰορδάνην βαπτιζομένου τοῦ Ἰησοῦ, νὰ μαρτυρῆ³⁶³ ὁ Πατήρ του ἄνωθεν³⁶⁴: «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός»³⁶⁵ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὑποστατικῶς ἐν εἶδει περιστερᾶς νὰ κατέρχεται καὶ εἰς (φ. 154r) τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἰησοῦ νὰ ἐπαναπαύεται; Λοιπόν, ἀκόλουθον ἦτον εἰς τὸν τίτλον νὰ γραφθῆ³⁶⁶ καὶ τὸ Ναζωραίων ἢ πάλιν ὡσάν νὰ ἔλεγεν ὁ Πιλάτος: «Τοῦτος εἶναι³⁶⁷ ὁ Ναζαρηνός Ἰησοῦς, τὸν ὁποῖον ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ προσημαδεύοντας τὰ τεῖχη τῆς Ἱερικῶ δι' ἑπτὰ³⁶⁸ ἱερῶν καὶ ἑπτὰ σαλπύγων καὶ ἑπτὰ ἡμερῶν καὶ ἑπτὰ περιόδων³⁶⁹ ἔρριψε, καὶ ὄλην τὴν πόλιν καὶ τὸν λαὸν ἐθανάτωσε καὶ ἐξωλόθρευσε καὶ μόνον τὴν Ραάβ τὴν πόρνην ἀπὸ τὸ πορνεῖον ἐκβάνοντας με ὄλην τῆς τὴν συγγένειαν ὅπου ἤθελε νὰ τῆς ἀκολουθήσῃ τὴν ἔσωσεν. Ὡ φανεροὶ τύποι τῶν ἔργων καὶ μυστηρίων τοῦ Ἰησοῦ μας, ὁ ὁποῖος τὴν σήμερον με ἑπτὰ ἱερὰ³⁷⁰ μέσα καὶ ὄργανα, τοῦ ἁγίου σταυροῦ λέγω, τῶν ἡλῶν, τῆς ἀγίας λόγχης, τοῦ ἐξ ἀκανθῶν στεφάνου καὶ τοῦ καλάμου, τοῦ σπόγγου μετὰ χολῆς καὶ ὄξους

360. om.: τῇ κτίσει N || om.: τῇ κτίσει K || om.: τῇ κτίσει M.

361. λέγουσιν N || λέγουσιν K || λέγουσιν M.

362. ἀπείτις N || ἀπείτις K || ἀπείτις M.

363. μαρτυρᾷ N || μαρτυρᾷ K || μαρτυρᾷ M.

364. οὐρανόθεν N || οὐρανόθεν K || οὐρανόθεν M.

365. om.: ὁ ἀγαπητός N || om.: ὁ ἀγαπητός K || om.: ὁ ἀγαπητός M.

366. γραπτῇ N || γραπτῇ K || γραπτῇ M.

367. om.: εἶναι M.

368. διὰ ἑπτὰ N || διὰ ἑπτὰ K || διὰ ἑπτὰ M.

369. [[ἡμερῶν καὶ]] K.

370. om.: ἱερὰ N || om.: ἱερὰ K || om.: ἱερὰ M.

μεμιγμένα, και με τὰ ἑπτὰ εὐσπλαγχνα λόγια και φωνάς ὁποῦ ἐκελάδησεν ἐπὶ σταυροῦ,³⁷¹ και με τὰ ἑπτὰ μυστήρια ὁποῦ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας ἐπαράδωκεν και με τὰς ἑπτὰ ἱεράς και ἀγίας Συνόδους, τὰ ὑψηλά και δυνατὰ τείχη τῆς νοητῆς Ἱερικῶ, τῆς προπατορικῆς λέγω ἁμαρτίας, τὴν δυνατὴν δύναμιν ἔρριψε και ἐξωλόθρευσε και μόνον τὴν Ρααβ τὴν πόρνην, ἡγουν τὴν φύσιν μας τὴν ἀνθρώπινον, ὁποῦ μέσα εἰς τὴν χώραν τῆς ἀσωτίας ἐκατοῖκα και ἐπολιτεύετο πορνευομένη και τυραννομένη ὑπὸ τῆς ἰδίας ἁμαρτίας. Δὲν ἀκούεις τοῦ Παύλου, «Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δοῦλός ἐστι τῆς ἁμαρτίας»; Αὐτὴν βέβαια ἔσωσε πιστεύουσα³⁷² και ἀκολουθοῦσα³⁷³ αὐτῷ³⁷⁴. Λοιπὸν δικαίως κηρύττει ὁ τίτλος «Ἰησοῦς Ναζωραίων». Ἡ πάλιν δὲν διαβάζετε τὸ ἰα' κεφάλαιον αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, νὰ ἰδῆτε πῶς εἰς τὸ μεσουράνημα τὸν ἥλιον ἔστησε λέγων: «Στήτω ὁ ἥλιος», ὥστε ὁποῦ πέντε βασιλεῖς με ὅλον τους τὸν λαὸν ἐθανάτωσε και ἐτροπώσατο, τὸν βασιλέα Ἱερουσαλήμ και τὸν Χεβρών και τὸν Ἱεριμῶθ³⁷⁵ και τὸν Λαχῶ³⁷⁶ και τὸν Ἀγλῶν³⁷⁷; Και τί τοῦτα ἐσημάδευαν, παρὰ τὴν σημερινὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἰησοῦ μας Χριστοῦ, ὁποῦ εἰς τὸν ἅγιον³⁷⁸ σταυρὸν ἐπάνω³⁷⁹ ἔκαμε; Δὲν ἔστησεν ὁ ἥλιος τὴν κίνησιν τοῦ φωτὸς και τῶν ἀκτίνων του, ἔστοντας και ἀπὸ ἕκτης ὥρας νὰ ἐμελανοφόρησεν³⁸⁰ ἕως τῆς ἐνάτης, διὰ νὰ θανατωθῶσιν³⁸¹ οἱ πέντε ἐξουσιασταὶ τῆς κτίσεως; Ὁ δράκων, λέγω, διάβολος, ἡ ἁμαρτία, ὁ θάνατος, ὁ Ἄδης, και τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ και ἀπίστων ὁ σύλλογος; Ναί, βέβαια, δίκαιον εἶχε, λοιπὸν, ὁ Πιλάτος διὰ νὰ ξεχωρίσῃ τὸν τύπον ἀπὸ τὸ τυπούμενον, τὴν σκιὰν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, νὰ λέγῃ: «Ἰησοῦς Ναζωραίων.» Ἀλλ' ἄς ἐξετάσωμεν και τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ἰωσεδὲκ διὰ νὰ γνωρίσωμεν πῶς ὀλοφάνερος³⁸² βέβαια τύπος τοῦ Ἰησοῦ μας τοῦ Ναζαρηνοῦ ἦτον³⁸³, διὰ τὸν

371. om.: και με τὰ ἑπτὰ εὐσπλαγχνα λόγια και φωνάς ὁποῦ ἐκελάδησεν ἐπὶ σταυροῦ N || om.: και με τὰ ἑπτὰ εὐσπλαγχνα λόγια και φωνάς ὁποῦ ἐκελάδησεν ἐπὶ σταυροῦ K || om.: και με τὰ ἑπτὰ εὐσπλαγχνα λόγια και φωνάς ὁποῦ ἐκελάδησεν ἐπὶ σταυροῦ M.

372. πιστεύουσαν N || πιστεύουσαν K || πιστεύουσαν M.

373. ἀκολουθοῦσαν N || ἀκολουθοῦσαν K || ἀκολουθοῦσαν M.

374. του N || του K || του M.

375. Ἱεριμῶθ N || Ἱεριμῶθ K || Ἱεριμῶθ M.

376. Λαχεῖς N || Λαχεῖς K || Λαχεῖς M.

377. Ἀλῶν N || Ἀλῶν K || Ἀλῶν M.

378. ἴδιον N || ἴδιον K || ἴδιον M.

379. ἀπάνω N || ἀπάνω K || ἀπάνω M.

380. ἐμελανοφόρησεν N || ἐμελανοφόρησεν K || ἐμελανοφόρησεν M.

381. θανατωθῶσιν N || θανατωθῶσιν K || θανατωθῶσιν M.

382. ὀλοφάνερα N || ὀλοφάνερα K || ὀλοφάνερα M.

383. om.: ἦτον N || om.: ἦτον K || om.: ἦτον M.

ὁποῖον ὀμίλει³⁸⁴ ὁ Προφήτης Ζαχαρίας εἰς τὸ τρίτον του κεφάλαιον λέγων: «Ἄκουε σύ, Ἰησοῦ, ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας, καὶ οἱ πλησίον σου. Διότι ἐγὼ ἄγω τὸν δοῦλον Ἀνατολὴν, διότι ὁ λίθος ὃν ἔδωκα πρὸ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ τὸν λίθον τὸν μέγαν,³⁸⁵ ἑπτὰ ὀφθαλμοὶ εἰσι Κυρίου οἱ ἐπιβλέποντες ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.» Ὡς λίαν μυστηριώδη νοήματα! Ὅστις θέλει διαβάσει τὸ βιβλίον τοῦ Ἰεσδρα μέσα εἰς τὴν Παλαιὰν Γραφήν, θέλει εὔρει τοῦτον τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ἰωσεδέκ, τὸν μέγαν³⁸⁶ ἱερέα, νὰ μαρτυρᾶται ἀπὸ τὸν ἴδιον Θεὸν πὼς αὐτὸς ἐξανάκτισε τὸν ναὸν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἔχοντας ἐξουσίαν καὶ θέλημα ἀπὸ τὸν βασιλέα τὸν Κύρον, τὸν ὁποῖον ναὸν ἐχάλασεν ὁ βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορ, ὅταν ὅλον τὸν ἑβραϊκὸν λαὸν αἰχμάλωτον εἰς Βαβυλῶνα ἐπῆρε καὶ ἔθλιβε. Διὰ τοῦτον καὶ ὁ Ἀγγαῖος ὁ Προφήτης εἰς τὸ δεῦτερον καὶ ὁ Ζαχαρίας εἰς τὸ τρίτον προφητεύουσι, πὼς ἦτον ὄχι ἀπλῶς ἱερεὺς, ἀμὴ ὁ μέγας ἱερεὺς, καὶ πὼς, ὅταν ἀρχιεράτευεν, εἶχεν εἰς τὴν ἐπωμίδα τηλαυγῆ λίθον, ὅπου κασσιτέρινος ἀπὸ τὸν Θεὸν ὠνομάσθη, εἰς τὸν ὁποῖον ἄλλους ἕξ λίθους ἑτεροχρῶους βάνοντας, ὡσὰν ὀφθαλμοὶ ἐφαίνοντο. Μάλιστα, ἄγγελος τοῦ Θεοῦ τὸν λαὸν ἐπρόστασε λέγων: ὡς φησὶ Ζαχαρίας, «Τάδε λέγει Κύριος Παντοκράτωρ· ἐνδύσατε τὸν Ἰησοῦν ποδήρη καὶ ἐπίθετε μίτραν καὶ κίδαριν καθαρὰν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ». (φ. 154v) Καὶ δὲν ἦσαν ταῦτα πάντα τεκμήρια ἄλλα τῶν σημερινῶν ἔργων καὶ ἀποτελεσμάτων τοῦ Ἰησοῦ μας τοῦ Ναζαρηνοῦ; Ποῖος ἀνεκαίνισεν³⁸⁷ ἐσένα τὸν ἄνθρωπον, τὸν λογικὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὰ θεμέλια ὅπου κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσίν του σὲ ἔκτισεν ἐκεῖ μέσα εἰς τὸν Παράδεισον, ὥστε νὰ λέγη: «Ἴδου Ἀδὰμ γέγονεν εἷς ἐξ ἡμῶν»; Ποῖος γοῦν, ἀφοῦ³⁸⁸ ὁ νοητὸς Ναβουχοδονόσορ διάβολος σὲ ἐχάλασε καὶ σὲ³⁸⁹ ἐσχλάβωσε, σὲ ἐξανάπλασε καὶ εἰς τὴν προτέραν σου τάξιν, μάλιστα εἰς περισσοτέραν, σὲ ἔφερεν,³⁹⁰ «Διότι μεγάλη ἡ δόξα τοῦ οἴκου τούτου ἔσται ἡ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν πρώτην», λέγει Κύριος Παντοκράτωρ εἰς τὸ δεῦτερον τοῦ Ἀγγαίου, παρὰ τοῦτος ὁ Ναζαρηνὸς Ἰησοῦς; Δὲν τοῦ ἀκούεις; «Δύναμαι καταλῦσαι τὸν ναὸν τοῦτον καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν οἰκοδομηῆσαι αὐτόν.» Καὶ διὰ ποῖον ναὸν ἔλεγε, παρὰ διὰ τὴν ὑπεραγίαν του σάρκα τὴν ἀνθρώπινον; Καὶ δὲν ἐξαναπλάσθη καὶ ἀνανεώθη ὅλη ἡ φύσις ἡ ἀνθρώπινος

384. ὀμίλει N || ὀμίλει K || ὀμίλει M.

385. μέγα N || μέγα K.

386. μέγα N || μέγα K.

387. ἀνακαίνισεν N || ἀνακαίνισεν K || ἀνακαίνισεν M.

388. ἀπείτις N || ἀπείτις K || ἀπείτις M.

389. om.: σὲ N || om.: σὲ K || om.: σὲ M.

390. ἔφερε N || ἔφερε K || ἔφερε M.

διὰ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ μας; Ναί. Ἦκουε τοῦ Παύλου: «Συνετάφη-
μεν τῷ Ἰησοῦ³⁹¹ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον, ἵνα καθὼς ἠγέρθη
Χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης» καὶ τὰ ἐξῆς.³⁹² Ὅθεν καὶ εἰς τὸν Ἰωάννην
ἔλεγεν: «Ἐὰν ὑψωθῶ» καὶ τὰ ἐξῆς.³⁹³ Καὶ ποία εἶναι ἡ μίτρα³⁹⁴, ὅπου ὁ
ἄγγελος ἔλεγε πὼς ἔχει νὰ φορῇ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦτος ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν θυ-
σίαν ὅπου ἔχει νὰ κάμη λέγοντας τοῦ Πατρός του: «Ἐκουσίως θύσω σοι»,
παρὰ ὁ ἐξ ἀκανθῶν στέφανος ὅπου φορεῖ ὁ λυτρωτὴς μας Χριστός; Ὡ-
ράμνος!³⁹⁵ Δίκαιον εἶχαν ὅλα τὰ δένδρη (καθὼς φαίνεται εἰς τὸ ἔνατον τῶν
Κριτῶν) βασιλίτσάν τους νὰ σὲ χειροτονήσωσιν³⁹⁶, ἐπειδὴ ἔμελλες νὰ γενῆς
στέφανος³⁹⁷ καὶ μίτρα, νὰ ἔμβης³⁹⁸ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀρχιερέως τῶν
ἀρχιερέων καὶ βασιλέως τῶν βασιλέων Ἰησοῦ. Δίκαιον εἶχες καὶ σὺ μετὰ
τὴν χειροτονίαν νὰ τοὺς λέγῃς: «Δεῦτε πεποιθήατε ἐν τῇ σκέπῃ μου», ἐπειδὴ
ὦ καὶ πόσῃ δύναμιν καὶ ἀγιοσύνην κάθε³⁹⁹ μικρὸν τοῦ⁴⁰⁰ μέρος ἔχει εἰς
τοῦ λόγου του, ὡσὰν ὅπου μὲ τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ μας τὸ πολύτιμον βαμ-
μένον εὐρίσκεται! Δὲν ἠξεύρετε, ὦ θεολόγοι μου, πὼς εἰς τὴν θυσίαν τὴν
σημερινὴν ὅπου κάμνει⁴⁰¹ ὁ ἄκρος ἀρχιερεὺς μας Χριστός, ὅλαι αἱ
κατάραι,⁴⁰² ὅπου εἰς τὸν Παράδεισον ἔδωκε τῷ ἀνθρώπῳ⁴⁰³, διαλύονται
καὶ χαλοῦνται; Καὶ βέβαια ἀπὸ ὅλας ἦτον καὶ τούτη, νὰ τοῦ ἀναβλαστῇ ἡ
γῆ ἀκάνθας. Λοιπὸν, παίρνει τῆς γῆς τὰς ἀκάνθας καὶ τίθησιν αὐτὰς εἰς
τὴν κεφαλὴν του ἔστοντας καὶ νὰ πληρώσῃ μὲ τὸ αἷμα ὅπου χύνει δι'
αὐτῶν ἀπὸ τὴν κεφαλὴν του τὰ χρέη τοῦ Ἀδάμ, ὅπου εἰς τούτην τὴν κατάρ-
αν ἐχρεώσται,⁴⁰⁴ μάλιστα διὰ νὰ σοῦ⁴⁰⁵ δεῖξῃ πὼς τοῦτος εἶναι ὁ παντο-
δύναμος, ὅπου ἀπὸ τὸ κακὸν ἐκβάλλει⁴⁰⁶ ἀγαθόν, ἐπειδὴ δύναται καὶ ἐκ

391. Χριστῷ N || Χριστῷ K || Χριστῷ M.

392. om.: καὶ τὰ ἐξῆς N || om.: καὶ τὰ ἐξῆς K || om.: καὶ τὰ ἐξῆς M.

393. om.: καὶ τὰ ἐξῆς N || om.: καὶ τὰ ἐξῆς K || om.: καὶ τὰ ἐξῆς M.

394. ἡμέρα: N || ἡμέρα K || ἡμέρα M.

395. post Ὡράμνος add.ράμνος N || post Ὡράμνος add.ράμνος K || post Ὡ-
ράμνος add.ράμνος M.

396. χειροτονήσου N || χειροτονήσου K || χειροτονήσου M.

397. στέφος N || στέφος K || στέφος M.

398. ἔμπεης N || ἔμπεης K || ἔμπεης M.

399. πᾶσα N || πᾶσα K || πᾶσα M.

400. σου N || σου K || σου M.

401. κάνει N || κάνει K || κάνει M.

402. ὅλας τὰς κατάραις N || ὅλας τὰς κατάραις K || ὅλας τὰς κατάραις M.

403. τοῦ ἀνθρώπου ἔδωκε N || τοῦ ἀνθρώπου ἔδωκε K || τοῦ ἀνθρώπου ἔδωκε M.

404. ἐχρεώστα N || ἐχρεώστα K || ἐχρεώστα M.

405. τοῦ N || τοῦ K || τοῦ M.

406. ἐκβάλλει N || ἐκβάλλει K || ἐκβάλλει M.

τῶν λίθων τούτων ἐγείραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ, διὰ τοῦτο τὰς ἀκάνθας, ὅπου ἦσαν βλαστήματα τῆς κατάρας, τὰ κάμνει⁴⁰⁷ αἷτια τῆς εὐλογίας. Πάλιν ποῖος εἶναι ὁ ποδήρης ὅπου ἔλεγεν ὁ ἄγγελος⁴⁰⁸, ἀφοῦ⁴⁰⁹ τὸν ἐκδύσουν τὰ ἱμάτια τὰ ρυπαρά, παρὰ ἐκείνη ἢ λευκὴ στολὴ ὅπου ὁ Ἡρώδης τὸν ἐνδυσσε, καθὼς διηγᾶται ὁ Λουκᾶς εἰς τὸ κχ^{ov} ἔστοντας καὶ πρότερον νὰ τοῦ ἐκβάλλῃ τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον, ὅπου οἱ στρατιῶται τὸν ἐνδυσαν; Ὡ τύποι ὀλοφάνεροι τῶν σημερινῶν μυστηρίων! Ἐκδύνει⁴¹⁰, ναί, ὁ Ἡρώδης τὴν στολὴν τὴν πρώτην, καὶ τὴν λευκὴν ἐνδύει τὸν Ἰησοῦν πέμποντάς τον εἰς⁴¹¹ τὸν Πιλάτον⁴¹², ὡσὰν νὰ ἤθελε λέγει: «Ἄν ἐσὺ ὡς ἔνοχον θανάτου καὶ αἵματος μὲ τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον⁴¹³ ἔπεμφάς⁴¹⁴ μοι⁴¹⁵ τὸν Ἰησοῦν, ὅμως ἐγὼ γινώσκοντας πὼς εἶναι ἐκεῖνος ὁ Θεός, ὅπου κατοικεῖ⁴¹⁶ εἰς τὸ φῶς, καὶ ὅπου ἐνδύνεται τὸ φῶς τῆς καθαρότητος καὶ ἀγιότητος⁴¹⁷, ὡς ὁ Δαβὶδ καὶ ὁ⁴¹⁸ Παῦλος λέγει, ὁ μὲν «Ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον» καὶ ὁ ἕτερος «Τὸ⁴¹⁹ φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον», διὰ τοῦτο λευκὴν στολὴν ἐνδύνοντάς τον τὸν γυρίζει ὀπίσω πρὸς τοῦ λόγου του, ἔστοντας καὶ νὰ μὴ⁴²⁰ ἤμπορῶ καὶ στανικῶς μου παρὰ νὰ σοῦ μαρτυρήσω διὰ τῆς (φ. 155r) λευκῆς στολῆς τὴν ἀλήθειαν. Καὶ δὲν ἀκούετε⁴²¹ τοῦ Πιλάτου, ὅπου, ἀφοῦ⁴²² τὴν γνώμην τοῦ Ἡρώδου ἐκατάλαβε, πὼς λέγει τοῖς Ἰουδαίοις εἰς τὸ αὐτὸ κεφάλαιον τοῦ Λουκᾶ: «Ἐγὼ τὸν Ἰησοῦν ἀνακρίνας ἐνώπιον ὑμῶν, οὐδὲν εὔρον αὐτῷ αἷτιον, ὧν κατηγορεῖτε κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδὲ Ἡρώδης. Ἀπέπεμψα γὰρ ὑμᾶς πρὸς αὐτὸν καὶ ἰδοὺ οὐδὲν ἄξιον θανάτου ἐστὶ πεπραγμένον αὐτῷ. Παιδεύσας οὖν ἀπολύσω;» Καὶ ἡ ἐπωμὶς ὅπου εἶχε τὸν κασσιτέρινον λίθον μὲ τοὺς ἐπτὰ λίθους ὅπου εἶπεν ὁ Θεὸς πὼς εἶναι οἱ ἐπτὰ του ὀφθαλμοί, τὴν

407. κάνει N || κάνει K || κάνει M.

408. post ἄγγελος add. νὰ τὸν ἐνδύσουσιν N || post ἄγγελος add. νὰ τὸν ἐνδύσουσιν K || post ἄγγελος add. νὰ τὸν ἐνδύσουσιν M.

409. ἀπείτις N || ἀπείτις K || ἀπείτις M.

410. ἐκβάνει N || ἐκβάνει K || ἐκβάνει M.

411. om.: εἰς N || om.: εἰς K || om.: εἰς M.

412. τοῦ Πιλάτου N || τοῦ Πιλάτου K || τοῦ Πιλάτου M.

413. post ἱμάτιον add. μοι N || post ἱμάτιον add. μοι K || post ἱμάτιον add. μοι M.

414. ἔπεμφαν N || ἔπεμφαν K.

415. om.: μοι N || om.: μοι K || om.: μοι M.

416. κατοικᾷ N || κατοικᾷ K || κατοικᾷ M.

417. ἀγαθότητος N || ἀγαθότητος K || ἀγαθότητος M.

418. om.: ὁ N || om.: ὁ K || om.: ὁ M.

419. ὁ N || ὁ K || ὁ M.

420. μὴν N || μὴν K || μὴν M.

421. post ἀκούετε add. καὶ N || post ἀκούετε add. καὶ K || post ἀκούετε add. καὶ M.

422. ἀπείτις N || ἀπείτις K || ἀπείτις M.

όποιαν ἐπωμίδα ἐφόρει εἰς τόπον ὠμοφορίου, ὅταν ἐλειτούργα ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ἰωσεδέκ, τί ἐσημάδευε παρὰ τὸν κασσιτέρινον λίθον Χριστὸν Ἰησοῦν; Κασσιτέρινος, ναί, διατὶ καθὼς ὁ κασσιτέρινος λίθος εἶναι διπλοῦς εἰς τὴν φύσιν, ἐπειδὴ ἔχει τὴν σύγκρασιν ἀπὸ χαλκοῦ καὶ μολύβδου, ὁμοίως καὶ ὁ Ἰησοῦς μας εἶναι διπλοῦς εἰς τὴν φύσιν, τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος. Ἦ πάλιν καθὼς ὁ κασσιτέρινος λίθος ἔχει δύναμιν καθαρτικὴν, ἐπειδὴ δι' αὐτοῦ οἱ χρυσοχόοι ὡσὰν νὰ ἤθελεν εἶσται πῦρ τὸ ὑπόχαλκον τῶν μετάλλων, καθαρίζουσι καὶ στίλβουσι, ἔτσι καὶ διὰ τοῦ Ἰησοῦ μας ἐκ τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν ἐκαθαρίσθημεν. Δὲν⁴²³ ἀκούετε τοῦ Προδρόμου, «Αὐτὸς καθαρῖσει ὑμᾶς ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ πυρί»; Ἦγουν τῇ δυνάμει τῆς θεότητος. Πάλιν καθὼς ὁ κασσιτέρινος λίθος ἔχει τοῦτο τὸ ἰδίωμα, δύο ξεχωρισμένα πράγματα εἰς ἓν νὰ συνάγῃ, ἔχοντας τὴν φύσιν κολλητικὴν, ἔτσι⁴²⁴ καὶ ὁ Ἰησοῦς μας ἀνάμεσον Θεοῦ τοῦ Πατρὸς καὶ ἀνθρώπων ἐμπαίνοντας⁴²⁵ σήμερον, διὰ σταυροῦ καὶ θανάτου, μᾶς σμίγει⁴²⁶ ἡμᾶς τοὺς ἀπομακρυνθέντας εἰς τὸν βυθὸν τοῦ Ἄδου μὲ τὸν ἐπουράνιον μας Πατέρα Θεόν. Δὲν ἀκούετε⁴²⁷ τοῦ Παύλου; «Εἶς μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος, Ἰησοῦς, Χριστὸς», καὶ πάλιν: «Δι' οὗ τὴν προσαγωγὴν πρὸς τὸν Πατέρα ἐσχῆκαμεν.» Ἀκόμη ἔχει τοῦτο τὸ ἰδίωμα ὁ λίθος ὁ κασσιτερέριος⁴²⁸, ἡγουν, ἀφοῦ⁴²⁹ θέλει πάρει εἰς τοῦ λόγου του μαυρίαν καὶ μέλανσιν⁴³⁰, ὕστερον⁴³¹ πάλιν νὰ λαμπρύνεται. Καὶ τί ἄλλο θεωρῶ⁴³², ὦ ἄνθρωπε, εἰς τοῦτόν μας τὸν Ἰησοῦν σήμερον παρὰ μέλανσιν,⁴³³ βέβαια, τῶν παθῶν καὶ θανάτου, ὥστε νὰ λέγῃ ὁ Ἡσαΐας: «Εἶδομεν αὐτὸν καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἐκλείπον ἀπὸ οὐρανῶν Ἰσραήλ.» Ποῖον; Τὸν ὠραῖον κάλλι παρὰ πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Ὅμως ἀναστηθήσεται⁴³⁴ καὶ δοξασθήσεται καὶ λαμπρυνθήσεται. Δὲν τὸ ἀκούεις, «Τὸ ἐσπέρας αὐλισθήσεται κλαυθμὸς καὶ εἰς τὸ πρωῒ ἀγαλλίασις»; Μάλιστα εἰς τοῦτον τὸν κασσιτέρινον λίθον Ἰησοῦν κατοικοῦσιν οὐσιωδῶς τὰ ἑπτὰ ὅμματα τοῦ Θεοῦ. Τὸ ὅμμα τῆς

423. post δὲν add. τὸ N || post δὲν add. τὸ K || post δὲν add. τὸ M.

424. ὁμοίως N || ὁμοίως K || ὁμοίως M.

425. ἐμπαίνοντας N || ἐμπαίνοντας K || ἐμπαίνοντας M.

426. ἐσμίγει N || ἐσμίγει K || ἐσμίγει M.

427. τὸ ἀκούεις N || τὸ ἀκούεις K || τὸ ἀκούεις M.

428. κασσιτέρινος N || κασσιτέρινος K || κασσιτέρινος M.

429. ἀπέτις N || ἀπέτις K || ἀπέτις M.

430. μέλαναν K.

431. ὕστερα N || ὕστερα K || ὕστερα M.

432. θεωρεῖς N || θεωρεῖς K || θεωρεῖς M.

433. μέλαναν K.

434. ἀνασταθήσεται N || ἀνασταθήσεται K || ἀνασταθήσεται M.

ἀγαθότητος, τὸ ὅποιον τὸν ἐπαραινίησε νὰ κάμη τὴν πλάσιν καὶ τούτην τὴν δευτέραν ἀνάπλασιν. Τὸ ὄμμα τῆς προνοίας, δι' οὗ νόμον παλαιὸν γραπτὸν καὶ νῦν εὐαγγελικὸν καὶ νέον ἔδωκε. Τὸ ὄμμα τῆς παντοκρατορίας, δι' οὗ τὸν Ἀδὰμ ἐκ τοῦ Παραδείσου ἐξώρισε, τὸν διάβολον εἰς βυθὸν Ἄδου ἐκτραχηλίασε, καὶ τοὺς ἐχθρούς του ἀπλῶς ἐξολόθρευσε· καὶ σήμερον ἐξολοθρεύει καὶ πάντοτε θέλει τοὺς δίδει τὴν πρέπουσαν κόλασιν. Τὸ ὄμμα τῆς δικαιοσύνης, δι' οὗ σήμερον πάσχει καὶ σταυροῦται διὰ νὰ φέρῃ δικαίως τὸν ἄνθρωπον,⁴³⁵ τὸ πλάσμα, εἰς τὸν πλάστην. Τὸ ὄμμα τῆς κυριότητος καὶ βασιλείας, δι' οὗ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων. Τὸ ὄμμα τῆς ἀγάπης, δι' ἧς οὗτ'⁴³⁶ ἄγγελον οὔτε ἄνθρωπον ἔπεμψεν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς, ὡς ὁ Ἡσαΐας μαρτυρεῖ. Καὶ τελευταῖον μὲ τὸ ὄμμα τῆς κρίσεως, δι' οὗ κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, κρινεῖ λαοὺς ἐν εὐθύτητι, τοῖς μὲν πιστοῖς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ χαριζόμενος, τοῖς δὲ ἀπίστοις τὴν αἰώνιον κόλασιν. Διὰ νὰ μᾶς φανερώσῃ, λοιπόν, τοῦτα ὅλα τὰ μυστήρια κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ ἔγραψεν εἰς τὸν τίτλον ὁ Πιλάτος τὸ Ναζωραίων, ἢ τάχα καὶ διὰ νὰ δείξῃ πῶς καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Σειράχ ἦτον τύπος τοῦ Ἰησοῦ μας τῶν Ναζωραίων. Διατὶ (φ. 155ν) καθὼς ἐκεῖνος μίαν ἡθικὴν διδασκαλίαν κάμνοντα⁴³⁷, τὴν ὁποίαν ἔχοντες οἱ Ἑβραῖοι⁴³⁸ μέσα εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, με⁴³⁹ ἐκείνην οἱ περισσότεροι τὰ πάθη ἐπράυνον καὶ τὴν ψυχὴν καὶ <τὸ> σῶμα μὲ τὰς πρακτικὰς ἀρετὰς ἐστόλιζον, ὥστε ὡσὰν ἠθέλασιν εἰπεῖ: «Τοῦτο τὸ λέγει ἡ σοφία τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Σειράχ», ὅλοι ἐπροσκυνοῦσαν καὶ ὑπετάσσοντο, τοιούτης⁴⁴⁰ λογῆς καὶ ὁ Ναζαρηνὸς Ἰησοῦς, ὁ Υἱὸς τοῦ προανάρχου Πατρός, τὴν ἡθικὴν καὶ πνευματικὴν σοφίαν τοῦ Εὐαγγελίου διὰ τῶν Ἀποστόλων γράφοντας καὶ εἰς τὸν κόσμον δίδοντας, ὅποιοι τῇ τοιαύτῃ σοφίᾳ⁴⁴¹ ὑποτάσσονται, μετὰ χαρᾶς ἐκάτερον ἄνθρωπον κάμνουσι⁴⁴² κατοικητήριον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καθὼς μόνος του λέγει: «Ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους καὶ ποιῶν αὐτούς, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσει εἰς τὸν αἰῶνα.» Διὰ νὰ δείξῃ, λοιπόν, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τί διαφορὰ εἶναι ἀπὸ τοὺς δούλους ἕως⁴⁴³ εἰς⁴⁴⁴ τὸν δεσπότην, ἀπὸ τὸν τοῦ

435. τῶν ἀνθρώπων N || τῶν ἀνθρώπων K || τῶν ἀνθρώπων M.

436. οὐκ N || οὐκ K || οὐκ M.

437. κάνοντας N || κάνοντας K || κάνοντας M.

438. οἱ Ἑβραῖοι ἔχοντες N || οἱ Ἑβραῖοι ἔχοντες K || οἱ Ἑβραῖοι ἔχοντες M.

439. μετὰ N || μετὰ K || μετὰ M.

440. τέτοιαις N || τέτοιαις K || τέτοιαις M.

441. τοιαύτης σοφίας N || τοιαύτης σοφίας K || τοιαύτης σοφίας M.

442. κάνουσι N || κάνουσι K || κάνουσι M.

443. ὡς N || ὡς K || ὡς M.

444. om.: εἰς N || om.: εἰς K || om.: εἰς M.

Ναυῆ καὶ Ἰωσεδὲκ καὶ Σειράχ Ἰησοῦν ἕως⁴⁴⁵ εἰς⁴⁴⁶ τὸν Ναζαρηνόν, ἀληθινὸν Θεὸν καὶ Μεσσίαν προφητευόμενον, διὰ τοῦτο οἰκονομικῶς τὸν Πιλάτον ἐπαραινέσασκε⁴⁴⁷ νὰ γράψῃ εἰς τὸν τίτλον «Ἰησοῦς Ναζωραίων», ἀκόμη διὰ νὰ δείξῃ πῶς ἐκεῖνοι ἦσαν τύποι ἐναργέστατοι τοιοῦτου⁴⁴⁸ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἀκόμη διὰ νὰ δώσῃ⁴⁴⁹ διαίρεσιν τῆς ὁμωνυμίας. Ὡ καὶ τί δίκαιον εἶχες, πρωτόκλητε Ἀνδρέα, ἀφοῦ⁴⁵⁰ τοῦτον, τὸν πολυτίμητον τῆς Ναζαρετ λίθον, εὗρηκες, νὰ λέγῃς τῷ ἀδελφῷ σου Πέτρῳ:⁴⁵¹ «Εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον Χριστός», καὶ σύ, ὦ Φίλιππε, νὰ λέγῃς τῷ Ναθαναήλ⁴⁵²: «Ὁν ἔγραψε Μωσῆς» καὶ τὰ ἐξῆς. Ὅμως ἤξεύρω, ὦ ὀρθόδοξόν⁴⁵³ μου συνάθροισμα⁴⁵⁴, τί λογιάζεις τούτην τὴν ὥραν εἰς τὸ τοῦ νοός σου συμβουλευτήριον. Ἀνίσως λογιάζεις καὶ ὁ Ἰησοῦς μας δὲν⁴⁵⁵ ἦτον Ναζαρηνός ἀλλὰ⁴⁵⁶ Βηθλεεμίτης, ἐπειδὴ εἰς τὴν Βηθλεὲμ ἐγεννήθη, καθὼς ὄχι μόνον οἱ Εὐαγγελισταὶ ὁμοφώνως ὁμολογοῦσιν, ἀλλ' ὥσπερ καὶ ὁ Μιχαίας ὁ Προφήτης εἰς τὸ πέμπτον κεφάλαιον ἐμαρτύρησε λέγων: «Καὶ σύ Βηθλεεμ, γῆ Ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα, ἐκ σοῦ⁴⁵⁷ γὰρ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὃς ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ.» Ἡ ἔξοδος αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἀπ' ἡμερῶν αἰώνων, πῶς τὸν γράφει ὁ Πιλάτος εἰς τὸν τίτλον Ναζαρηνόν; Εἰς τούτην σου τὴν ἀμφιβολίαν⁴⁵⁸ ἀποκρινόμενοι λέγομεν ὅτι οὕτως ἔχει ἡ ἀλήθεια, πῶς ὁ Ἰησοῦς μας εἰς τὴν Βηθλεεμ νὰ ἐγεννήθη. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἰς τὴν Ναζαρετ ἀνεθράφη,⁴⁵⁹ καὶ ἡ Ναζαρετ ὁποῦ τὸν ἀνέθρεψεν ἦτον ἐνδοξότερα παρὰ τὴν γεννήσασαν Βηθλεεμ, διὰ τοῦτο καὶ οἱ Προφῆται καὶ ἡ⁴⁶⁰ κοινὴ τῶν ἀνθρώπων ὑπόληψις Ναζαρηνὸν τὸν

445. ὡς N || ὡς K || ὡς M.

446. om.: εἰς N || om.: εἰς K || om.: εἰς M.

447. ἐπαραινέσασκε M.

448. τούτου N || τούτου K || τούτου M.

449. [[πῶς ἐκεῖνοι]] K.

450. ἀπείτις N || ἀπειτίς K || ἀπειτίς M.

451. τοῦ ἀδελφοῦ σου τοῦ Πέτρου N || τοῦ ἀδελφοῦ σου τοῦ Πέτρου K || τοῦ ἀδελφοῦ σου τοῦ Πέτρου M.

452. τοῦ Ναθαναήλ N || τοῦ Ναθαναήλ K || τοῦ Ναθαναήλ M.

453. ὀρθόδοξότατόν N || ὀρθόδοξότατόν K || ἐνδοξότατόν M.

454. συνάθ N || συνάθ K.

455. om.: μας δὲν N || om.: μας δὲν K || om.: μας δὲν M.

456. ἀμῆ N || ἀμῆ K || ἀμῆ M.

457. ἐξ οὗ N || ἐξ οὗ K || ἐξ οὗ M.

458. ἀπορίαν N || ἀπορίαν K || ἀπορίαν M.

459. ἀναθράφη N || ἀναθράφη K.

460. οἱ N || οἱ K || οἱ M.

ώνόμαζεν, ὅσον δὲ πῶς νὰ ἐκατοίκα καὶ νὰ ἀνεθράφη⁴⁶¹ εἰς τὴν Ναζαρέτ. Ἄκουέτω⁴⁶² τοῦ Ματθαίου εἰς τὸ δεῦτερον κεφάλαιον: «Χρηματισθεὶς δ’⁴⁶³ ὁ Ἰωσήφ⁴⁶⁴ κατ’ ὄναρ, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τῆς Γαλιλαίας καὶ ἐλθὼν κατώκησεν εἰς πόλιν λεγομένην Ναζαρέτ, ὅπως πληρωθῆ τὸ ρηθὲν διὰ τῶν Προφητῶν, ὅτι Ναζωραῖος κληθήσεται.» Τοῦτο, λοιπόν, καὶ ὁ Πιλάτος ἤξεύροντας Ναζαρηνὸν τὸν ἐπέγραψεν⁴⁶⁵. Ἦ πάλιν τί θέλει νὰ εἰπῆ Ναζωραῖος; Ὅχι ἄλλο παρὰ ἡγιασμένος. Καὶ ποῖος εἶναι ὁ κατὰ φύσιν καὶ καθ’ αὐτὸ ἅγιος καὶ ὑπεράγιος, παρὰ ὁ Ἰησοῦς μας; Ἄκουέτω τοῦ Ἡσαΐου: «Οὕτω λέγει Κύριος ὁ Θεός, ὁ λυτρούμενος ἡμᾶς, ὁ ἅγιος Ἰσραὴλ.» Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἄγγελοι πρὸς τὴν δευτέραν ὑπόστασιν τοῦ Υἱοῦ ὁμοίως λέγουσι τὸ ἅγιος, ὡσὰν καὶ πρὸς τὴν πρώτην τοῦ Πατρὸς καὶ πρὸς τὴν τρίτην τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ἀπὸ ποῦ παίρνομεν ἡμεῖς κατὰ μετοχὴν τὴν ἀγιοσύνην, παρὰ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ; Ἄκουέτω ὁποῦ μᾶς τὸ⁴⁶⁶ κηρύττει διὰ τοῦ Πέτρου: «Γίνεσθε ἅγιοι ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι.» Τόσον, λοιπόν, διὰ τὴν πρώτην ὡσὰν καὶ τὴν⁴⁶⁷ δευτέραν αἰτίαν ὁ Ἰησοῦς μας εἶναι ὁ ὄντως Ναζαρηνός. Τούτην τὴν ἀπορίαν, χριστιανοί⁴⁶⁸ μου⁴⁶⁹, καὶ ὁ Ναθαναὴλ ὁ διδάσκαλος⁴⁷⁰ τοῦ Φιλίππου ἔβαλεν, ὅταν τοῦ ἔλεγεν: «Εὐρήκαμεν τὸν Υἱὸν (φ. 156r) τοῦ Ἰωσήφ τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ.» Ἐκεῖνος ἀπεκρίθη λέγων: «Ἐκ Ναζαρέτ δύναται τί ἀγαθὸν εἶναι;», ὡσὰν νὰ ἔλεγεν, ἂν ἡ Γραφὴ κηρύττει πῶς ἐκ Βηθλεὲμ ἔχει νὰ ἔβγῃ⁴⁷¹ ὁ Μεσσίας, πῶς ἐσὺ τοιοῦτον ἀγαθὸν μέγα⁴⁷² λέγεις ἀπὸ τὴν Ναζαρέτ νὰ ἔλαμψεν; «Ἐρχου καὶ ἴδε», λέγει⁴⁷³ ὁ Φίλιππος τῷ⁴⁷⁴ Ναθαναὴλ. Διὰ τοῦτο ἐρχόμενος καὶ γνωρίζοντας ἀσφαλτα πῶς εἰς ἐκείνην τὴν ἀνθρωπότητα ἐκατοίκα σωματικῶς πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος, ὃ καὶ τί μακαρίαν φωνὴν ὁποῦ ἐβόησεν εἰς τὸν Ἰησοῦν ὁ Ναθαναὴλ! Δὲν τοῦ ἀκούετε; «Ραββί, σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶ ὁ

461. ἀναθράφηκεν N || ἀναθράφηκεν K || ἀνεθράφηκεν M.

462. ἄκουε N || ἄκουε K || ἄκουε M.

463. δὲ N || δὲ K || δὲ M.

464. Ἰησοῦς R || Ἰωσήφ N || Ἰωσήφ K || Ἰωσήφ M || Ἰωσήφ corr. nos.

465. ὑπέγραψε N || ὑπέγραψε K || ὑπέγραψε M.

466. om.: τὸ N.

467. om.: τὴν R.

468. χρι N || χρι K.

469. om.: μου N || om.: μου K.

470. νομοδιδάσκαλος N || νομοδιδάσκαλος K || νομοδιδάσκαλος M.

471. ἔκβη N || ἔκβη K || ἔκβη M.

472. μέγα ἀγαθὸν N || μέγα ἀγαθὸν K || μέγα ἀγαθὸν M.

473. Ante λέγει add. τοῦ N || ante λέγει add. τοῦ K || ante λέγει add. τοῦ M.

474. τοῦ N || τοῦ K || τοῦ M.

βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ.» Ὡς Ναθαναήλ, τί σημεῖα καὶ τεκμήρια εἶδες εἰς τοῦτον τὸν Ἰησοῦν καὶ ὁμολογᾷς τον Υἱὸν Θεοῦ καὶ βασιλέα τοῦ Ἰσραήλ; Καὶ ἔως⁴⁷⁵ τώρα ἔλεγες: «Ἐκ Ναζαρετ δύναται τί ἀγαθὸν εἶναι;», ἔστοντας νὰ ἀρναῖσαι πῶς νὰ μὴ⁴⁷⁶ εἶναι⁴⁷⁷ ἀληθινὸς Μεσσίας καὶ τώρα εὐθὺς βοᾷς: «Ραββί, σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ;» «Ναί», λέγει ὁ Ναθαναήλ. «Διατὶ δὲν εἶναι ἰδίωμα παρὰ μόνον τοῦ Θεοῦ πανταχοῦ ὡς ἀπερίγραπτος καὶ ἀπειρος νὰ εὐρίσκειται», θεωρώντας ὅλους ὅπου καὶ ἂν εὐρίσκωνται,⁴⁷⁸ καὶ ἀκούοντας καὶ τοὺς λόγους των,⁴⁷⁹ ἂν ὁμιλοῦν καὶ μυστικότητατα, ὅσον βούλονται. Καὶ ἐπειδὴ ὅταν ὠμίλουν ἐγὼ μὲ τὸν Φίλιππον ὑπὸ κάτω εἰς τὴν συκῆν, μὲ ὄλον⁴⁸⁰ ὁποῦ ἐκεῖνος ἐκεῖ δὲν ἦτον, ὅμως λέγει μου τώρα ὄχι μόνον πῶς μᾶς εἶδεν⁴⁸¹, ἀλλὰ⁴⁸² ἀκόμη πῶς καὶ τί συνομιλοῦσαμεν⁴⁸³, ἤξεύρει καὶ λέγει μου.⁴⁸⁴ Δὲν τοῦ ἀκούετε λέγων μοι: «Πρὸ τοῦ σὲ Φίλιππον φωνῆσαι ὄντα ὑπὸ τὴν συκῆν εἰδὸν σε»; Λοιπόν, τί θέλω περισσότερον ὡσὰν τοῦτο νὰ γνωρίσω πῶς εἶναι ὁ ἀπερίγραπτος Θεὸς πληρῶν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ὡς λέγει Ἡσαΐας⁴⁸⁵: «Λοιπὸν ραββί, σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ» καὶ τὰ ἐξῆς⁴⁸⁶. Ναθαναήλ, πρόσεχε μὴ⁴⁸⁷ ἀπατηθῆς ὑπονοῶντάς τον διὰ Θεὸν, καὶ αὐτὸς νὰ εἶναι ψηλὸς ἄνθρωπος, διατὶ καὶ ὁ Μωϋσῆς⁴⁸⁸ μὲ ὄλον⁴⁸⁹ ὁποῦ δὲν ἦτον Θεός, ὅμως ὡσὰν νὰ ἤθελεν εἶσται παρών, ὅταν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον ἐποίησε, τέτοιαις λογῆς τὰ ἐδιηγήθη, καὶ ὅλοι⁴⁹⁰ οἱ Προφῆται ὁποῦ θεοὶ δὲν ἦσαν, δὲν εἶπαν καθαρῶς τὰ μέλλοντα. Τί θαυμαστὸν εἶναι, λοιπόν, ἂν καὶ ὁ Ναζαρηνὸς Ἰησοῦς, ἔχοντας τῆς προ-

475. ὡς N || ὡς K || ὡς M.

476. μὴν N || μὴν K || μὴν M.

477. post εἶναι add. ὁ M.

478. εὐρίσκον N.

479. τους N || τους K || τους M.

480. μ' ὄλον N || μ' ὄλον K || μ' ὄλον M.

481. εἶδε N || εἶδε K || εἶδε M.

482. ἀλλ' N || ἀλλ' K || ἀλλ' M.

483. ἐσυνομιλοῦσαμεν N || ἐσυνομιλοῦσαμεν K || ἐσυνομιλοῦσαμεν M.

484. [[τώρα ὄχι μόνον]] K.

485. post λέγει add. ὁ N || post λέγει add. ὁ K || post λέγει add. ὁ M.

486. om.: Θεοῦ καὶ τὰ ἐξῆς N || om.: Θεοῦ καὶ τὰ ἐξῆς K || om.: Θεοῦ καὶ τὰ ἐξῆς M.

487. μὴν N || μὴν K || μὴν M.

488. om.: ὑπονοῶντάς τον διὰ Θεὸν καὶ αὐτὸς νὰ εἶναι ψηλὸς ἄνθρωπος, διατὶ καὶ ὁ Μωϋσῆς N || om.: ὑπονοῶντάς τον διὰ Θεὸν καὶ αὐτὸς νὰ εἶναι ψηλὸς ἄνθρωπος, διατὶ καὶ ὁ Μωϋσῆς K || om.: ὑπονοῶντάς τον διὰ Θεὸν καὶ αὐτὸς νὰ εἶναι ψηλὸς ἄνθρωπος, διατὶ καὶ ὁ Μωϋσῆς M.

489. μ' ὄλον N || μ' ὄλον K || μ' ὄλον M.

490. ὅλα N || ὅλα K || ὅλα M.

φητείας τὸ χάρισμα, γινώσκει τὰ περασμένα καὶ λέγει τα; Ὅχι, λέγει ὁ Ναθαναήλ.⁴⁹¹ «Ἐνα⁴⁹² πρᾶγμα μοῦ λέγει ἐμένα ὁ Ἰησοῦς, ὅπου οὐδεὶς Προφήτης νὰ τὸ ἔχη ἤξιώθηκεν, ἀλλ' οὔτε ἄλλη φύσις ἠμπορεῖ νὰ τὸ ἔχη, παρὰ τοῦ Θεοῦ ἢ ὑπερούσιος φύσις. Ποῖον εἶναι τοῦτο; Τὸ νὰ γινώσκῃ τὰ κρύφια τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων. Καὶ δὲν τοῦ ἀκούετε, πῶς τὰ μυστικά τῆς ψυχῆς μου ἐπιδηλοῖ λέγων: «Ἴδε ἀληθῶς Ἰσραηλίτης ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστιν⁴⁹³.» Ἄν δὲν ἦτον Θεός, πῶς ἤξευρεν ὅτι ἐγὼ ἀντίτεινα τῷ Φιλίππῳ⁴⁹⁴, ὄχι δι'⁴⁹⁵ ἀπιστίαν μου, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθω τὸ πρᾶγμα καὶ τὴν ἀλήθειαν ἀσφαλτα; Λοιπόν, δὲν εἶναι Προφήτης ἀπλῶς, ἀλλὰ⁴⁹⁶ εἶναι Υἱὸς Θεοῦ καὶ τεθεωμένος ἄνθρωπος, μάλιστα ἐκεῖνος, δι' ὃν ὁ Δαβὶδ λέγει: «Τὸ ἀκατέργαστον μοῦ ἔγνωσαν οἱ ὀφθαλμοί σου» καὶ τὸ «Ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφρούς». Ὁρθοδόξως, λοιπόν, λέγω: «Ραββί, σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ⁴⁹⁷.» Τούτην τὴν ὁμολογίαν τοῦ Ναθαναήλ, ὃ χριστιανικώτατόν μου συνάθροισμα⁴⁹⁸, παρακαλῶ ὅλοι μας τούτην τὴν ὥραν καὶ ἡμεῖς πρὸς τὸν Χριστόν μας νὰ κάμωμεν, διατὶ ὦ καὶ πόση εὐσέβεια περιέχεται μέσα εἰς τοῦτο τὸ ραββὶ ὄνομα! Ἐδῶ ὁμολογᾷς τὸν Ναζαρητὸν Χριστόν διὰ τοῦ πρώτου τῆς λέξεως γράμματος, ἤγουν τοῦ ρ, πῶς εἶναι ὁ οὐράνιος ποιμὴν, τοῦ ὁποίου ὁ Δαβὶδ λέγει: «Τὸ ἀκατέργαστόν μου ἔγνωσαν οἱ ὀφθαλμοί σου», καὶ τὸ «Ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφρούς.» Ὁρθοδόξως, λοιπόν, λέγω: «Ραββί, σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ποιμαίνων⁴⁹⁹ τὸν Ἰσραὴλ πρόσχες. Ὁ καθημένος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ ἐμφάνηθι», ὁ ὁποῖος ἔχοντας εἰς τὴν οὐράνιον τῆς μακαριότητος μάνδραν ἑκατὸν πρόβατα, ἤγουν ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους, ἔστοντας καὶ τὸ ἐν (ἡ φύσις δηλαδὴ ἡ ἀνθρώπινος) νὰ πλανηθῇ φθόνῳ διαβόλου καὶ γυναικὸς ἀπάτη, ἄφηκε τὰ ἐνενήκοντα ἐννέα καὶ ἄναψε τὸν λύχνον τῆς σαρκὸς του, γενόμενος ἄνθρωπος. Μάλιστα, σήμερον τὴν οἰκίαν τοῦ κόσμου διὰ τῶν παθῶν του (φ. 156v) καὶ θανάτου ἐσάρωσεν, ὥστε καὶ εὐρηκέ τὴν ὑπὸ τοῦ διαβόλου ταιλαιπωρουμένην καὶ ἡμίθνητον, τὴν ὁποίαν εἰς τοὺς ὤμους του ἐπάνω⁵⁰⁰

491. om.: ὄχι λέγει ὁ Ναθαναήλ N || om.: ὄχι λέγει ὁ Ναθαναήλ K || om.: ὄχι λέγει ὁ Ναθαναήλ M.

492. ante Ἐνα add. μὰ N || ante Ἐνα add. μὰ K || ante Ἐνα add. μὰ M.

493. ἔστι N || ἔστι K || ἔστι M.

494. τοῦ Φιλίππου N || τοῦ Φιλίππου K || τοῦ Φιλίππου M.

495. διὰ N || διὰ K || διὰ M.

496. ἀμὴ N || ἀμὴ K || ἀμὴ M.

497. om.: τοῦ Ἰσραήλ N || om.: τοῦ Ἰσραήλ K.

498. om.: συνάθροισμα N || om.: συνάθροισμα K.

499. προιμαίνων K.

500. ἀπάνω N || ἀπάνω K || ἀπάνω M.

όμοῦ μὲ τὸν σταυρὸν ἀναβάζοντας, ὡς εἰς τὸν Παράδεισον τὴν ἔφερε⁵⁰¹. Καὶ ἄκουε πῶς λέγει: «Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔση ἐν τῷ Παραδείσῳ.» Ἐδῶ ἀκόμη εἰς τὸ δεῦτερον γράμμα, τὸ α, τὸν ὁμολογᾶς πῶς εἶναι ἄναρχος καὶ ἀτελεύτητος, ὁποῦ εἶναι τόσον, ὅσον νὰ εἴπῃς Θεὸς αἰδίδιος. Ἀκόμη ὁμολογᾶς τον⁵⁰² διὰ τοῦ τρίτου γράμματος, τοῦ β δηλαδὴ⁵⁰³, πῶς εἶναι⁵⁰⁴ διπλοῦς κατὰ τὴν φύσιν, τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος. Μείνας γὰρ ὅπερ ἦν, ἔλαβεν ὅπερ⁵⁰⁵ οὐκ ἦν. Ἀκόμη διὰ τοῦ πέμπτου γράμματος, τοῦ ε δηλαδὴ, κηρύττεις πῶς ἐπῆρεν ἐπὶ σταυροῦ σήμερον πέντε πληγὰς διὰ νὰ χύσῃ πηγὰς αἵματος, νὰ ἀγιάσῃ ὄχι μόνον τὰς πέντε αἰσθήσεις τὰς ἐξωτερικάς, ὄρασιν, ἀκοήν, ὄσφρησιν, γεῦσιν καὶ ἀφήν, ἀμὴ καὶ τὰς ἐσωτερικάς, νοῦν, διάνοιαν, φαντασίαν, δόξαν καὶ κοινὸν βουλευτήριον. Ἀκόμη διὰ τοῦ ἕκτου γράμματος, τοῦ ι, τὸν ὁμολογᾶς πῶς τοῦτος εἶναι ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν, ὁποῦ εἰς τὸ Σίναϊον ὄρος τὰς δέκα ἐντολὰς τῷ Μωυσῇ ἔδωκε καὶ ἀκόμη ὁ Ὦν, ὁποῦ μὲ δέκα μάστιγας τὸν Φαραῶ ἐτιμώρησε. Τοῦτα, λοιπόν, ὁμοῦ μὲ τὸν Ναθαναὴλ καὶ ἡμεῖς σήμερον κηρύττοντες ὁμολογοῦμεν ὡς καὶ αὐτός⁵⁰⁶, πῶς εἶναι ὁ Ἰησοῦς μας ὁ Ναζαρητὸς Μεσσίας προφητευόμενος. Μὲ τὸ νὰ γράφῃ γοῦν καὶ ὁ Πιλάτος εἰς τὸν τοῦ σταυροῦ τίτλον Ἰησοῦς Ναζωραίων, ὁμολογᾶ καὶ στανικῶς του ὅλα τοῦτα τὰ σημαίνόμενα ὁποῦ ὁ Ναθαναὴλ εἰς τὸν Χριστόν, ἀφοῦ⁵⁰⁷ Ναζαρητὸν τὸν ἐγνώρισεν, ἀνεκλήρωξε. Λοιπόν, ἐπειδὴ καὶ ὁ Ναθαναὴλ⁵⁰⁸ διὰ τῆς τοιαύτης ὁμολογίας ἠξιώθη τῆς μακαριότητος, ἃς τὴν μελετῶμεν καὶ ἡμεῖς ὁμοῦ μὲ τὸ φορικτὸν καὶ ἅγιον πάθος συχνάκις, διὰ νὰ

501. ἦφερε M.

502. ὁμολογᾶτον N || ὁμολογᾶτον K || ὁμολογᾶτον M.

503. om.: δηλαδὴ N || om.: δηλαδὴ N || om.: δηλαδὴ M.

504. post πῶς εἶναι add. ὄχι τὸ πρῶτον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὁ Πατὴρ δηλαδὴ, ἢ τὸ τρίτον, ἤγουν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ τὸ δεῦτερον, ἤγουν ὁ Υἱός. Διότι ἔπρεπεν ἐκεῖνος ὁποῦ εἶναι Υἱὸς εἰς τὸν Πατέρα νὰ γεννηθῇ καὶ Υἱὸς ἀπὸ τὴν Μητέρα. Ἀκόμη ὁμολογᾶς τον καὶ διὰ τοῦ τετάρτου γράμματος τοῦ δευτέρου β δηλαδὴ N || post πῶς εἶναι add. ὄχι τὸ πρῶτον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὁ Πατὴρ δηλαδὴ, ἢ τὸ τρίτον, ἤγουν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ τὸ δεῦτερον, ἤγουν ὁ Υἱός. Διότι ἔπρεπεν ἐκεῖνος ὁποῦ εἶναι Υἱὸς εἰς τὸν Πατέρα νὰ γεννηθῇ καὶ Υἱὸς ἀπὸ τὴν Μητέρα. Ἀκόμη ὁμολογᾶς τον καὶ διὰ τοῦ τετάρτου γράμματος τοῦ δευτέρου β δηλαδὴ K || post πῶς εἶναι add. ὄχι τὸ πρῶτον πρόσωπον τῆς Ἁγίας, ὁ Πατὴρ δηλαδὴ, ἢ τὸ τρίτον, ἤγουν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ τὸ δεῦτερον, ἤγουν ὁ Υἱός. Διότι ἔπρεπεν ἐκεῖνος ὁποῦ εἶναι Υἱὸς εἰς τὸν Πατέρα νὰ γεννηθῇ καὶ Υἱὸς ἀπὸ τὴν Μητέρα. Ἀκόμη ὁμολογᾶς τον καὶ διὰ τοῦ τετάρτου γράμματος τοῦ δευτέρου β δηλαδὴ M.

505. ὁ M.

506. αὐτὸν N || αὐτὸν K || αὐτὸν M.

507. ἀπέιτις N || ἀπέιτις K || ἀπέιτις M.

508. [[εἰς τὸν Χριστόν]] K.

φανῶμεν⁵⁰⁹ μακάριοι, διότι, ἀνίσως καὶ ἡ μελέτη τοῦ παλαιῦ νόμου ἔκανε τὸν μελετῶντα μακάριον, καθὼς λέγει ὁ Δαβίδ, «Μακάριος ἀνὴρ, ὃς ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσῃ», πόσον⁵¹⁰ μᾶλλον ἡ μελέτη τούτου τοῦ μυστηρίου ἀποδείξει αὐτὸν τὸ ὁποῖον περιέχει ὅλα τὰ ἀπόκρυφα τοῦ παλαιῦ νόμου, περιέχει ὅλα τῶν Προφητῶν. Εἶναι ἡ δύναμις ὄλου τοῦ Εὐαγγελίου, ὅλη ἡ πίστις τῆς Ἐκκλησίας! Ἄς μελετήσωμεν, λοιπόν, καὶ διὰ τοῦ νοδὸς ὀλίγον καὶ ἄς ἡσυχάσῃ ὁ λόγος τῆς γλώττης διὰ ὀλίγην ἄνεσιν.

ΤΡΙΤΟΝ ΜΕΡΟΣ

Ἄν τοῦ Πιλάτου τὸ πνεῦμα ἠθέλαμεν ἡμπορεῖ νὰ ἐρωτήσωμεν τούτην τὴν ὥραν διὰ ποίαν αἰτίαν εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ τίτλου ὁποῦ κάνει διὰ τὸν Ναζαρητὸν Ἰησοῦν δὲν⁵¹¹ λέγει Ἰησοῦς Ναζωραίων, βασιλεὺς Ἰουδαίων, ἀμὴ λέγει ὁ βασιλεὺς, ἔστοντας καὶ νὰ προστίθῃ⁵¹² τὸ προτακτικὸν ἄρθρον τὸ ὄ, βέβαια ἤθελε μᾶς ἀποκριθεῖ⁵¹³ πῶς τοῦτο τὸ ἔκαμε διὰ νὰ ὁμολογήσῃ τὸν Ἰησοῦν μας ὄχι μόνον ἐπίγειον βασιλέα, ἀλλὰ καὶ οὐράνιον, ἦγουν ὄχι μόνον φηλὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ Θεάνθρωπον. Διότι εἶχαν βέβαια οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἄλλους βασιλεῖς πρὸ τοῦ Ἰησοῦ μας, ὅμως ὡς μόνον ἄνθρωποι δὲν ὠνομάζοντο⁵¹⁴ καθεὶς ὁ βασιλεὺς, ἀλλὰ⁵¹⁵ βασιλεὺς ἀπλῶς. Καὶ ἂν μὲ ἐρωτᾷς πῶς ὁ ἄπιστος Πιλάτος τοιαύτην ὁμολογίαν ἔκανεν εἰς τὸν Ἰησοῦν, λέγω σοι⁵¹⁶ πῶς, καθὼς τὸν ἀλλόφυλον Βαλαὰμ ἔπεμψεν Βαλαὰμ ὁ βασιλεὺς τοῦ Μωάβ καὶ ἐπῆρε διὰ νὰ καταρασθῇ τὸν Ἰσραὴλ (καθὼς εἰς τὸ κγ^{ον} τῶν Ἀριθμῶν φαίνεται), ὅμως τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὁμιλῶντας διὰ τοῦ Βαλαὰμ εὐλογίαν καὶ ὄχι κατάραν τοῖς Ἑβραίοις ἔδιδεν, ὁμοίως καὶ διὰ τοῦ Πιλάτου τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τὴν ὁμολογίαν ἔκανεν. Ἄπιστοι⁵¹⁷ ἦσαν καὶ αἱ Σιβύλλαι καὶ πρὸ Χριστοῦ, ὅμως καὶ δι' αὐτῶν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡσὰν καὶ διὰ τῶν Προφητῶν ἐκήρυττε⁵¹⁸. Δὲν ἀκούεις τῆς Ἐρυθραίας τὴν ἀκροστιχίδα ὁποῦ ἀναλογεῖ μὲ τὴν ὁμολογίαν

509. φανοῦμεν N || φανοῦμεν K || φανοῦμεν M.

510. πόσω N || πόσω K || πόσω M.

511. δὲ N || δὲ K.

512. προστήσῃ N || προστήσῃ K || προστήσῃ M.

513. ἀποκριθῇ μας ἤθελε N || ἀποκριθῇ μας ἤθελε K || ἀποκριθῇ μας ἤθελε M.

514. ὠνομάζετο N || ὠνομάζετο K || ὠνομάζετο M.

515. ἀμὴ N || ἀμὴ K || ἀμὴ M.

516. σου N || σου K || σου M.

517. in margine sinistra: περὶ τῶν Σιβύλλων R.

518. ἐκήρυξε N || ἐκήρυξε K || ἐκήρυξε M.

του τίτλου; «Ἰησοῦς Χριστός, Θεοῦ Υἱός, Σωτὴρ (φ. 157r) σταυρός.» Μάλιστα ἐξηγᾷ καὶ τὴν ἀκροστιχίδα περισσότερα εἰς τὰ ὕστερα⁵¹⁹ δύο ἔπη λέγουσα: «Οὗτος ὁ νῦν προγραφεὶς ἐν ἀκροστίχοις, Θεός, Σωτὴρ ἡμῶν ἀθάνατος βασιλεὺς ὁ παθῶν ἔνεχ' ἡμῶν⁵²⁰.» Λοιπὸν, ὄχι μόνον ἀπὸ τὰ στόματα τῶν πιστῶν καὶ ὀρθοδόξων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κάποιων ἀπίστων κηρύττει ὁ Θεὸς τὰ μεγαλεῖά του. Καὶ τοῦτο εἶναι ὁποῦ λέγει εἰς τὸν Ματθαῖον ὁ Πρόδρομος: «Δύναται ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ», λοιπὸν ὁ βασιλεὺς τὸ ὅμοιον καὶ ὁ Προφήτης Ζαχαρίας εἰς τὸ ἕνατον κεφάλαιον κάνει. Καὶ ἄκουε: «Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, κήρυσσε, θύγατερ Ἰερουσαλήμ. Ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι.» Δὲν λέγει ἀπλῶς ἰδοὺ βασιλεὺς, ἀλλ' ⁵²¹ ὁ βασιλεὺς σου, διατὶ τοῦτος εἶναι μόνος⁵²² ὁ μονοκράτωρ Θεάνθρωπος βασιλεὺς καὶ καθὼς διατὶ ἦσαν πολλοὶ χριστοί, ἦγουν χρισμένοι ἱερεῖς μὲ τὸ ἔλαιον τοῦ κέρατος, διὰ τοῦτο ὁ μακάριος Πέτρος,⁵²³ διὰ τὴν ἐξουσίαν τὸν Ἰησοῦν μας ἀπὸ ἐκείνους, ἔβαλε καὶ αὐτὸς τὸ προτακτικὸν ἄρθρον τὸ ὁ, λέγοντας εἰς τὴν ὁμολογίαν ὁποῦ ἔκαμεν (ὡς φαίνεται εἰς τὸ 1στ^{ον} τοῦ Ματθαίου): «Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς» καὶ ὄχι Χριστός, ἀπλῶς. Ἔτζι καὶ ὁ Πιλάτος: «Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων» καὶ τοῦτο πρεπόντως, διατὶ ὁ Ἰησοῦς μας Χριστὸς ὄχι μόνον ὡσάν Υἱὸς Θεοῦ ἦτον καὶ εἶναι καὶ θέλει εἶσται βασιλεὺς τῆς κτίσεως, καθὼς ὁ Δανιὴλ καὶ Δαβὶδ μαρτυροῦσιν, ὁ μὲν Δανιὴλ λέγων: «Ἡ βασιλεία αὐτοῦ βασιλεία αἰώνιος, ἧτις οὐ παρελεύσεται», ὁ δὲ Δαβὶδ: «Ἡ βασιλεία σου βασιλεία πάντων τῶν αἰώνων», ἀλλ' ἀκόμη καὶ ὡς Υἱὸς ἀνθρώπου εἶναι τώρα καὶ θέλει εἶσται ἀιδίως⁵²⁴ βασιλεὺς τῆς κτίσεως. Τοῦτο ἤξευρεν ὁ Δαβὶδ, διὰ τοῦτο λέγει εἰς τὸν ρμ^{ον} φαλμόν⁵²⁵: «Βασιλεύσει Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα ὁ Θεὸς⁵²⁶ Σιών εἰς γενεάν καὶ γενεάν.» Βασιλεύσει εἰς μέλλοντα χρόνον διὰ τὴν δειξίαν καὶ τὴν τῆς ἀνθρωπότητός του βασιλείαν. Καὶ ἄκουε τοῦ Ἡσυχίου ἐξηγουόντος⁵²⁷ τοῦτο τὸ ρητόν. Ταῦτα τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εὐαγγελίζεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ βασιλεύων ὡς Θεὸς ἀσάρκως πρὸ τῶν αἰώνων, βασιλεύσει καὶ ὡς ἄνθρωπος εἰς τὸν αἰῶνα, καθ' ὃν ἐρεῖ τὸ

519. om.: ὕστερα M.

520. ἐν ἡμῖν R ἔνεχ' ἡμῶν N ἔνεχ' ἡμῶν K ἔνεχ' ἡμῶν M ἔνεχ' ἡμῶν corr. nos.

521. ἀλλὰ N ἄλλὰ K ἄλλὰ M.

522. μόνος εἶναι N ἄλλος εἶναι K ἄλλος εἶναι M.

523. [[Παῦλος]] N.

524. [[εἰς τὸν αἰῶνα]] K.

525. om.: φαλμόν N ἄλλος N ἄλλος K ἄλλος M.

526. post ὁ Θεὸς add. Σου N ἄλλος add. Σου K ἄλλος add. Σου M.

527. ἐξηγῶντας N ἄλλος K ἄλλος M.

«Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία», ὅθεν καὶ τῷ Πιλάτῳ⁵²⁸ ἔλεγεν: «Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.» Δὲν⁵²⁹ λέγει: «Ἡ βασιλεία μου δὲν εἶναι εἰς τὸν κόσμον τοῦτον», δείχνοντας τάχα πῶς εἰς ἄλλον αἰσθητὸν κόσμον εἶναι βασιλεύς, κατὰ τοὺς ἄφρονας Μανιχαίους, διατὶ τοῦτος μόνος ὁ κόσμος ὁ αἰσθητὸς εὐρίσκεται καὶ ὄχι ἄλλος, ὄχι νὰ εἰπῆς ἄλλοι, καθὼς καὶ ὁ φιλόσοφος μὲ μυρίας ἀποδείξεις φανερώνει εἰς τὸ πρῶτον *Περὶ οὐρανοῦ*, ἀμὴ λέγει πῶς δὲν εἶναι ἡ βασιλεία του ἀπ' ἐδῶ, ἤγουν δὲν τοῦ ἐδόθηκεν ἀπὸ τὴν γῆν, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν οὐράνιον του⁵³⁰ Πατέρα, ἡ πάλιν δὲν εἶναι ἡ βασιλεία του ἀπὸ τὸν καιρὸν ὅπου ἐκτίσθη ὁ κόσμος ἢ ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ἀνθρωπίνης⁵³¹ γεννήσεως, ἀλλὰ πρὸ τῶν αἰώνων, μάλιστα ἀνάρχως καὶ ἀϊδίως. Καὶ ἂν γροικᾶς τοῦ Δανιήλ νὰ λέγῃ πῶς ὁ Πατὴρ νὰ τοῦ ἔδωκε τὴν βασιλείαν καὶ τὴν ἀρχήν, ἔδωκέ την ὡς Ἰῶ ἀνθρώπου, καθὼς καὶ ὁ Γαβριήλ μαρτυρεῖ: «Καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον» καὶ τὰ ἑξῆς. Μὲ ὄλον⁵³² ὅπου ἂν εἰπῆς καὶ⁵³³ καθὸ Θεῶ⁵³⁴ νὰ τοῦ τὴν ἔδωκε, δὲν⁵³⁵ βλασφημᾶς, ἐπειδὴ ὁ Πατὴρ εἶναι αἰτία ἐσωτερικῆ τοῦ Ἰοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, τοῦ μὲν ὡς γεννήτωρ, τοῦ δὲ ὡς προβολεύς. Καὶ τοῦτο εἶναι ὅπου λέγει καὶ ὁ Υἱός: «Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου.» Πάντα, ἤγουν καὶ βασιλεία καὶ κρίσις καὶ ζωὴ καὶ λοιπά, φυσικῶς ὡς Πατὴρ καὶ γεννήτωρ μοι τὰ ἔδωκεν. Ἀλλὰ τί θέλω ἐγὼ σήμερον εἰς ἀνθρώπους μάλιστα πιστοὺς τὴν μόνην βασιλείαν καὶ ἀϊδίον τοῦ Ναζαρηνοῦ μας Ἰησοῦ νὰ ἐρμηνεύσω⁵³⁶ ἐκεῖ ὅπου ὄχι μόνον ἡ Ἁγία Γραφή τὸ κηρύττει, Παλαιὰ καὶ Νέα εἰς (φ. 157ν) μυρίους τόπους, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος Πιλάτος, ὁ ἐχθρὸς μας ἐπὶ σταυροῦ διὰ τριῶν γλωσσῶν καὶ γραμμάτων τὸ μαρτυρεῖ; Ἄς ἰδοῦμεν γοῦν ἡμεῖς, ὦ χριστιανοί. Ποία πρώτη καὶ κυρία περιστάσις καὶ ποῖον ἰδίωμα⁵³⁷ πρέπει νὰ εὐρίσκεται εἰς ἓνα ἀληθινὸν βασιλέα, καὶ ἂν εἰς τὸν Χριστὸν μας εὐρίσκεται⁵³⁸ καὶ ἀκόμη καὶ ἂν ἔχη καὶ ἄλλα ὅπου οἱ λοιποὶ βασιλεῖς νὰ

528. τοῦ Πιλάτου N || τοῦ Πιλάτου K || τοῦ Πιλάτου M.

529. δὲ N || δὲ K || δὲ M.

530. om.: του N || om.: του K || om.: του M.

531. post ἀνθρωπίνης add. του M.

532. μ' ὄλον N || μ' ὄλον K || μ' ὄλον M.

533. ante καὶ add. πῶς N || ante καὶ add. πῶς K || ante καὶ add. πῶς M.

534. Θεοῦ N || Θεοῦ K || Θεοῦ M.

535. δὲ N || δὲ K.

536. ἐρμηνεύω N || ἐρμηνεύω K || ἐρμηνεύω M.

537. in margine sinistra: ποῖον εἶναι τὸ κύριον ἰδίωμα τοῦ βασιλέως R.

538. om.: τὸ μαρτυρεῖ. Ἄς ἰδοῦμεν γοῦν ἡμεῖς, ὦ χριστιανοί, ποία πρώτη καὶ κυρία περιστάσις καὶ ποῖον ἰδίωμα N || om.: τὸ μαρτυρεῖ. Ἄς ἰδοῦμεν γοῦν ἡμεῖς, ὦ χριστιανοί.

μῆ⁵³⁹ ἡμποροῦσι νὰ τὰ ἔχουσι⁵⁴⁰, διότι τότε πρέπει του⁵⁴¹ καὶ δικαίως ὁ βασιλεὺς καὶ ὄχι βασιλεὺς ἀπλῶς νὰ ὀνομάζεται ἀπὸ ὅλην τὴν αἰσθητὴν κτίσιν καὶ νοουμένην; Πρῶτον καὶ κύριον ἰδίωμα τοῦ βασιλέως εἶναι νὰ ἔρχεται μέσα εἰς τὴν μοναρχίαν καὶ βασιλείαν του διὰ τῆς θυρός. Διατί⁵⁴² δὲν διαβάζετε, αὐθένται⁵⁴³ καὶ⁵⁴⁴ ῥήτορες, τὸ πρῶτον βιβλίον τῆς *Ρητορικῆς* τοῦ Ἀριστοτέλους νὰ ἰδῆτε πῶς διάφορον ὑπάρχει τὸ τέλος τῆς νομίμου βασιλείας ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ τῆς τυραννίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ τῆς δημοκρατίας καὶ ὀλιγαρχίας καὶ ἀριστοκρατίας; Ναί, βέβαια, διατί τὸ τέλος τῆς δημοκρατίας εἶναι κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἡ ἐλευθερία, τῆς ὀλιγαρχίας ὁ πλοῦτος, τῆς ἀριστοκρατίας τὰ πρὸς παιδείαν καὶ τὰ νόμιμα, τῆς τυραννίδος ἡ φυλακὴ καὶ ἡ βλέπησις, καὶ τῆς νομίμου βασιλείας τὸ ἐννόμως ἐπιστατεῖν. Λοιπόν, τοῦτο τὸ κάλλιστον καὶ βέλτιστον τέλος τῆς ἀληθινῆς βασιλείας ζητεῖ⁵⁴⁵ ἀναγκαίως τοῦτο τὸ πρῶτον ἰδίωμα, ἦγουν νὰ ἔρχεται εἰς τὴν ἀξίαν τῆς μονοκρατορίας διὰ τῆς θυρός, ἦγουν νομίμως, διὰ μόνην κυβέρνησιν καὶ ὠφέλειαν τῶν βασιλευσομένων καὶ ὄχι διὰ ἀνδραποδισμόν καὶ δουλείαν τους, καθὼς εἶναι τὸ τέλος τῆς τυραννίας. Ἀκόμη διὰ τῆς θυρός, ἦγουν νὰ εἶναι καὶ με ἐπιθυμίαν καὶ θέλημα τῶν ὑπηκόων. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰησοῦς μας σήμερον, ὁ ἀληθινὸς βασιλεὺς τῆς κτίσεως, ἀφου⁵⁴⁶ ἐγροῖκα τῆς συναγωγῆς νὰ μῆ⁵⁴⁷ εἶναι με ἐπιθυμίαν της νὰ εἶναι βασιλεὺς της, λέγουσα: «Οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰμὴ Καίσαρα», ἔλεγε τῷ Πιλάτῳ⁵⁴⁸: «Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου», ὡσὰν νὰ ἤθελε λέγει: Τοῦ νομίμου βασιλέως, ὃ Πιλάτε, εἶναι πρῶτον ἰδίωμα νὰ ποιμαίνῃ διὰ τῆς θυρός, ἦγουν νὰ δίδῃ τὰ προνόμια τῆς βασιλείας του καὶ τὰς ὠφελίμους⁵⁴⁹ κυβερνήσεις ἐκεῖνων ὅπου θέλουσι νὰ τὰ δέχωνται καὶ ὄχι ἐκεῖνων ὅπου με ὄλον⁵⁵⁰ ὅπου εὐρίσκονται εἰς τοὺς τόπους τῆς βασιλείας

ποία πρώτη καὶ κυρία περίστασις καὶ ποῖον ἰδίωμα K || om.: τὸ μαρτυρεῖ. Ἐς ἰδοῦμεν γοῦν ἡμεῖς, ὃ χριστιανοί, ποία πρώτη καὶ κυρία περίστασις καὶ ποῖον ἰδίωμα M.

539. μῆν N || μῆν K || μῆν M.

540. ἔχουσι N || ἔχουσι K || ἔχουσι M.

541. τους N || τους K || τους M.

542. διότι N || διότι K || διότι M.

543. αὐθέντες N || αὐθέντες K || αὐθέντες M.

544. om.: καὶ N || om.: καὶ K || om.: καὶ M.

545. ζητᾶ N || ζητᾶ K || ζητᾶ M.

546. ἀπείτις N || ἀπείτις K || ἀπείτις M.

547. μῆν N || μῆν K || μῆν M.

548. τοῦ Πιλάτου N || τοῦ Πιλάτου K || τοῦ Πιλάτου M.

549. ὠφελιμῶδεις N || ὠφελιμῶδεις K || ὠφελιμῶδεις M.

550. μ' ὄλον N || μ' ὄλον K || μ' ὄλον M.

του καὶ ἄκοντες, ἀπὸ φθόνου καὶ σκληρότητά τους δὲν⁵⁵¹ τὰ θέλουσιν. Ἄν εἶναι ἀλήθεια τοῦτο, ἤγουν πὼς εἶναι ἰδίωμα τὸ διὰ τῆς θυρῶς εἰσερχεσθαι τὸν βασιλέα, ὁ σταυρούμενός μας βασιλεὺς τὸ κηρύττει εἰς τὸ δέκατον κεφάλαιον τοῦ Ἰωάννου: «Ὁ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας, ποιμὴν ἐστὶ τῶν προβάτων.» Ποιμὴν, ἤγουν⁵⁵² βασιλεὺς, ἐπειδὴ τόσον εἶναι νὰ εἰπῆς ποιμὴν ὡσάν καὶ βασιλεὺς. Οἱμοί, καὶ ποῖος ἄλλος μονοκράτωρ καὶ βασιλεὺς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου εἶχε τοῦτο τὸ ἰδίωμα πλέον ἔμφυτον καὶ οὐσιωδέστατον, ὄχι μόνον καθὸ Θεός, ἀλλὰ καὶ καθὸ ἄνθρωπος, ὡσάν τοῦτον, ὅπου ἕνας του μεγάλος ἐχθρὸς καὶ ἐνὸς Καίσαρος μονοκράτορος γνήσιον τὸν μαρτυροῦ λέγων «ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων»; Μαρτυρήσετέ μου τὸν λόγον, παρακαλῶ, ὦ ἱστορικοὶ μου. Ἐκάθησε τάχα τινὰς βασιλεὺς εἰς τὸν κόσμον ὅπου νὰ ἦτον μὲ κοινήν ἐπιθυμίαν ὄλου τοῦ λαοῦ ἢ νὰ μὴ τὸν ἐχθρεύοντο ἀπὸ τοὺς ἰδίους του ὑπηκόους πολλοὶ ἢ ὅπου νὰ μὴ⁵⁵³ ἀποστάτησαν στρατάρχει του; Ὅχι, βέβαια, ὄχι. Οὐκ ἔστιν ἕως ἐνός. Καὶ⁵⁵⁴ αἱ ἱστορίαι σᾶς τὸ μαρτυροῦσι καὶ ἐσεῖς τὸ ὁμολογεῖτε, ὅθεν ἐγὼ εἰς τοῦτο δὲν μακρύνω⁵⁵⁵ τὸν λόγον μου. Μερίσετε μου καὶ σήμερον, ὦ ἀριθμητικοὶ μου, πόσαι μυριάδες αὐθένται⁵⁵⁶, ἐξουσιασταί, ἄρχοντες, βασιλεῖς, σατράπαι, στρατιῶται καὶ εἰς συντομίαν ἄνδρες τε καὶ (φ. 158r) γυναῖκες ἔδωσαν τὰ κορμῖα τους δι⁵⁵⁷ ἀγάπην τοῦ Ναζαρηνοῦ μας Ἰησοῦ καὶ βασιλέως τῶν Ἰουδαίων εἰς πῦρ, εἰς ξίφη, εἰς τροχούς, εἰς λίμνας παγετοῦ καὶ κρυστάλλου, εἰς καμίνοους καὶ εἰς ἄλλα μύρια εἶδη θανάτων; Καὶ πόσαι μυριάδες ἄλλοι, ὄρη, φάραγγας, σπήλαια καὶ ἐρημίας ἐπλήρωσαν, προσδεχόμενοι τὸν Ἰησοῦν, τὸν σώζοντα αὐτοὺς ἀπὸ ὀλιγοψυχίας καὶ ἀπὸ καταγίδος; Καὶ πόσοι πατέρας, μητέρας, γυναῖκας, τέκνα, ἀδελφούς, συγγενεῖς, φίλους, πλοῦτον, δόξαν, ἀξίας καὶ διαδῆματα ἐγκατέλιπον, μόνον διὰ τὴν ἀγάπην του ἀκολουθοῦντες αὐτῷ; Καὶ τί μοι τὰ πόρρω λέγειν; Ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἂν ἤθελε λάχει καιρὸς διωγμοῦ, δὲν ἠθέλαμεν δώσει τάχα ψυχὴν καὶ σάρκα ἕνεκα τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ καὶ βασιλέως μας; Ναί, βέβαια ναί. Καὶ διατὶ ἄλλο, παρὰ διατὶ τοῦτος εἶναι νόμιμος καὶ ἀληθινὸς μονοκράτωρ, ὁ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλὴν τῶν προβάτων; Εἰς τοῦτο ἀποβλέποντας ὁ θεῖος Παῦλος ἔλεγε: «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ;»

551. δὲ N || δὲ K.

552. post ἤγουν add. ὁ N.

553. μὴν N || μὴν K || μὴν M.

554. om.: Καὶ N || om.: Καὶ K || om.: Καὶ M.

555. μακραίνω N || μακραίνω K || μακραίνω M.

556. αὐθέντες N || αὐθέντες K || αὐθέντες M.

557. διὰ N || διὰ K || διὰ M.

καὶ τὰ ἐξῆς⁵⁵⁸. Ὡς προνόμια τῆς Χριστοῦ πολιτείας! Ἰησοῦς τῶν Ναζωραίων, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. Ἀλλὰ διατί νὰ γράψῃ ὁ Πιλάτος εἰς τὸν τίτλον ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων καὶ ὄχι τῶν ἐθνῶν, ἐπειδὴ τὰ ἔθνη τὸν ἐδέχθησαν, ἀμὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἔλεγον: «Οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰμὴ Καίσαρα»; Τοῦτο γέγονε διὰ δόξαν περισσοτέραν τοῦ Ἰησοῦ μας καὶ διὰ αἰσχύνῃν καὶ καταφρόνησιν τῶν Ἰουδαίων, διότι ὁ Πιλάτος δὲν ἐστοχάζετο τὴν σκληρὰν γνώμην τῶν ἀθέων Ἰουδαίων, ἤγουν πῶς δὲν τὸν δέχονται διὰ βασιλέα τοὺς φθονοῦντές τον, ἀμὴ ἐστοχάζετον εἰς τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ἐπειδὴ καὶ στανικῶς τοὺς ὁ Ἰησοῦς μας εἶναι βασιλέας τοὺς⁵⁵⁹, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πιλάτος δὲν ἤθελε νὰ χῶσῃ τὴν ἀλήθειαν. Μάλιστα, ἐκεῖνοι ὅσον τοῦ ἔλεγον «οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰμὴ Καίσαρα⁵⁶⁰», τόσον ὁ Πιλάτος ἀντὶ δικαίου⁵⁶¹ ἐβόα: «Τὸν βασιλέα ὑμῶν σταυρώσω;», ὡσὰν νὰ τοὺς ἔλεγε: «Κἂν θέλετε, κἂν μὴ θέλετε, βασιλεύς⁵⁶² σας εἶναι, ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ ἐσᾶς θέλετε τὸν ὁμολογήσει διὰ βασιλέα σας ἀπὸ τώρα καὶ ἔμπροσθεν καὶ ὅσοι πάλιν εἰς τούτην τὴν ζωὴν διὰ ἀπόγνωσίν σας δὲν⁵⁶³ θέλετε τὸν ὁμολογήσει καὶ τὸν μαρτυρήσει⁵⁶⁴, ἀλλὰ εἰς τὴν μέλλουσαν μὲ τόσῃν σας κόλασιν θέλετέ τον ὁμολογᾶ ἀϊδίως καὶ ἀτελευτήτως. Διατί ὄχι μόνον ἐσεῖς, ἀλλὰ⁵⁶⁵ καὶ τὰ δαιμόνια ὁποῦ σᾶς παρακινουσι τώρα νὰ τὸν σταυρώσετε, φρίττουσι καὶ τρέμουσιν ἀπὸ προσώπου τῆς δυνάμεώς του.» Λοιπόν, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ἢ πάλιν ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ἔγραψεν ὁ Πιλάτος καὶ ὄχι τῶν ἐθνῶν, ἔστοντας καὶ νὰ στοχάζεται ὄχι τὴν ἔκβασιν, ἀλλὰ τὴν προκαταρκτικὴν αἰτίαν. Διατί δὲν ἤξεύρετε πῶς ἐξεπίτηδες ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ γενόμενος ἄνθρωπος, διὰ νὰ σώσῃ τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν καὶ ἐπομένως τὸν ἐθνικόν; Ναί, βέβαια. Διὰ τοῦτο ἔλεγε τοῖς Ἀποστόλοις νὰ λύσουσιν⁵⁶⁶ ἔμπροσθεν τὴν δεδεμένην ὄνον καὶ ὑποζύγιον, ἤγουν τὸν Ἰουδαϊκὸν λαόν, ὁποῦ ἦτον εἰς τὸν ζυγὸν τοῦ νόμου ὑποτεταγμένος, καὶ ὕστερον⁵⁶⁷ τὸν

558. om.: ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ ἐξῆς N || om.: ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ ἐξῆς K. || om.: ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ ἐξῆς M.

559. του K.

560. om.: εἰμὴ καίσαρα N || om.: εἰμὴ καίσαρα K || om.: εἰμὴ καίσαρα M.

561. ἀντιδικὰ τους K || ἀντιδικὰ τους M.

562. βασιλέας N || βασιλέας K || βασιλέας M.

563. δὲ N || δὲ K.

564. τὸν μαρτυρήσει καὶ τὸν ὁμολογήσει N || τὸν μαρτυρήσει καὶ τὸν ὁμολογήσει K || om.: καὶ τὸν μαρτυρήσει, ἀλλὰ εἰς τὴν μέλλουσαν μὲ τόσῃν σας κόλασιν θέλετέ τον ὁμολογᾶ M.

565. ἀμὴ N || ἀμὴ K.

566. λύσουσιν N || λύσουσιν K || λύσουσιν M.

567. ὕστερα N || ὕστερα K

ἄδεται πῶλον, ἤγουν τὰ ἀνυπότακτα καὶ ἄθεα ἔθνη. Ἄκουε: «Ἀπέλθετε εἰς τὴν ἀπέναντι κώμην καὶ <εὐθέως> εὐρήσετε ὄνον δεδεμένην, καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς λύσαντες ἀγάγετέ μοι.» Καὶ πάλιν ἔμπροσθεν τοὺς ἔπεμψεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ὡς φαίνεται εἰς τὸ δέκατον τοῦ Ματθαίου κεφάλαιον, λέγων: «Εἰς ὁδὸν ἔθνῶν, μὴ ἀπέλθητε⁵⁶⁸ καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε. Πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα⁵⁶⁹ οἴκου Ἰσραὴλ», ὅθεν καὶ τῇ Χαναναίᾳ⁵⁷⁰ ἔλεγεν: «Οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.» Καὶ ὕστερον⁵⁷¹ εἰς τὰ ἔθνη τοὺς ἔπεμψεν, ὡς φαίνεται εἰς τὸ κζ^{οϛ} (φ. 158v) τοῦ Ματθαίου, λέγων: «Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτούς» καὶ τὰ ἐξῆς⁵⁷². Στοχαζόμενος⁵⁷³, λοιπόν, ὁ Πιλάτος ὄχι τὴν ἔκβασιν, διότι τότε μόνον ἄρχισε⁵⁷⁴ νὰ γίνεται, ἐπειδὴ ὁ πιστὸς ληστής ἦτον τύπος τῆς πίστεως τῶν ἔθνῶν, ἀλλὰ πρὸς τὴν γνώμην τὴν προκαταρκτικὴν τοῦ Ἰησοῦ μας, διὰ τοῦτο μὲ ὄλον⁵⁷⁵ ὅπου οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον, ὅμως ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων δικαίως ἔγραψεν⁵⁷⁶, ἢ πάλιν τῶν Ἰουδαίων λέγει κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ διὰ νὰ σημαδεύσῃ⁵⁷⁷ καὶ ἀλληγορικὸν νόημα. Διότι τί θέλει νὰ εἰπῇ Ἰουδαῖος; Ἐξομολογούμενος ἄνθρωπος. Καὶ τίνων εἶναι ὁ Ἰησοῦς μας βασιλεὺς φιλόδωρος καὶ φιλεύσπλαγχος⁵⁷⁸; Διὰ ποίους χύνει σήμερον τὸ πολυτίμητόν του αἷμα; Διὰ ποίους καθ' ἑκάστην ἡμέραν μέσα εἰς τὴν μυστικὴν τράπεζαν θυσιάζεται; Ὅχι τάχα διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐξομολογούμενους καὶ μετανοημένους; Ναί, βέβαια ναί. Ἄκουε πῶς λέγει: «Οὐκ ἤλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.» Καὶ πάλιν: «Οὐκ ἔχουσι χρεῖαν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες.» Λοιπόν, οὗτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ἤγουν τῶν μετανοημένων καὶ ἐξομολογούμενων καὶ οὗτινος ἄνθρωποι γένους⁵⁷⁹ καὶ ἄν εἶναι, ἢ Ἰουδαῖοι, ἢ Ἑλληνας ἢ Σκυῖται, ἢ Ἀραβες, Μηδοὶ καὶ Ἐλαμίται, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες. Ἄς

568. ἀπέλθετε N || ἀπέλθετε K || ἀπέλθετε M.

569. om.: τὰ ἀπολωλότα M.

570. τῆς Χαναναίας N || τῆς Χαναναίας K || τῆς Χαναναίας M.

571. ὕστερα N || ὕστερα K || ὕστερα M.

572. om.: αὐτούς καὶ τὰ ἐξῆς N || om.: αὐτούς καὶ τὰ ἐξῆς K || om.: αὐτούς καὶ τὰ ἐξῆς M.

573. om.: Στοχαζόμενος R.

574. ἄρχισε N || ἄρχισε K || ἄρχισε M.

575. μ' ὄλον N || μ' ὄλον K || μ' ὄλον M.

576. ἔγραψε M.

577. σημαδέψῃ N || σημαδέψῃ K.

578. φιλεύσπλαγχος K || φιλεύσπλαγχος M.

579. ὅτινος γένους ἄνθρωποι N || ὅτινος γένους ἄνθρωποι K || ὅτινος γένους ἄνθρωποι M.

ἀκούσωμεν ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ μὲ τὸ ὄνομα, ὁποῦ καὶ ὡς εἰς τὴν σήμερον⁵⁸⁰ ἡμέραν τῶν παθῶν τοῦ Θεοῦ καὶ βασιλείως σας εὐρίσκεσθε ἀνεξομολόγητοι καὶ ἀδιόρθωτοι. Τί λογιάζετε, πῶς νὰ εἶναι ὁ Ἰησοῦς μας βασιλεύς σας; Ὅχι, βέβαια! «Οὐ πᾶς ὁ λέγων με⁵⁸¹ Κύριε, Κύριε, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.» Οἴμοι! Καὶ ὅλη ἡ κτίσις σήμερον⁵⁸² κατὰ πολλὰ συγχύζεται καὶ μὲ τὸ μαῦρον τῆς λύπης κέφαλον σκεπάζεται καὶ ὡσὰν νὰ ἤθελε τύχει καμία κοινὴ συμφορὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ τοῦ Ἄδου, τοιουτοτρόπως ὅλα συμπάσχουσι,⁵⁸³ καὶ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι, διὰ τῶν ὁποίων τὴν ἀγάπην καὶ σωτηρίαν τοῦτο τὸ σκληρὸν πάθος ἐπιτελειώνεται, νὰ φανῶμεν⁵⁸⁴ λιθοκάρδιοι καὶ ἀχάριστοι μὲ τὸ νὰ μὴ⁵⁸⁵ ἀποδεχθοῦμεν μὲ μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως δάκρυα τὰ πάθη τοῦ Κυρίου μας; Αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν εἰς τοῦτο τὸ πάθος συγχύζονται, μάλιστα καὶ ἀόρατα δάκρυα καὶ ἄυλα χύνουσι καὶ ἀντὶ τὸ «Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος», ὁποῦ εἶναι ὁ ὕμνος ὁ τρισάγιος, τὸ «οἴμοι», τὸ «φεῦ», τὸ «βαβαί!», ὁποῦ εἶναι ὁ θρῆνος ὁ τρισάθλιος πρὸς τοὺς σταυρωτάς καὶ πρὸς τοὺς ἀμετανοήτους, βοοῦσι⁵⁸⁶ καὶ λέγουσιν: «Ὁ ἄλογος οὐρανὸς ἀπὸ τὴν ἀγανάκτησίν του τὰ δύο τους⁵⁸⁷ φωτοφόρα καὶ ὑπέρλαμπρα ὄμματα ἐκάλυψε, μὴ⁵⁸⁸ ἡμπορῶντας νὰ θεωρῇ τὴν ἄδικον καὶ ἐλεεινὴν τοῦ πάθους ἐνέργειαν.» Διὰ τοῦτο ὄχι μόνον τὸν ἥλιον μὲ σκότος ἐμαυροφόρεσεν, ἀλλὰ καὶ τὴν σελήνην μὲ νύκτα περιεσκέπασε καὶ ἀκολούθως καὶ οἱ διαυγεῖς⁵⁸⁹ ἀστέρες ἐμελαίνοντο. Ὁ ἀναίσθητος ἀὴρ τὸ κάλλος καὶ <τὴν> εὐμορφίαν του μὲ τὴν ὁμίχλην ἔχωσεν. Ἡ γῆ ἢ ἄψυχος καὶ κατωφερῆς ὄχι μόνον εἰς τὸν ἴδιόν της τόπον ἐσείετο, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἀέρα ἀπὸ τὴν θλίψιν της ἀνωφέρετο⁵⁹⁰. Τὸ ὕδωρ ἐτοιμάζετο ὡς εἰς τὸν αἰθέρα νὰ ἀνέβῃ νὰ ἀποπνίξῃ πᾶσαν ψυχὴν ζῶσαν, ἀνίσως καὶ τοῦ Ἰησοῦ μας ὁ λόγος δὲν ἤθελεν εἶσται ὡς πρόσταγμα ὁποῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἔλεγε: «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς.» Αἱ⁵⁹¹ σκληραὶ πέτραι ἐσχίζοντο τὴν σκληροκαρδίαν τῶν παρανό-

580. ὡς καὶ εἰς τὴν σημερινὴν N ἢ ὡς καὶ εἰς τὴν σημερινὴν K ἢ ὡς καὶ εἰς τὴν σημερινὴν M.

581. μοι N.

582. ante σήμερον add. τὴν N ἢ ante σήμερον add. τὴν K ἢ ante σήμερον add. τὴν M.

583. συμπάσχουσιν N ἢ συμπάσχουσιν K ἢ συμπάσχουσιν M.

584. φανοῦμεν N ἢ φανοῦμεν K ἢ φανοῦμεν M.

585. μὴν N ἢ μὴν K ἢ μὴν M.

586. βοῶσι N ἢ βοῶσι K ἢ βοῶσι M.

587. του R ἢ τους N ἢ τους K ἢ του M ἢ τους corr. nos.

588. μὴν N ἢ μὴν K ἢ μὴν M.

589. αὐταυγεῖς N ἢ αὐταυγεῖς K ἢ αὐταυγεῖς M.

590. ἀνωφέρετον N ἢ ἀνωφέρετον K ἢ ἀνωφέρετον M.

591. Ἄν N ἢ Ἄν K ἢ Ἄν M.

μων Ἰουδαίων ἐλέγχουσαι. Ὁ Ἄδης τοὺς νεκροὺς ἐπάνω⁵⁹² ἀνέβαζεν, ὡσὰν νὰ ἤθελε πέμπει συμμαχίαν καὶ βοήθειαν ἐκείνου (φ. 159r) ὅπου ἂν ἤθελε θέλη δώδεκα λεγεῶνας καὶ πολλῶ πλείους ἀγγέλων⁵⁹³ μετὰ χαρᾶς εἶχε⁵⁹⁴ τοὺς. Ἡ εὐμορφία τοῦ ναοῦ ἠλλοιώθη καὶ ἐθλίφτηκε δείχνοντας τοῦ ἄκρου ἀρχιερέως τὸν θάνατον. Μάλιστα καὶ τὸ καταπέτασμά του ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω ἐσχίσθη, διὰ νὰ σημαδεύσῃ⁵⁹⁵ τοῦ παλαιοῦ νόμου τὸ τέλος καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ νέου καὶ εὐαγγελικοῦ. Καὶ πῶς οἱ σταυρωταὶ ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐσχίσθησαν καὶ ξεχώρισαν⁵⁹⁶ καὶ τέως διὰ συντομίαν ὅλον τὸ πᾶν, ἐπίγειον⁵⁹⁷, οὐράνιον⁵⁹⁸ καὶ καταχθόνιον, εἰς ταῦτα τὰ φρικτὰ πάθη συγχύζονται, ταράττονται καὶ λυποῦνται, καὶ ἡμεῖς, οἱ παῖδες τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος, ὁ ἐπίλογος ὅλης τῆς κτίσεως, οἱ φίλοι τοῦ Ἰησοῦ, ὅπου μὲ τὴν χύσιν τοῦ αἵματός του μᾶς ἀπόκτησε φίλους του καὶ στρατιώτας του, οἱ στεφανούμενοι καὶ εὐεργετούμενοι ἀπ' αὐτὸν μὲ τὰ στέφη τῶν μυστηρίων, μὲ τὰς εὐεργεσίας τῶν ἀπείρων χαρισμάτων, νὰ στέκωμεν τούτην τὴν ἡμέραν καὶ ὥραν ἀδιάκριτοι δίχως θλίψιν καὶ λύπην, δίχως σύγχυσιν καὶ ταλαιπωρίαν, δίχως εὐχαριστίαν καὶ μικρὰν ἀνταπόδοσιν, ὡσὰν ξένοι, ὡσὰν ἄλλου βασιλέως ὑπήκοοι; Οἴμοι! Καὶ ἂν ἡμεῖς εἴμεθα⁵⁹⁹ φυσικὰ σκληροκάρδιοι καὶ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ παρακινήθωμεν⁶⁰⁰ εἰς θρηνοὺς καὶ δάκρυα, ἀλλ' ὅμως φυσικὸν εἶναι τοῦτο εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ⁶⁰¹ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων τοὺς θρηνητικὸς λόγους καὶ τὰ δάκρυα θέλει ἀκούει καὶ θεωρεῖ νὰ παρακινᾶται καὶ ἐκεῖνος εἰς λύπην καὶ δάκρυα. Καὶ τί λογιάζετε νὰ κάνῃ τὴν ὥραν τούτην ἢ λυπημένη Μήτηρ τοῦ Κυρίου μας,⁶⁰² ἢ ἀπειρόγαμος, ἢ ἀμίαντος, ἢ σπλαγχνική⁶⁰³, ἢ ἐλεημονήτρια, ἐκεῖνη ὅπου ὅλοι μας τῆς χρεωστοῦμεν ἄπειρα χρεὴ διὰ τὰς ὠφελείας ὅπου μᾶς ἔδωκε

592. ἀπάνω N || ἀπάνω K || ἀπάνω M.

593. om.: καὶ βοήθειαν ἐκείνου ὅπου ἂν ἤθελε θέλη δώδεκα λεγεῶνας καὶ πολλῶ πλείους ἀγγέλων N || om.: καὶ βοήθειαν ἐκείνου ὅπου ἂν ἤθελε θέλη δώδεκα λεγεῶνας καὶ πολλῶ πλείους ἀγγέλων K || om.: καὶ βοήθειαν ἐκείνου ὅπου ἂν ἤθελε θέλη δώδεκα λεγεῶνας καὶ πολλῶ πλείους ἀγγέλων M.

594. εἶχεν N || εἶχεν K || εἶχεν M.

595. σημαδέψη N || σημαδέψη K || σημαδέψη M.

596. ἐξεχώρισαν N || ἐξεχώρησαν K || ἐξεχωρήθησαν M.

597. οὐράνιον N || οὐράνιον K || οὐράνιον M.

598. ἐπίγειον N || ἐπίγειον K || ἐπίγειον M.

599. εἴμασθεν N || εἴμασθεν K || εἴμασθεν M.

600. παρακινήθοῦμεν N || παρακινήθοῦμεν K || παρακινήθοῦμεν M.

601. ἀπείτις N || ἀπείτις K || ἀπείτις M.

602. τοῦ Κυρίου μας Μήτηρ N || τοῦ Κυρίου μας Μήτηρ K || τοῦ Κυρίου μας Μήτηρ M.

603. σπλαχνική K || σπλαχνική M.

καὶ πάντοτε δίδει, παρὰ ὁποῦ ἔστοντας καὶ νὰ εἶναι συντροφιασμένη μετὴν Μάρθαν καὶ Μαγδαληνὴν Μαρίαν καὶ⁶⁰⁴ Ἰωάνναν καὶ⁶⁰⁵ Σαλώμην καὶ Ἐλισάβετ, μάλιστα καὶ μετὰ αὐτὸν⁶⁰⁶ τὸν πιστότατον μαθητὴν καὶ φίλον, τὸν Θεολόγον Ἰωάννην, θρηνοῦσι, κλαίουσι, κατακόπτονται, ὀλοφύρονται. Μάλιστα ἄξια εἶναι τὰ λόγια τους καὶ τὰ δάκρυά τους ὅχι μόνον τοὺς ἐχθροὺς των⁶⁰⁷ νὰ παρακινήσουν⁶⁰⁸ εἰς λύπην καὶ ἀναστεναγμόν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ⁶⁰⁹ τὰ ἄψυχα καὶ ἀναίσθητα πράγματα. Ὡ σπλαγχνικοί⁶¹⁰ μου χριστιανοί⁶¹¹, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, συντροφιάσετε, παρακαλῶ, τὴν Μητέρα τοῦ Κυρίου μας μετὰ λύπην καὶ δάκρυα. Ἐνα σκληρὸν βασιλέα Ἀγαμέμνονα καὶ ἐχθρὸν ἐπαρακίνησαν τὰ λόγια τῆς γεροντικῆς καὶ βασιλικῆς Ἐκάβης, ὅταν ἔκλαιε τὸν ἄδικον θάνατον τοῦ υἱοῦ τῆς τοῦ Πολυδώρου, νὰ κλαύσῃ⁶¹² καὶ νὰ ἀναστεναῖξῃ, καὶ ἡμᾶς, ὅχι τοὺς ἐχθροὺς ἀλλὰ τοὺς πιστοτάτους φίλους, ὅχι τοὺς σκληροὺς βασιλεῖς, ἀλλὰ τοὺς σπλαγχνικοὺς⁶¹³ ὑπηκόους νὰ μὴ μᾶς παρακινήσουν τὰ λυπητερά λόγια τῆς βασιλίσσης τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, τῆς ἀειπαρθένου κόρης, εἰς θρήνους καὶ δάκρυα, τώρα ὁποῦ κάμνει⁶¹⁴ τὴν ἀνάμνησιν τῆς τραγωδίας τοῦ Ἰησοῦ τῆς τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ Θεοῦ μας καὶ βασιλέως μας; (Ἐδῶ δεικνύεις⁶¹⁵ τὴν εἰκόνα⁶¹⁶) Ὡ θεωρία ἐλεεινή! Ἄς ἀκούσωμεν τοὺς θρήνους καὶ λόγους⁶¹⁷ τῆς: «Ὡ ἀπὸ περᾶτων ἕως περᾶτων τῆς⁶¹⁸ οἴκουμένης ἀνθρωποι, ἴδετε τάχα ἢ ἀκούσετε⁶¹⁹ ποτὲ πένθος ἄλλο, θλιβερότερον ἀπὸ τὸ πένθος μου καὶ πόνον ἄλλον μεγαλύτερον ὁποῦ νὰ περισσεύῃ τὸν πόνον μου; Ὡ τῶν ἀτυχημάτων ἐμῆς τῆς ξένης καὶ ἀπαίδος! Οἴμοι, καὶ ποῖος νὰ μὴ πονέσῃ τοὺς πόνους μου; Καὶ ποῖος νὰ μὴ⁶²⁰ ἀναστεναῖξῃ εἰς τοὺς ἀναστεναγμούς μου; Ἄλλον καιρὸν

604. om.: καὶ N || om.: καὶ K || om.: καὶ M.

605. om.: καὶ N || om.: καὶ K || om.: καὶ M.

606. μετ' αὐτὸν N || μετ' αὐτὸν K || μετ' αὐτὸν M.

607. τους N || τους K || τους M.

608. παρακινῶσιν N || παρακινῶσιν K || παρακινῶσιν M.

609. om.: αὐτὰ N || om.: αὐτὰ K || om.: αὐτὰ M.

610. σπλαγχνικοί K || σπλαγχνικοί M.

611. χριστι N || χρι K.

612. κλάφη N || κλάφη K || κλάφη M.

613. σπλαγχνικοὺς K || σπλαγχνικοὺς M.

614. κάνει N || κάνει K || κάνει M.

615. δείκνυ N || δείκνυ K.

616. om.: Ἐδῶ δεικνύεις τὴν εἰκόνα M.

617. λόγια N || λόγια K || λόγια M.

618. om.: τῆς N || om.: τῆς K || om.: τῆς M.

619. ἀκούσατε N || ἀκούσατε M.

620. μὴν N || μὴν K || μὴν M.

θεωροῦσα ἐγὼ τὴν εὐδαιμονίαν μου καὶ πὼς ὅλοι οἱ ἄνθρωποι μὲ ἐδόξαζον, ἐκαυχόμην⁶²¹ καὶ ἔλεγα: “Ἴδου γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πάσαι αἱ γενεαί”, ἀλλὰ σήμερον θεωροῦσα τὴν ἐλεεινὴν μου κατάστασιν, λέγω πὼς πρέπει ἀπὸ ὅλους νὰ θρηνοῦμαι καὶ παναθλία νὰ ὀνομάζωμαι. Ὡ φύσις τῶν ἀνθρώπων, ποῦ εἶναι ἐκείνη ἢ φωνὴ ὁποῦ πρὸς τὸν Υἱόν μου (ὡ καρδία μου ράγισον) διὰ ἐμένα ἔλεγες: “Μακαρία ἢ κοιλία ἢ βαστάσασά σε (φ. 159ν) καὶ μαστοὶ⁶²² οὗς ἐθήλασας!” Φώναξε τώρα, παρακαλῶ: “Τρισαθλία καὶ ἄπαις καὶ ξένη καὶ ἐλεεινὴ ἢ κοιλία⁶²³ μου⁶²⁴!” Οἶμοι, καὶ ὅταν βρέφος ἐγέννησα, εὐφραινόμην καὶ ἀγάλλουμουν, ἔστοντας νὰ τὸ βλέπω ἀνάμεσον εἰς ποιμένας καὶ βασιλεῖς μάγους καὶ ἀγγέλους νὰ εὐρίσκεται, καὶ ἀπ’ αὐτοὺς ὡς Θεὸς καὶ βασιλεὺς νὰ λατρεύεται, καὶ σήμερον νὰ τὸν θεωρῶ τέλειον ἄνδρα ἀνάμεσα εἰς δεσμίους καὶ ἐχθροὺς καὶ ληστὰς ὡς κακοῦργον κρεμάμενον, βλασφημούμενον καὶ σταυρούμενον! Τότε νὰ ἀκούω ἀπὸ τὸ πλῆθος τῆς οὐρανόσφαιρας εἰς ἐκεῖνον νὰ λέγωσι⁶²⁵: “Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνῃ, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία”, καὶ τώρα νὰ ἀκούω ἀπὸ τὸ ἄθεον τῆς συναγωγῆς πλῆθος⁶²⁶: “Ἄρον ἄρον σταύρωσον αὐτόν” καὶ τὸ “Εἰμὴ ἦν κακοποιὸς οὐκ ἂν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν!” Πῶς νὰ μὴ⁶²⁷ ἀναστενάξω⁶²⁸ καὶ ἀπὸ τὰ βᾶθη τῆς καρδίας μου νὰ ἀνακλαύσωμαι καὶ νὰ πενήθω; Ὅποιος ἔχει σπλάγχνα⁶²⁹ οἰκτιρῶν ἅς κλαύσῃ⁶³⁰ εἰς τοὺς κλαυθμούς μου, καὶ ἅς θρηνήσῃ εἰς τοὺς θρήνους μου, τώρα ὁποῦ ἐγὼ τιμωροῦμαι μὲ τὸν τιμωρούμενον γλυκυτάτον μου Υἱόν, τώρα ὁποῦ ἐγὼ πάσχω μὲ τὸν πάσχοντά μου παῖδα, τώρα ὁποῦ ἐγὼ σταυροῦμαι μὲ τὸν ἐσταυρωμένον μου λυτρωτὴν, τώρα ὁποῦ ἐγὼ ἀποθνήσκω⁶³¹ μὲ τὸν ἀποθανόντα σαρκί, τώρα ὁποῦ ἐγὼ λογχεύομαι μὲ τὸ λογχευμένον μου τέκνον. Ὡ ἀνάδοχε Συμεῶν, τώρα περνᾷ τὴν καρδία μου ἢ ρομφαία ὁποῦ μοὶ ἐπροφήτευσες⁶³², ὅταν τεσσαράκοντα ἡμερῶν βρέφος τὸν Υἱόν μου εἰς τὸ ἱερόν σου ἔφερα, διατὶ βέβαια ἐγὼ γροικῶ εἰς τὰ φύλλα τῆς καρδίας μου τὸν πόνον τῆς

621. ἐκαυχόμουν N || ἐκαυχόμουν K || ἐκαυχόμην M.

622. μασθοὶ N || μασθοὶ K || μασθοὶ M.

623. [[ἢ καρδία μου]] K.

624. σου R || μου N || μου K || μου M || μου corr. nos.

625. λέγουσι N || λέγουσι K || λέγουσι M.

626. post πλῆθος add. τὸ N || post πλῆθος add. τὸ K || post πλῆθος add. τὸ M.

627. μὴν N || μὴν K || μὴν M.

628. ἀναστενάξω N || ἀναστενάξω K || ἀναστενάξω M.

629. σπλάγχνα K || σπλάγχνα M.

630. κλάψῃ N || κλάψῃ K || κλάψῃ M.

631. ἀπεθαίνω N || ἀπεθαίνω K || ἀποθαίνω M.

632. ἐπροφήτευσας N || ἐπροφήτευσας K || ἐπροφήτευσας M.

ρομφαίας και λόγχης του, επειδή εις τούτην μου την καρδίαν εκείνος δια τῆς ἀγάπης εὐρίσκεται. Οἴμοι και ἄμποτες τοιαύτην προφητείαν εις ἐμένα⁶³³ να μὴ⁶³⁴ ἤθελες ξεβοήσει, ὄχι δια να μὴ θέλω την σωτηρίαν εις τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ διατι με ἄλλον τρόπον, ναί, ἀμὴ με τέτοια σκληρὰ πάθη δὲν ἤθελα. Ὡ Ιωάννη, πιστότατε φίλε τοῦ Υἱοῦ μου και διδασκάλου σου, πῶς και ἐσὺ εις τούτην την ὥραν ἄφησες⁶³⁵ μοναχὸν και⁶³⁶ ξένον ἀπὸ ὅλους ἐγκαταλειπόμενον τὸν γλυκύτατόν σου διδάσκαλον; Ἐκείνον ὅπου ἀπὸ ἀλιεία ιχθύων, ἀλιεία τῶν λογικῶν ἀνθρώπων σε ἔκαμεν; Ἀπὸ ιδιώτην σοφόν, ἀπὸ ἀγράμματον ἄκρον θεολόγον και φιλόσοφον; Ἐκείνον ἄφησες⁶³⁷ μοναχόν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὸ στήθος ὅλα τὰ ἐπουράνια⁶³⁸ μυστήρια ἀνέσυρες; Ἐκείνον⁶³⁹ δὲν ἀκολουθᾷς, ὅπου ἐπάνω⁶⁴⁰ εις τὸ Θαβώριον Ὅρος να ἰδῆς την λάμπιν τῆς Θεότητός του σε ἠξίωσε και να ἀκούσης τοῦ οὐρανοῦ του⁶⁴¹ Πατρὸς την φωνὴν την ὑπερθαύμαστον; Μάλιστα και αὐτὸ τὸ Πανάγιον Πνεῦμα ἐν εἶδει νεφέλης φωτεινῆς να ἐπιβλέψης και Μωσέως και Ἡλιοῦ την εἰκόνα ὀφθαλμοφανῶς να ἰδῆς. Οἴμοι και δια τόσην ὀλίγην ὥραν τὰς ἀπείρους εὐεργεσίας ὅπου ἀπὸ τὸν ξένον μου Υἱὸν ἀπολαύσατε, ἀλγισμονήσατε; Ἐξω να στέχης ἐδῶ με τοῦ λόγου μου, δια να σε ἔχω παρηγορίαν ἢ ταλαίπωρος εις την ξενίαν μου. Και τί παρηγορίαν ἠμπορῶ να ἔχω εις τέτοιαν κατάστασιν, ὦ Μάρθα και Μαρία; Ἐσᾶς εις την μεγάλην θλίψιν ὅπου εἶχετε δια τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ σας τοῦ Λαζάρου⁶⁴² ὁ παντοδύναμός μου Υἱὸς σᾶς ἐπαρηγόρησε με τὸ να ἀναστήσῃ τὸν ἀδελφόν σας τετραήμερον ὀδωδῶτα και να σᾶς⁶⁴³ τὸν χαρίση⁶⁴⁴ ζῶντα ὡς και πρότερον, ἀμὴ ἐμένα την ἀπείρωσ λυπημένην και ἀπὸ ὅλους ἐγκαταλειπομένην τίς να με παρηγορήσῃ, ἢ να μοι⁶⁴⁵ βοηθήσῃ εις τοὺς πόνους και θλίψιν⁶⁴⁶

633. ἐμὲ N || ἐμὲ K || ἐμὲ M.

634. μὴν N || μὴν K || μὴν M.

635. ἄφηκες N || ἄφηκες K || ἄφηκες M.

636. om.: και N || om.: και K || om.: και M.

637. ἄφηκες N || ἄφηκες K || ἄφηκες M.

638. ὑπερουράνια N || ὑπερουράνια K || ὑπερουράνια M.

639. ἐκείνου N || ἐκείνου K || ἐκείνου M.

640. ἀπάνω N || ἀπάνω K || ἀπάνω M.

641. om.: του N || om.: του K || om.: του M.

642. δια τοῦ ἀδελφοῦ σας τοῦ Λαζάρου τὸν θάνατον N || δια τοῦ ἀδελφοῦ σας τοῦ Λαζάρου τὸν θάνατον K || δια τοῦ ἀδελφοῦ σας τοῦ Λαζάρου τὸν θάνατον M.

643. [[ἐπαρηγόρησε με τὸ να ἀναστήσῃ τὸν ἀδελφόν σας]] K.

644. ἐχάριζε N || ἐχάρισε K || ἐχάρισε M.

645. με N || με K || με M.

646. θλίψεις N || θλίψεις K || θλίψεις M.

μου⁶⁴⁷ τὴν ἀπαραμύθητον; Ὡ σπλαγχνική⁶⁴⁸ καὶ λυπητερά⁶⁴⁹ Μαρία Μαγδαληνή⁶⁵⁰, ἐνθυμᾶσαι τάχα μὲ πόσον σπλάγχχνος⁶⁵¹ καὶ γλυκύτητα σὲ ἐλευθέρωσεν ὁ προδομένος καὶ ἀρνούμενός μου Υἱὸς ἀπὸ τὰ ἐπτὰ δαιμόνια ὅπου εἶχες, τὰ ὅποια θάνατον (φ. 160r) τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος νὰ σοὶ⁶⁵² δώσουν⁶⁵³ ἐγύρευαν; Κλαῦσον, λοιπόν, καὶ σὺ⁶⁵⁴ μετ' ἐμοῦ σήμερον, διὰ νὰ δεῖξης πὼς ἐνθυμᾶσαι τὴν πολλὴν εὐεργεσίαν του.» Ἄλλ' ἔξεστιν, ἔξεστιν, ὦ χριστιανοί, νὰ ὁμιλήσωμεν⁶⁵⁵ καὶ ἡμεῖς τῆς λυπημένης Μητρὸς τοῦ Ἰησοῦ μας! Ὅχι τάχα νὰ τὴν παρηγορήσωμεν, διότι εἰς τέτοιαν ὥραν λόγοι παρηγορίας δὲν εἶναι ἀκόλουθοι, ἀλλὰ⁶⁵⁶ διὰ νὰ συμπονέσωμεν καὶ ἡμεῖς μὲ τοῦ λόγου της. Ὡ ἀειπάρθενε κόρη, καὶ τί ρομφαία εἶναι τούτη ὅπου ἐπέρασε τὴν καρδίαν σου, καὶ τί ποταμοὶ δακρῶν εἶναι αὐτοὶ ὅπου τρέχουσιν ἀπὸ τὸν Παράδεισον τῶν ὀμμάτων σου; Οἴμοι, καὶ τί νὰ θαυμάσω πρῶτον; Τὰς βρῦσεις⁶⁵⁷ τῶν αἱμάτων ὅπου τρέχουσιν ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ Υἱοῦ σου, ἢ τὰς βρῦσεις⁶⁵⁸ τῶν δακρῶν ὅπου ἐκβλύζουσιν⁶⁵⁹ ἀπὸ τὰς φλέβας⁶⁶⁰ τῆς καρδίας σου; Τοὺς δριμυτάτους πόνους ὅπου ἔχουν τὰ μέλη του, ἢ τοὺς ἀμέτρους φόβους καὶ τρόμους ὅπου εἰς ἐσένα εὐρίσκονται; Τοὺς ξεσχισμοὺς τῆς ἀγίας κεφαλῆς τοῦ Υἱοῦ σου ἢ τὰς πληγὰς τοῦ ἀσπίλου καὶ παρθενικοῦ σου προσώπου; Τὰς μάλιστα καὶ κολαφισμοὺς ὅπου ἐκεῖνος παίρνει, ἢ τοὺς δαρμοὺς ὅπου ἐσὺ εἰς τὸ στήθος καὶ <τὰ> γόνατα δίδεις; Τὰς ὕβρεις καὶ βλασφημίας ὅπου ἐκεῖνος ἀπὸ τὰ στόματα τῶν ἀσεβῶν Ἰουδαίων ἀκούει, ἢ τοὺς θρήνους καὶ <τὰ> μοιρολόγια ὅπου ἐσὺ τραγωδεῖς καὶ διατόρω⁶⁶¹ τῷ λόγῳ βοᾷς; Σώνει σε, σώνει σε περιστερά μου! Ἄρκει, ἀρκει ταῦτα, ὦ καθαροτάτη μου τρυγῶν⁶⁶²! Μή, μὴ περισσότερον, παρθενι-

647. om.: μου N || om.: μου K || om.: μου M.

648. σπλαγχνική K || σπλαχνική M.

649. λυπητερή N || λυπητερή K || λυπητερή M.

650. Μαγδαληνὴ Μαρία N || Μαγδαληνὴ Μαρία K || Μαγδαληνὴ Μαρία M.

651. σπλάγχχνος K || σπλάγχχνος M.

652. σὲ N || σὲ K || σὲ M.

653. δώσουσιν N || δώσουσιν K || δώσουσιν M.

654. Κλάφε καὶ σὺ λοιπὸν N || Κλάφε καὶ σὺ λοιπὸν K || Κλάφε καὶ σὺ λοιπὸν M.

655. ὁμολογήσωμεν M.

656. ἀμὴ N || ἀμὴ K || ἀμὴ M.

657. ταῖς βρῦσαις N || ταῖς βρῦσαις K || ταῖς βρῦσαις M.

658. ταῖς βρῦσαις N || ταῖς βρῦσαις K || ταῖς βρῦσαις M.

659. ἐκβλύζουσι N || ἐκβλύζουσι K || ἐκβλύζουσι M.

660. ταῖς φλέβαις N || ταῖς φλέβαις K || ταῖς φλέβαις M.

661. διατόρα N || διατόρα K || διατόρα M.

662. τρυγὸνα N || τρυγὸνα K || τρυγὸνα M.

κή μου νόμφη! Ἐπαγε, ἄπαγε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὑψηλότερα μάλιστα βασιλίσα! Γύρισε, γύρισε εἰς τὴν παρθενικὴν σου κιβωτόν, ὥστε νὰ παύσῃ ὁ κατακλυσμὸς τῶν ὑδάτων τοῦ ἁγίου πάθους. Διατὶ τότε σοῦ τάσσω πὺς θέλεις ἰδεῖ τὴν νοητὴν περιστερὰν τὸ κάρφος τῆς ἐλαίας εἰς τὸ στόμα τῆς ἔχουσαν νὰ ἐπιλάμψῃ ἔμπροσθέν σου. Τί σᾶς φαίνεται, ὦ ἐκλεκτοί μου; Τάχα νὰ εἶναι οἱ θρῆνοι τῆς Μαρίας Παρθένου⁶⁶³ ἱκανοὶ καὶ ἄξιοι νὰ μᾶς παρακινήσουν ὄχι μόνον εἰς λύπην καὶ δάκρυα, ἀλλὰ καὶ εἰς μετάνοιαν καὶ ἐξομολόγησιν; Ναί, βέβαια. Ὅμως στοχασθεῖτέ μοι καὶ ἄλλην παρακίνησιν μεγαλυτέραν⁶⁶⁴ (ἐδῶ δεῖξον τὸν ἐσταυρωμένον Χριστὸν): Ὡ ἀλλοιώσις τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου, ὦ βασιλεῦ τῶν βασιλέων, ὦ μέγα καὶ ἄκρε τῶν ἀρχιερέων ἀρχιερεῦ, ἐσὺ κλίνεις τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν γῆν⁶⁶⁵, ὅπου ἔχεις θρόνον τὸν οὐρανὸν καὶ ὑποπόδιον τὴν γῆν; Ἐσύ, ὦ κεφαλὴ ἄκλιτε τῆς Ἐκκλησίας, κλίνεις τὴν κεφαλὴν ὡς δοῦλος; Καὶ αὐτὰ τὰ χέρια ὅπου κρατοῦσι τὸν οὐρανόν, βαστοῦσι τὴν γῆν, βεβαιώνουσι τὰ ὕδατα εἰς τὸν αἰθέρα καὶ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, τί ἔκτεινας εἰς τὸν σταυρόν; Τὰ χέρια ὅπου ἐποίησαν ἡμᾶς καὶ ἔπλασαν, ὅπου ὠμάτωσαν τὸν ἐκ γενετῆς τυφλόν, ὅπου ἐγγίξουσι τῶν ἀρρώστων καὶ ἰατρεύονται, τῶν δαιμονιζομένων καὶ ἐλευθερώνονται ἀπὸ τὰ δαιμόνια, τῶν παραλύτων καὶ σηκώνονται⁶⁶⁶, τῶν καταποντουμένων καὶ φεύγουσι τοὺς κινδύνους, τῶν νεκρῶν καὶ ἀναστήνονται⁶⁶⁷, τί πρὸς τὸν σταυρόν ἐκτείνονται καὶ τί ἀπ' ἐκεῖ γυρεύουσι; Τὰ χέρια ὅπου δίδουσι τὰ χαρίσματα τοῦ Παναγίου Πνεύματος, ὅπου διαμερίζουσι τὰ δῶρα καὶ τάλαντα τῶν μυστηρίων, ὅπου χρίουσι Προφήτας καὶ βασιλεῖς, ὅπου χειροτονοῦσιν Ἀποστόλους καὶ ἀρχιερεῖς, ὅπου κυβερνοῦσι τὰ σύμπαντα, τί αἰτοῦσιν⁶⁶⁸ ὅπου νὰ μὴ τὸ ἔχωσι⁶⁶⁹ καὶ ὅπου ἄλλων νὰ μὴ τὸ δίδωσι⁶⁷⁰;

663. Παρθένου Μαρίας N || Παρθένου Μαρίας K || Παρθένου Μαρίας M.

664. μεγαλυτέραν N || μεγαλυτέραν K || μεγαλυτέραν M.

665. post γῆν add. τοῦ ὁποίου ἐσένα κλίνουσι γόνυ οὐράνια, ἐπίγεια καὶ καταχθόνια. Ἐσὺ κλίνεις τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν γῆν N || post γῆν add. τοῦ ὁποίου ἐσένα κλίνουσι γόνυ οὐράνια, ἐπίγεια καὶ καταχθόνια. Ἐσὺ κλίνεις τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν γῆν K || post γῆν add. τοῦ ὁποίου ἐσένα κλίνουσι γόνυ οὐράνια, ἐπίγεια καὶ καταχθόνια. Ἐσὺ κλίνεις τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν γῆν M.

666. om.: τῶν δαιμονιζομένων καὶ ἐλευθερώνονται ἀπὸ τὰ δαιμόνια, τῶν παραλύτων καὶ σηκώνονται N || om.: τῶν δαιμονιζομένων καὶ ἐλευθερώνονται ἀπὸ τὰ δαιμόνια, τῶν παραλύτων καὶ σηκώνονται K || om.: τῶν δαιμονιζομένων καὶ ἐλευθερώνονται ἀπὸ τὰ δαιμόνια, τῶν παραλύτων καὶ σηκώνονται M.

667. ἀναστήνονται N || ἀναστήνονται K || ἀναστήνονται M.

668. αἰτοῦσι N || αἰτοῦσι K || αἰτοῦσι M.

669. ἔχουσι N || ἔχουσι K || ἔχουσι M.

670. δίδουσι N || δίδουσι K || δίδουσι M.

Καὶ αὐτοὶ οἱ πόδες; ὦ πόδες ὑπερευλογημένοι καὶ δεδοξασμένοι ὅπου περιπατεῖτε ἐπάνω⁶⁷¹ εἰς τὰ ὕδατα καὶ εἰς αὐτὰ συντριβετε τὰς κεφαλὰς τῶν ἐκεῖσε ἐμφωλευόντων δρακόντων, εἰς τί προσηλωμένοι (φ. 160ν) τώρα εὐρίσκεσθε; Τοῦτοι εἶναι, ὦ ἁμαρτωλοὶ μου, ὅπου ἐπεριπατοῦσαν μέσα εἰς τὸν Παράδεισον τὸ δειλινὸν καὶ μᾶς ἐγυρεύασιν νὰ μᾶς ἰατρεύσουν. Καὶ ἐπειδὴ ἡμεῖς τότε εἰς τὰ δάση τῆς ἁμαρτίας ἐχώσθημεν καὶ ἰατρείας⁶⁷² δὲν ἠθέλαμεν, νὰ τους τώρα καρφωμένους ὅπου τρέχουσιν ἀπ' αὐτοὺς ἅπαντα τὰ τῆς σωτηρίας νάματα⁶⁷³. ὦ Ἰῆ τοῦ Θεοῦ καὶ βασιλεῦ τῆς κτίσεως! Τοῦτος ὁ σταυρικὸς τόπος τάχα νὰ⁶⁷⁴ εἶναι ἐκεῖνος ὅπου λέγεις τῷ Πατρὶ⁶⁷⁵ σου εἰς τὸν Δαβίδ: «Ἔστησας ἐν εὐρυχώρῳ τοὺς πόδας μου;» Ναί, ἁμαρτωλοὶ μου. (Ἀποκρίνεται) Πλατὺς τόπος, ναί, τοῦ σταυροῦ, διατὶ ἔχει τὸ πλάτος τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τὸ μῆκος τῆς ἀγάπης. Πλατὺς, ναί, διατὶ εἰς τοῦτον ἐπῆρα τὸ τέλος μου, ἤγουν τὴν σωτηρίαν σας, διὰ τὴν ὁποίαν Θεὸς ὢν, ἐγενόμην ἄνθρωπος⁶⁷⁶. Πλατὺς, ναί, διατὶ ἐδῶ ἐθριάμβευσα ὅλους σας τοὺς ἐχθροὺς καὶ μὲ τοὺς ἥλους μου εἰς τοῦτον τοὺς ἐκάρφωσα καὶ ποτὲ ξεκαρφωμὸν δὲν ἔχουν. Διὰ τοῦτο (ἔνεκεν⁶⁷⁷ δηλαδὴ τῆς σωτηρίας σας) πάσχω, προσηλώνοντας εἰς τὸν σταυρὸν τώρα χεῖρας καὶ πόδας, ὦ παιῖδές μου ἀγορασμένοι μὲ τὸ αἷμα τοῦ θανάτου μου, διὰ νὰ περάσῃ (τουτέστιν) ἀπὸ ἐμένα τὴν κεφαλὴν εἰς ἐσᾶς τὰ μέλη ἢ ὠφέλεια τῶν παθῶν μου, ἢ σωτηρία τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ θανάτου μου! Ἐγὼ ὑβρίσθηκα διὰ νὰ ἐλευθερωθῆτε ἐσεῖς ἀπὸ τὰς ὕβρεις. Ἐγὼ ἐμαστιγώθηκα, ἐμπαίχθηκα καὶ νῦν σταυροῦμαι καὶ θανατοῦμαι διὰ νὰ λάβετε ἐσεῖς τὴν ἄφεσιν καὶ τὴν βασιλείαν μου τὴν οὐράνιον. Τοῦτο μόνον γυρεύω ἀπὸ λόγου σας σήμερον, ἂν ἔχουσι δύναμιν τὰ πάθη μου καὶ ὁ σταυρικὸς μου θάνατος εἰς τοῦ λόγου σας, ἤγουν ὅσοι μετανοημένοι εὐρίσκεσθε νὰ στέκεσθε καὶ νὰ φυλάττεσθε εἰς τὴν μετάνοιάν σας. Καὶ ἐσεῖς ἄλλοι ἀμετανόητοι, ὅπου⁶⁷⁸ ἀκόμη εἰς τὴν μακρὰν χώραν τῆς ἀσωτίας εὐρίσκεσθε συντροφισμένοι μὲ τοὺς πονηροὺς πολίτας, τὰ χειριστικά σας πάθη νὰ μισήσετε καὶ τὰ κεράτια τῶν ἁμαρτιῶν νὰ συγχαθῆτε. Καὶ ἐμένα τοῦ οὐρανίου Πατρὸς

671. ἀπάνω N || ἀπάνω K || ἀπάνω M.

672. ἰατρείαν N || ἰατρείαν K || ἰατρείαν M.

673. ἰάματα N || ἰάματα K || ἰάματα M.

674. om.: νὰ N || om.: νὰ K || om.: νὰ M.

675. τοῦ Πατρὸς N || τοῦ Πατρὸς K || τοῦ Πατρὸς M.

676. ἐγενόμην Θεὸς ὢν, ἄνθρωπος N || ἐγενόμην Θεὸς ὢν, ἄνθρωπος K || ἐγενόμην Θεὸς ὢν καὶ ἄνθρωπος M.

677. ἔνεκε N || ἔνεκε K || ἔνεκα M.

678. ὅπου ἀμετανόητοι N || ὅπου ἀμετανόητοι K || ὅπου ἀμετανόητοι M.

σας⁶⁷⁹, όπου, ιδού, σᾶς ἄνοιξα ἐπὶ σταυροῦ τὰς ἀγκάλας μου θέλοντας νὰ σᾶς ἀγκαλιασθῶ, ταχέως νὰ μὲ ἀκολουθήσετε. Ὡ μεγάλη σου φιλανθρωπία⁶⁸⁰, γλυκύτατε καὶ εὐσπλαγχε⁶⁸¹ Ἰησοῦ βασιλεῦ! Λοιπόν, Κύριε ὁ Θεός, ἡ τῶν ἡμετέρων⁶⁸² ψυχῶν ζωὴ τε καὶ δόξα καὶ⁶⁸³ στερέωμα, βοηθέ, καταφυγή, πύργε ἰσχύος καὶ ἐν τῇ θλίψει ἡμῶν γλυκεῖα ἐλπίς! Ἰδού, περιπτύσομέν σε τὸν ἀγαθόν, οὐ χωρὶς οὐδὲν ἀγαθὸν κατατρυφῶμεν σοῦ τοῦ ἀρίστου, οὐ χωρὶς οὐδὲν ἄριστον. Ἄνοιξον τὰ ἐνδότατα τῶν ἀκοῶν μας, σὺ ὁ τομότερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον λόγος καὶ δικινούμενος ἄχρι μερισμῶν σαρκὸς καὶ πνεύματος, διὰ νὰ ἀκούσωμεν τῆς φωνῆς σου. Βρόντισον ὑπερθεν⁶⁸⁴ φωνῇ μεγάλη καὶ ἰσχυρᾷ. Ἄς ἠχήσῃ ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς, ἄς σαλευθῇ ἡ γῆ καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ. Φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μας τὸ ἀκατάληπτον φῶς, ἄστραφον τὴν λαμπηδόνα σου καὶ διάχεε αὐτούς, ἵνα μὴ ἴδωσι ματαιότητα, ἵνα ὀφθῶσιν αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων καὶ ἀνακαλυφθῶσι τὰ θεμέλια τῆς οἰκουμένης. Δὸς ἡμῖν ὀφθαλμόν, φῶς ἀόρατον, ὅστις σὲ ὄψεται. Κτίσον ἐν ἡμῖν καινὴν ὄσφρησιν, ὀσμὴν⁶⁸⁵ ζωῆς διὰ νὰ δράμωμεν ὀπίσω σου εἰς ὀσμὴν μύρων σου. Θεράπευσον τὴν γεῦσίν μας διὰ νὰ γεύεται καὶ νὰ διακρίνῃ καὶ νὰ γνωρίσῃ καθαρῶς, ὡς πολὺ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητός σου Κύριε, ἧς ἔκρουσας τοῖς φοβουμένοις σε καὶ τοῖς πεπληρωμένοις τῆς σῆς ἀγαθότητος⁶⁸⁶. Πάτερ⁶⁸⁷, δὸς ἡμῖν καρδίαν διαλογιζομένην τὰ σά, (φ. 161r) διάνοιαν ἀγαπῶσάν σε, μνήμην ἀναπολοῦσάν σε, νοῦν σε νοοῦντα, λόγον ἐχόμενόν σου ἰσχυρῶς⁶⁸⁸ τοῦ ἄκρωτος ἠδέως καὶ ἀγαπῶντά σε, σοφέ, τὴν σοφὴν ἀγάπην. Ὡ ζωὴ ζωοποιέ, γλυκεῖα καὶ ἐραστή καὶ αἰείμνηστε, δεόμεθά σου ἐγγὺς νὰ εἶσαι εἰς τὸν νοῦν μας, ἐγγὺς εἰς τὴν καρδίαν μας, ἐγγὺς εἰς τὴν βοήθειάν μας, ἐγγὺς εἰς τὸ στόμα μας, ὅτι ἀπὸ⁶⁸⁹ τῆς ἀγάπης σου ὀδυνώμεθα, ὅτι ἄνευ σοῦ θνήσκομεν, ὅτι σοῦ ἐνθυμούμενοι, ἀναφέρομεν. Ἡ ὀσμὴ σου μᾶς ἀνα-

679. σας Πατρὸς N || σας Πατρὸς K || σας Πατρὸς M.

680. ante φιλανθρωπία add. ἡ N || ante φιλανθρωπία add. ἡ K || ante φιλανθρωπία add. ἡ M.

681. εὐσπλαγχε M.

682. ἐμῶν N || ἐμῶν K || ἐμῶν M.

683. om.: καὶ N || om.: καὶ K || om.: καὶ M.

684. post ὑπερθεν add. Κύριε N || post ὑπερθεν add. Κύριε K || post ὑπερθεν add. Κύριε M.

685. ὀσμὴ N || ὀσμὴ K || ὀσμὴ M.

686. ἀγάπης N || ἀγάπης K || ἀγάπης M.

687. om.: Πάτερ N || om.: Πάτερ K || om.: Πάτερ M.

688. ἰσχυρῶν M.

689. ὑπὸ N || ὑπὸ K || ὑπὸ M.

κλᾶται. Ἡ μνήμη σου θεραπεύει μας. Ἡ θεία σου ὄρασις μακαρίους μᾶς ἀναδείχνει. Ἴνα τί δὲ τὸ πρόσωπόν σου ἀποστρέφῃς ἀφ' ἡμῶν; Ἴσως λέγεις, οὐκ ὄψεταιί με ἄνθρωπος καὶ ζήσεται. Ἄγε οὖν, Κύριε, ἅς ἀποθάνωμεν διὰ νὰ σὲ ἰδοῦμεν. Ἄς σὲ ἰδοῦμεν διὰ νὰ ἀποθάνωμεν τῷ κόσμῳ καὶ ζήσωμέν σοι τῷ ἡμετέρῳ Δεσπότη καὶ κηδεμόνι. Κύριε Ἰησοῦ⁶⁹⁰ (λέγετε ἅπαντες) δέξαι τὰ πνεύματα ἡμῶν. Ἡ ἡμετέρα ζωὴ παράλαβε τὴν ψυχὴν μας⁶⁹¹. Ἡ ἡμετέρα εὐφροσύνη ἀνέλκυσον τὰς καρδίας μας. Μνήσθητι ἡμῶν, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου! Μνήσθητι ἡμῶν⁶⁹² (καὶ τὰ ἐξῆς). Κεφαλὴ ἡμῶν, κατεύθυνόν μας. Φῶς τῶν ὀμμάτων μας, φώτισόν μας. Θεοῦ λόγε αἴδιε, ἀνάπλασον ἡμᾶς τοὺς πιστῶς εἰς τοὺς αἰῶνας ὁμολογοῦντάς σε ἀναρχον κατὰ τὸν Πατέρα, γεννητὸν ἀνάρχως κατὰ τὴν δευτέραν ὑπόστασιν, Σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν ἡμῶν, κατὰ τὸ σωτηριῶδες πάθος τοῦτο τῆς σαρκός σου, ἀμήν, ἀμήν, ἀμήν!

690. post Ἰησοῦ add. γλυκύτατε M.

691. τὰς ψυχὰς μας N || τὰς ψυχὰς μας K || τὰς ψυχὰς μας M.

692. post μνήσθητι ἡμῶν add. Κύριε ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ Σου, μνήσθητι N || post μνήσθητι ἡμῶν add. Κύριε ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ Σου, μνήσθητι K || om.: ἡμῶν καὶ τὰ ἐξῆς M.

